

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО
НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО СТУДЕНТІВ І МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

ЕВРИКА

НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 2 (6)' 2017

ЗАСНОВАНИЙ У СІЧНІ 2015 РОКУ

ВИХОДИТЬ ДВІЧІ НА РІК

МЕЛІТОПОЛЬ
2018

РЕДАКЦІЙНО-ВИДАВНИЧА РАДА:

Голова:

Москальова Л.Ю. –

доктор педагогічних наук, професор

Заступник голови:

Чорна В.В. –

кандидат педагогічних наук

Відповідальний секретар:

Житнік Т.С. –

кандидат педагогічних наук

Члени редакційно-видавничої ради:

Антоненко О.М. –

кандидат мистецтвознавства

Гурова Т.Ю. –

кандидат педагогічних наук

Кожевникова А.В. –

кандидат педагогічних наук

Кочкурова О.В. –

кандидат психологічних наук

Меркулова Н.В. –

кандидат педагогічних наук

Полякова Л.І. –

кандидат історичних наук

Троїцька О.М. –

доктор філософських наук

Шевченко С.В. –

кандидат психологічних наук

Яковенко А.С. –

кандидат фізико-математичних наук

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:

✉ МДПУ ім. Б. Хмельницького
ауд.122, вул. М. Грушевського, 19
м. Мелітополь,
Запорізька область, Україна, 72312

@ mdpu.evrika@gmail.com

☎ +38 (06192) 6-78-83

ВІДПОВІДАЛЬНІ ЗА ВИПУСК:

Житнік Т.С. –

кандидат педагогічних наук

Чорна В.В. –

кандидат педагогічних наук

Рекомендовано до друку Вченою радою
Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького
(протокол № 10 від 29.01.2018 р.)

Висвітлюються погляди молодих науковців щодо сучасної наукової картини світу в аналізі гуманітарних, соціальних, природничих та технічних наук. Матеріали журналу відображують наукові пошуки школярів, студентів, магістрантів, учителів-практиків та молодих учених.

Рекомендовано всім, хто цікавиться проблемами гармонізації науково-освітнього простору.

Редакція не несе відповідальності за наукову коректність текстів і не завжди поділяє думки їх авторів.

© Мелітопольський державний педагогічний
університет ім. Б. Хмельницького, 2018

© ЕВРИКА, 2018

ЗМІСТ

Антонов О. О.	
Характеристика порушень батьківсько-дитячих взаємин у дослідженнях педагогів і психологів	6
Басок Л. А.	
Розвиток художньо-творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях з малювання	10
Будовська О. О.	
Теоретичні основи формування морально-етичних гідностей казки у вихованні дошкільнят.....	12
Варава Т. С.	
Теоретичні засади використання української народної іграшки як засобу формування елементів національної культури	16
Васільєва Б. О.	
Діяльність вихователя з формування пізнавальної активності старших дошкільників	18
Воробйова О.М.	
Дизайн об'ємних книг: кризь століття.....	21
Дрондіна О. К.	
Особливості роботи вихователя з дітьми дошкільного віку із сімей, які потрапили у складні життєві обставини	28
Журавель К. А.	
Нетрадиційні техніки малювання як засіб розвитку творчих здібностей дітей середнього дошкільного віку	30
Зайцева У. О.	
Теорія держави в творах Еразма Роттердамського	32
Зубова К. П.	
Дидактична гра як засіб розумового розвитку дитини	35
Казімірова А. О.	
Специфіка комп'ютерної програми з визначення стилю одягу.....	37
Кокменова О. Г.	
Готовність дитини до навчання в школі як науково-педагогічна проблема.....	40
Колєсник О. П.	
Креативність як показник творчого розвитку дітей молодшого дошкільного віку	43
Ковч Ю. В.	
Розвиток соціальної компетенції дитини дошкільного віку	45

Кривошесва М. Л.	
Роль народної казки у формуванні особистості молодшого дошкільника	47
Мартинюк І. О.	
Державотворення України 1917 року.....	49
Овсяннікова Ю. О.	
Соціально-педагогічна робота з профілактики важковихованості в умовах школи-інтернату	53
Петрів В. В.	
Історіографія проблеми заселення території Північного Приазов'я.....	55
Постоєнко Ю. Ю.	
Педагогічні умови виховання інтересу до змісту художнього твору в дітей старшого дошкільного віку	59
Сапожніков О.Л.	
Психофізіологічні особливості розвитку музичної пам'яті в учнів-гітаристів молодшого шкільного віку	63
Сарєнкова К. О.	
Особливості розвитку самостійності дітей у дошкільному віці.....	67
Сатур І. В.	
Розвиток комунікативних навичок у дітей-сиріт старшого дошкільного віку	71
Семенюк А. Ю.	
Типи сімей та їх характеристика	73
Скоркіна В.	
Особливості німецького окупаційного режиму в Україні під час Другої Світової війни	78
Славінська Є. В.	
Формування відповідальності як базової якості у дошкільному дитинстві	80
Славова О. Г.	
Сутність пізнавальної активності дошкільників, її структура, основні форми прояву.....	82
Суворова Л. Ю.	
Проблема формування у дітей впевненості в собі в психолого-педагогічних дослідженнях.....	86
Сурган О. С.	
Робота з людьми похилого віку як соціально-педагогічна проблема.....	90
Таран А. Г.	
Розвиток мовлення дошкільників як науково-педагогічна проблема.....	93
Черноморець О. В.	
Особливості дітей з малозабезпечених сімей	95

Чухно А. В.	
Моральний вибір дошкільників у контексті психолого-педагогічних досліджень проблеми виховання моральної поведінки.....	98
Ширвані М.	
Естетичне виховання дошкільників в умовах дитячого саду	102
Щербак М. О.	
Економічне виховання дітей старшого дошкільного віку як сучасна потреба.....	104
Яценко В. Ю.	
Психолого-педагогічні особливості формування шанобливого ставлення у дітей 5-го року життя до дорослих	106
Відомості про авторів	111

*Антонов О. О.***ХАРАКТЕРИСТИКА ПОРУШЕНЬ БАТЬКІВСЬКО-ДИТЯЧИХ ВЗАЄМИН
У ДОСЛІДЖЕННЯХ ПЕДАГОГІВ І ПСИХОЛОГІВ**

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Яковенко І. О., кандидат педагогічних наук

Анотація: У статті автором схарактеризовано стилі батьківсько-дитячі взаємин. Визначено, що відносини у сім'ї є основною причиною порушень особистісного розвитку дитини. Виокремлено причини особистісних конфліктів дітей дошкільного віку.

Ключові слова: батьківсько-дитячі взаємини, конфліктна взаємодія, типи виховання.

Antonov O. The characteristics of personal disabilities patient and children's relations at pedagogical and psychological research work.

Summary: There is author describes the styles of parent-child relationships at the article. It is determined that family relations are the main cause of the child's personal development violations. The reasons of personal preschool children's conflicts are singled out.

Keywords: parent-child relations, conflict interaction, types of upbringing.

Актуальність. Взаємини батьків і дітей є однією з найбільш актуальних проблем, яка досліджується сучасною психолого-педагогічною наукою. Саме у взаємодії з дорослим дитина входить в оточуючий світ, оволодіває цінностями, нормами і правилами, прийнятими в суспільстві.

Нині в нашій країні спостерігається значне збільшення проблемних сімей, що призводить до соціально-психологічної та педагогічної дезадаптації дітей. Ця тенденція вимагає розширення кола послуг як батькам, так і дітям з боку вихователів, психологів та соціальних педагогів з метою забезпечення розвитку й охорони психічного та соматичного здоров'я.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. У психолого-педагогічній науці накопичений значний теоретичний матеріал з проблеми батьківсько-дитячих взаємин. Їх вплив на формування дитячої особистості розглядався в працях О. Духновича, Н. Лубенець, А. Макаренка, С. Русової, К. Ушинського.

Експериментальний аналіз специфіки батьківсько-дитячих взаємин проведений у дослідженнях А. Варги, В. Гарбузова, О. Захарова.

Мета статті полягає у виділенні причин особистісних конфліктів дітей на основі характеристики стилів виховання у сім'ї.

Виклад основного матеріалу.

Загальновизнаним є положення про те, що особистість дитини формується і функціонує в процесі постійних взаємин з іншими людьми. У психолого-педагогічній науці накопичений великий фактичний матеріал про існування діалектичного зв'язку між взаєминами особистості та продуктивністю її діяльності [5].

Внутрішньою основою типу виховання, що реалізується через виховний вплив та форми спілкування з дитиною, є уявлення про дитину та ставлення до неї дорослого. У зв'язку з цим поняття „батьківське ставлення” та „стиль сімейного виховання” нерідко використовуються, як синоніми [8]. Існує декілька напрямів досліджень стилів сімейного виховання, які вивчають структуру, виявляють та описують типи батьківського ставлення, розглядають взаємозв'язки окремих способів впливу та стилів сімейного виховання в цілому на психічний розвиток дитини. Узагальнено їх можна представити в рамках двох підходів: клінічного та психоаналітичного.

Представники першого підходу (В. Гарбузов, О. Захаров та інші.) виділяють та описують типи сімейного виховання, найбільш несприятливі для розвитку дитини [3; 4]. Це, зокрема, такі типи: неприйняття, гіперсоціалізація, „кумир сім'ї”

(В. Гарбузов); гіпопротекція, домінуюча гіперпротекція, підвищена моральна відповідальність, змішаний стиль виховання; бездоглядність, „попелюшка”, „залізний кулак” (О. Захаров).

Представники другого підходу (А. Варга, В. Столін) розглядають поведінку, як суму певних елементів, і вважають, що батьківське ставлення протягом тривалого часу є відносно стійким [2; 9]. Зокрема, А. Варга та В. Столін виокремлюють такі типи батьківського ставлення: прийняття – відторгнення, кооперація, симбіоз, авторитарна гіперсоціалізація, „маленький невдаха”. Психолог Е. Шефер розрізняє кілька стилів сімейного виховання, що пов'язані, на нашу думку, з авторитарним, ліберальним і демократичним стилями.

У науковій літературі виділено та описано різні типи батьківського ставлення [1; 4]. Більшість класифікацій являє собою опис порушених типів батьківського ставлення до дитини, які негативно впливають на психічний розвиток дитини. Як основа для створення класифікацій взято емоційні компоненти виховання, способи впливу на дитину, форми контролю, батьківські позиції тощо. Проте різні типології мають багато спільного, вони не заперечують, а доповнюють одна одну. Кожен автор виділяє одну із сторін взаємодії дорослого та дитини, що дає можливість порівняти певну кількість класифікацій.

Положення про те, що за умови виховання, яке не має особистісного спрямування, діти відчувають у сім'ї стан особистісної депривації, є загальним для всіх класифікацій. Особистісна депривація розуміється, як недостатність або незадоволеність значущих потреб і, перш за все, в 1) індивідуально-адекватній емоційній турботі та любові; 2) саморозкритті, виявленні свого „Я”; 3) емоційному самовиявленні. Як відзначають психологи, має значення не стільки факт незадоволеності значущих потреб, скільки ставлення до цього суб'єкта, що носить нерідко яскравий, афективний характер, який проявляється в переживаннях дитини. До специфічних порушень виховного підходу віднесені: 1) низька згуртованість та суперечки між членами сім'ї з питань виховання та пов'язану

з цим емоційну напругу й непослідовність у виховному підході батьків до дітей; 2) високий ступінь протиріччя, непослідовності, неадекватності; 3) неадекватно виражений ступінь опіки та обмеженості стосовно певних сфер життєдіяльності дітей; 4) стимуляція можливостей дітей за допомогою погроз та моральних засуджень [10].

У дослідженнях А. Адлера, О. Захарова було встановлено зв'язок між типом виховання та формуванням певних характерологічних рис дитини [1; 4]. Так, наприклад, А. Адлер указує на те, що гіперопіка сприяє розвитку почуття неповноцінності та тенденції до домінування, навіть до тиранії [1].

У такому значенні О. Захаров вважає, що є взаємозв'язок між тим або іншим домінуючим типом батьківського ставлення та особистісними особливостями дітей. Зокрема, прийняття та обмеженість з боку батьків призводить до залежної поведінки дітей (навіюваність, конформність, несамостійність при одночасно достатній соціальній пристосованості); неприйняття та обмеженість – до розвитку гальмівних рис особистості (сором'язливість, боязкість, соціальна пристосованість); неприйняття та суперечливе обмежено-дозволяюче ставлення батьків – до нестійкості та імпульсивності; прийняття та вседозволеність або неприйняття та суперечливо обмежено-дозволяюче ставлення – до формування збудливих рис особистості; неприйняття з обмеженістю або вседозволеністю з високим ступенем протиріч у взаєминах – до агресивності; той самий тип ставлення, але без протиріч – до виражених порушень соціальної адаптації. За параметром „інтенсивність (включеність) емоційного контакту” батьків щодо дітей виділено виховні підходи у вигляді прийняття типу гіперопіки (занадто емоційної включеності, надмірно теплого ставлення, гіпертурботи), прийняття типу опіки (включеності, постійного занадто теплого ставлення, турботи), простого прийняття (включеності та достатньо теплого ставлення, турботи, але в цілому ситуативного характеру), неприйняття (невключеності, емоційного відчуження, відсутність турботи). За параметром

контролю виділено ставлення батьків до дітей у вигляді вседозволяючого (усе дозволяється, нічого не обмежується); допускаючого (у більшості випадків дозволяється, ніж обмежується) ситуативного (у цілому вседозволеність дорівнює обмеженості) та обмеженого (переважає тотальна обмеженість) типів виховного підходу [4].

Отже, аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що найбільш поширеним механізмом формування характерологічних рис дитини, які відповідають за самоконтроль та соціальну компетентність, виступає інтеріоризація засобів та навичок контролю, що використовуються батьками.

Разом з тим, такі порушення особистісного розвитку, які часто називають психолого-педагогічними труднощами дітей, вивчені ще недостатньо як з точки зору їх генезису, так і з точки зору їх корекції. Однак саме такі порушення іноді стають етіологічними чинниками дитячих неврозів [3; 4]. Ці порушення розвитку особистості дитини на поведінковому рівні проявляються у вигляді невротичних конфліктів з оточуючими, що не мають систематичного характеру, у невпевненості, ситуативній тривожності тощо.

На сучасному етапі загальноприйнятою є думка про те, що саме сім'я є основною причиною порушень особистісного розвитку дитини. Аналіз літератури засвідчує, що важливими факторами виникнення порушень у розвитку дітей є міжособистісні конфлікти в сім'ї; невіра батьків у можливості та сили дитини; неадекватні віку або суперечливі вимоги з боку батьків, відсутність інформації про те, коли і чому батьки задоволені та незадоволені поведінкою дитини.

Дослідження, проведені М. Лісіною, вказують на вирішальну роль спілкування з дорослими, що визначає внутрішній план дій дитини, сферу її емоційних переживань, пізнавальну активність, довільність та волю, самооцінку та самосвідомість [6]. Відтак, пошук причин порушень особистісного розвитку дитини має обов'язково стосуватися дослідження різних сторін спілкування, порушення якого і є причиною виникнення проблем в особистісному розвитку дитини. Учена вказувала на те, що починаючи з раннього віку, між дорослими та дитиною здійснюється спілкування, у якому двоє

партнерів активні і виступають, як суб'єкти. Такий підхід відповідає гуманістичній парадигмі виховання.

Емоційне неблагополуччя батьків обумовлює викривлення їх бачення дитини. Її образ спотворюється під впливом несприятливих очікувань матері, страху, що вона повторить риси батька чи в ній утіляться власні небажані якості, які несвідомо проєктуються на неї. При цьому, чим старшою стає дитина, тим більше проявляється конфлікт між потребою в самоствердженні, повазі та визнанні права на самостійність й нав'язаним їй знеціненим образом „Я”. Цей конфлікт загострюється ще й тим, що дитина завжди прагне до згоди з батьками, задовольняючи тим самим свою потребу у приєднанні, емоційному „ми”, причому нерідко ціною за відчуття своєї захищеності є ототожнення власної Я-концепції з викривленим, навіюваним образом [6].

Об'єктами навіюваного впливу батьків найчастіше є: вольові якості дитини (цілеспрямованість, зібраність); дисциплінованість як виконання батьківських вимог; моральні якості (чесність, доброта, чуйність). Особливість таких батьків полягає в пере- або недооцінці дитини за значущими для батьків параметрами [4].

Як зазначає В. Петровський, особистість індивіда розвивається у взаємопереходах відображеної та поверненої суб'єктності. І якщо в ситуації взаємодії дорослих набуття ідеальної представленості індивіда в житті іншого є наслідком його суб'єктивних проявів, а зустріч з власною суб'єктністю, що відображена в іншому, вимагає готовності до ризику саморозкриття від першого та ризику самоприйняття від другого, то в ситуації взаємодії „дорослий – дитина” існують об'єктивні механізми відображення дорослого в дитині. Тобто відбуваються процеси наслідування та ідентифікації. Можна стверджувати, що виховання дитини є тією сферою, де об'єктивно та неминуче зустрічаються інтереси дорослих, які прагнуть бути ідеально представленими в дитині. Конкуренція за ідеальну представленість в дитині протікає у формі конфліктів між батьками [7].

Крім конфліктної взаємодії між дорослими, у сімейній сфері виділяють міжособистісні конфлікти дітей з батьками. У більшості досліджень вони розглядаються як наслідок порушень взаємин між ними.

Нерідко батьки через невротичну тривогу або нерозумне дотримання умовностей не наважуються змінити свого ставлення до проблем виховання, і тоді батьківський вплив дійсно стає моральною проблемою. Однак те, чого не змогли усвідомити і змінити в собі батьки, на несвідомому рівні йде в соціальну спадщину дитини.

Висновки та перспективи подальшого наукового пошуку. Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє нам виділити такі причини особистісних

конфліктів дітей: вікові поведінкові особливості дітей: недооцінка самостійності, чутливість до фізичного та психічного приниження, схильність до зміни настрою; неузгодженість вимог, очікувань та реальних оцінок дитячої та дорослої поведінки, що проявляється в обмеженні свободи дій; протилежності інтересів тощо; ефект неадекватності в структурі потребо-мотиваційній сфері особистості, що проявляється в незадоволеності актуальних потреб і, перш за все, потреб у самоствердженні.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у створенні програм пропедевтичної роботи з батьками, діти яких не відвідують дитячих садків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адлер А. Практика и теория индивидуальной психологии: Лекции по введению в психотерапию для врачей, психологов и учителей / А. Адлер. – М.: Изд-во Института Психотерапии, 2002. – 214 с.
2. Варга А. Я. Психологическая коррекция взаимоотношений детей и родителей / А. Я Варга // Вестн. Моск. ун-та. – Сер. 14. Психология. – 1986. – № 4. – С. 22-31.
3. Гарбузов В. Неврозы у детей и их лечение / В. Гарбузов. – СПб.: Питер, 1997. – 232 с.
4. Захаров А. И. Как предупредить отклонения в поведении ребенка / А. И. Захаров. – М.: Просвещение, 1986. – 128 с.
5. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев – М.: Политиздат, 1975. – 304 с.
6. Лисина М. И. Проблема онтогенеза общения / М. И. Лисина. – М.: Педагогика, 1986. – 144 с.
7. Петровский В. А. Личность: феномен субъектности / В. А. Петровский. – Самара, 1993. – 255 с.
8. Семья в психологическом консультировании / Под ред. Бодалева А. А., Столина В. В. – М.: Педагогика, 1989. – 206 с.
9. Столин В. В. Самосознание личности / В. В. Столин. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1983. – 284 с.
10. Чумакова Е. В. Характер взаимоотношений в семье и его влияние на формирование личности ребенка / Е. В. Чумакова, И. М. Марковская // Экология, спорт, здоровье и двигательная активность. – Челябинск, 1996. – Ч.2. – С. 82-85.

Басок Л. А.

РОЗВИТОК ХУДОЖНЬО-ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА ЗАНЯТТЯХ З МАЛЮВАННЯ

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Житнік Т. С., кандидат педагогічних наук

Анотація: У статті автором розглядаються питання розвитку художньо-творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях з малювання. Було проаналізовано праці вчених, які працювали у цій галузі. Таким чином були виявлені основні методи розвитку художньо-творчих здібностей дітей дошкільного віку. Автором було зроблено висновок, що засобами малювання досягається інтенсивний розвиток художньо-творчих здібностей.

Ключові слова: творчість, здібності, творчі здібності, дитяча творчість.

Basok L. Developing artistically-creative flairs of children of preschool age is on employments after drawing.

Summary. In the article an author is examine the questions of developing artistically-creative flairs of children of preschool age on employments after drawing. Labours of scientists, that worked in this industry, were analysed. The basic methods of developing artistically-creative flairs of children of preschool age were thus educed. By an author was drawn conclusion, that drawing facilities are arrive at intensive development of artistically-creative capabilities.

Keywords: the creation, abilities, creative skills, children's creativity.

Актуальність. У дошкільному віці діти оволодівають різними видами образотворчої діяльності. Творчість та творчі здібності - важливі складові системи виховання, в яких узагальнено весь життєвий досвід дитини - чуттєвий, ціннісний, моральний, естетичний, пізнавальний, трудовий. Вони лежать в основі успішного засвоєння нових знань, умінь та навичок, саме тому так важливо сформувані у дітей основи творчості, використовуючи при цьому заняття з малювання.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Розвиток художньо-творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях з малювання досліджували такі вчені, як Є. Фльоріна, Н. Сакуліна, Н. Ветлугіна, Т. Козакова, Л. Виготський. З сучасних науковців – Н. Голота, Т. Житнік, О. Половіна, В. Рагозіна.

Мета статті полягає у визначенні впливу занять з малювання на розвиток художньо-творчих здібностей дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. З упевненістю можна сказати, що кожна дитина народжується з природними творчими задатками, але творчими людьми виростають лише ті, умови виховання яких дозволили

розвинути ці здібності вчасно. В програмі навчання і виховання дітей від двох до семи років "Дитина" сказано, що в образотворчій діяльності дошкільник може відобразити власні почуття, думки, настрої, активно відкривати нові способи реалізації та прийоми зображення, реалізовувати свої уподобання, інтереси, потреби, накопичувати інформацію про події, явища, навколишній світ тощо.[4]

Зокрема, Є. Фльоріна однією з перших дала визначення дитячої творчості в зображувальній діяльності. Вона стверджувала, що дитина не пасивно копіює довкілля, а переробляє його відповідно до накопиченого досвіду і ставлення до зображуваного.

На думку радянського психолога Л. Виготського "творчою ми називаємо таку діяльність, яка створює щось нове, однаково, чи буде це створене творчою діяльністю будь-якою річчю зовнішнього світу або побудовою розуму або почуття, яке живе та виявляється тільки в самій людині" [1,с. 3]. Дитяча творчість – є своєрідною сферою дитячого життя. Займаючись нею дитина діє, спілкується з дорослими та однолітками.

Поняття “здібності” С. Гончаренко, автор “Великого педагогічного словника” пояснює так: це стійкі індивідуальні психічні властивості людини, які є необхідною внутрішньою умовою її успішної діяльності. В здібностях поєднуються природне й соціальне. Природною основою є задатки. Сукупність здібностей називають обдарованістю. Визначальним в розвитку здібностей є умови життя і взаємодія з навколишнім середовищем. Здібності людини розвиваються в процесі засвоєння нею суспільного досвіду, виховання й навчання, в процесі трудової діяльності. Кожна здібність становить складну синтетичну якість людини, в якій поєднуються окремі психічні властивості (чутливість, спостережливість, особливості пам’яті, уяви, мислення) [2, с. 135].

Проаналізувавши ці два поняття можна дати визначення поняттю “творчі здібності”. Творчі здібності особистості – це синтез її властивостей і рис характеру, які характеризують ступінь їх відповідності вимогам певного виду навчально-творчої діяльності і які обумовлюють рівень результативності цієї діяльності. Американський психолог Е. Фромм запропонував таке визначення поняття творчих здібностей: “Це здатність дивуватися і пізнавати, вміння знаходити рішення в нестандартних ситуаціях; це спрямованість на відкриття нового і здатність глибокого усвідомлення свого досвіду”.

Як показують наукові дослідження й досвід педагогів-практиків, творчі здібності виявляються з п’ятого року життя, але це зовсім не означає, що до цього моменту їх не слід розвивати. Навпаки, чим раніше дитину навчать спостерігати, пояснювати незвичайне, дивуватися оточуючим явищам, предметам, експериментувати тим ґрунтовніше підготують її до прояву власне творчих здібностей. Творчість багато в чому визначається вмінням по-різному висловлювати свої почуття та уявлення про навколишній світ. Для цього слід навчити дитину бачити предмет з різних боків, уміти, враховувати різні ознаки предмета, створювати образ. Необхідно, щоб дитина не тільки вільно фантазувала, а й спрямовувала свою фантазію, творчі здібності на вирішення різноманітних завдань. “Людина із здібностями не народжується. Вона

народжується із задатками. Не існує задатків до окремих видів діяльності – музики, математики, професійної діяльності тощо. Задатки – це недиференційовані, в основному, анатоμο-фізіологічні, морфологічні особливості організму, які не мають прямого відношення до успішності людини в діяльності. Більше того, прихильники еквіпотенційної теорії здібностей сходяться на думці про те, що всі немовлята, які народилися без патологій, мають приблизно однакові задатки, достатні, щоб досягти значних успіхів у будь-якому виді діяльності” [3, с. 37].

Одним із засобів розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку є малювання. Заняття з малювання розвивають дитину в цілому, прилучають її до найголовнішого – процесу творчості. Тільки в малюванні діти із самого початку вільні від обмежень (знання нотної грамоти у музиці, уміння виразити свою думку в літературі), і тому малювання з усіх видів художньої творчості їм найближче. Гранично обмежені в художніх засобах, щоб розвивати свою думку, діти, спираючись на свій творчий інстинкт, знаходять дивовижні рішення, відкривають самостійно образотворчі закони.

Мобілізуючи розумову діяльність, малювання прискорює процеси розвитку просторового мислення, образного бачення, розвиває розумові здібності, спостережливість дітей, відчуття гармонії. В процесі занять з малювання у дітей виховуються морально-вольові якості: потреба і вміння доводити почате до кінця, зосереджено та цілеспрямовано займатись, допомагати товаришу, переборювати труднощі тощо. Групові заняття образотворчої діяльності сприяють вихованню товариськості та дружелюбних взаємовідносин. У процесі створення колективних робіт у дітей виховуються вміння об’єднуватися, домовлятися, виникає прагнення допомогти один одному.

Висновки та перспективи подальшого наукового пошуку. Проаналізувавши праці видатних вчених з розвитку художньо-творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях з малювання, ми дійшли висновку, що заняття з малювання мають позитивний вплив на розвиток художньо-творчих здібностей дітей дошкільного віку. Проте,

слід зазначити, що для ефективного впливу навчання дітей, тому це питання може стати предметом нашого подальшого дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте: Психол. Очерк: Кн. для учителя. – 3-е изд. – М.: Просвещение, 1991. – 93 с.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997 – 376 с.
3. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / за ред. В. О. Моляко, О. Л. Музики. – Житомир: Вид-во Рута, 2006. – 320 с.
4. Проскура О. В., Кочина Л. П., Кузьменко В. У., Кудикіна Н. В. Програма виховання і навчання дітей від 2 до 7 років « Дитина».

УДК 373.2.015.31:17.022.1

Будовська О. О.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ ГІДНОСТЕЙ КАЗКИ У ВИХОВАННІ ДОШКІЛЬНЯТ

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Житнік Т.С., кандидат педагогічних наук

Анотація: У статті на основі аналізу наукових доробків розкрито особливості морально-етичного розвитку особистості дошкільника, з'ясовано роль моральної свідомості, вольових зусиль, діяльності, відносин у цьому процесі.

Ключові слова: Дошкільний вік, казка, моральне виховання.

Budovskaya O. Theoretical substantiation of the formation of the moral and ethical dignity of a fairy tale in the upbringing of preschoolers.

Abstract. In the article on the basis of the analysis of scientific articles the features of moral and ethical development of the personality of preschooler are revealed, the role of moral consciousness, volitional efforts, activity, relations in this process is clarified.

Keywords: Preschool age, fairy tale, moral upbringing.

Актуальність. Актуальним і важливим чинником всебічного розвитку суспільства, збереження духовних, моральних, етичних, національних, родинних, особистісних цінностей, утвердження між людьми високої духовності і моралі є виховання дітей. Дитячий садок, школа, родина, суспільство покликані забезпечити духовне зростання особистості, створивши їй умови для засвоєння загальнолюдських та моральних цінностей. Батьки, створюючи сімейний мікроклімат, формують у дітей ціннісні орієнтації та моральні норми. Однак, родина потребує педагогічного супроводу з боку дошкільного навчального закладу, зокрема від вихователя.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Для суспільства питання виховання підростаючого покоління на гуманістичних засадах були важливими на всіх етапах розвитку. Прогресивна педагогічна думка завжди визначалася добродійними тенденціями (Б. Грінченко, Я. Коменський, С. Русова, Й. Песталоцці, К. Ушинський, Г. Сковорода та інші).

Виховання високих моральних цінностей особистості неможливе без плекання шанобливого ставлення до дорослих, найрідніших і найдорожчих людей. Вивчаючи проблеми морального виховання, вчені виокремлюють поняття “шани”, яке визначають однією з найважливіших якостей

особистості (О. Дробницький, А. Архангельський, І. Кон та інші).

Проблема формування шанобливого ставлення дітей до дорослих у різних його аспектах розглядалася вченими минулого і сьогодення (Я. Коменський, А. Макаренко, Г. Ващенко, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський та інші).

Численними психолого-педагогічними дослідженнями визнано невід'ємний вклад художньої літератури у виховання дітей дошкільного віку (Н. Химич, Л. Стрелкова, Н. Карпінська та інші). Серед сучасних науковців, які досліджують значення батьківського стилю виховання І. Бех, А. Богуш, Т. Поніманська, Ю. Приходько, І. Рогальська.

Одним із її дієвих засобів виокремлюється фольклор і, передусім, казка як невід'ємний складник рідної культури. Але формування морально-етичних гідностей казки як окрема цілісна проблема поки не була предметом дослідження в педагогічній науці.

Метою статті є теоретичне обґрунтування формування морально-етичних гідностей казки у вихованні дошкільнят.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукових джерел в галузі філософії дає змогу констатувати, що проблема морально-етичного виховання була предметом вивчення багатьох представників стародавньої філософської школи. Зокрема, виразником моральності давньої китайської філософії вважається Конфуцій, моральна концепція якого базувалася на вченні про людинолюбство. Сутність цієї моралі полягала в урегулюванні стосунків між людьми у містах, державі, які часто не знали одне одного, але інтереси яких збігалися. Етика Конфуція передбачала верховенство добра, закликала жити за настановою: “Не роби людям того, чого не бажаєш собі, і тоді в державі і сім’ї до тебе не будуть ставитись вороже” [8, с. 458]. Дослідження вчень Конфуція дало можливість відзначити, що людинолюбство характеризує відносини, що повинні передусім існувати між батьками і дітьми, а вже потім воно поширюється на відносини між усіма іншими людьми, що дає нам підстави вважати сім’ю моделлю суспільства.

Вивчення трактатів давньогрецьких філософів (Сократ, Платон, Аристотель) дозволило пояснити природу моральних пороків, що зумовлені незнанням. Якщо людина знає, що таке добро, вона не вчинить всупереч йому. Зокрема, Аристотель зазначав, що властивість добродетності полягає щонайперше в тому, щоб робити добро, а не приймати його; у тому, щоб здійснювати якнайбільше добрих вчинків і не робити негідних.... Адже сама природа дала людині в руки потужну зброю – моральну силу, якою можна користуватися як завгодно, тому людина, позбавлена добродетності, виявляється “істотою нечесливою та дикою” [5, с. 254].

На думку Канта, знання має цінність тоді, коли воно служить вищій цінності – благу людини. Філософ виходив з того, що людська воля автономна, тобто вона сама собі задає закони своєї діяльності; воля у власній дії незалежна ні від зовнішніх чинників, ні від внутрішніх імпульсів людини. Саме на цьому розумінні автор вибудував концепцію моралі, у якій розуміння засад даної категорії було новим для філософії: стверджувалася принципова самостійність та самоцінність моральних принципів. На його думку, вони ґрунтуються на свободі волі, а воля керується певними закликами, настановами на зразок “дій так.....”. В основі корисної практичної дії лежить його правило – “якщо хочеш досягти певної мети, дій таким чином...” [4, с. 632].

Подальший аналіз філософських джерел показав, що видатні представники філософської думки такі як: Сократ, Спіноза, Гельвецій, Гольбах, Дідро, Г. Гегель, М. Добролюбов, М. Чернишевський розвивали вчення про основні проблеми етичної теорії – тобто, науково обґрунтовували моральні системи та тлумачили моральні категорії та цінності, серед яких пріоритетним було формування моральної свідомості. Зокрема, Г. Гегелем були розмежовані поняття “мораль” і “моральність”, обґрунтовано, що розрив між “мораллю” і “моральністю” засвідчує кризовий стан суспільства [6, с. 322].

Філософські позиції вчених у сфері етики зафіксовані у влучних висловлюваннях, які є своєрідними правилами у повсякденному житті. Наприклад, Конфуцій стверджував:

“Щоб досягти моральної досконалості, треба передусім турбуватися про душевну чистоту. А душевна чистота досягається тільки в тому разі, коли серце шукає правди й воля прагне до святості” [6, с. 115]. Вивчення філософських джерел та аналіз теорій зумовив висновок про те, що з точки зору філософії “наявність відносно гуманних правил є кращою для соціуму як системи, ніж відсутність будь-яких” [4, с. 481].

Філософські судження в різні історичні часи привели до різноманітності у тлумаченні поняття “мораль”. Аналіз довідкової літератури, зокрема філософських, психологічних, тлумачних словників, логічних словників-довідників дав змогу відзначити, що “мораль – це духовне випередження реальних можливостей життя й універсальне бачення належного ставлення до іншої людини, суспільства, природи” [5, с. 221]. У філософському енциклопедичному словнику дане поняття трактується як “...духовно-культурний механізм регуляції поведінки особистості та соціальних груп за допомогою уявлень про належне, в яких узагальнені норми, цінності, зразки поведінки, принципи ставлення до інших індивідів та соціальних груп”. Якість особистості, що характеризує моральну сферу є мораль, яка трактується як якісна характеристика певної системи соціальних або міжособистісних стосунків під кутом реалізації в них настанов і цінностей моралі [4, с. 150]. Інше трактування поняття “мораль” знаходимо у логічному словнику-довіднику: “Мораль – суб’єктивна свідомість індивіда, яка базується на свободі волі та охоплює його переконання, мотиви поведінки, мету і наміри” [5, с. 134]. Формою виявлення моралі є моральна свідомість – “...моральне усвідомлення людиною самої себе як особистості і свого місця в суспільстві, під впливом якої відбувається розвиток моральних почуттів честі, гідності, обов’язку, совісті тощо” [5, с. 137]. У “Філософському енциклопедичному словнику” поняття моральна свідомість визначається як “...духовна сторона моралі; людська свідомість в її спрямованості на осмислення і розв’язання моральних проблем” [4, с. 187].

Ідею необхідності формування морально-етичних гідностей, що популяризувалася у трактатах, літературно-художніх творах, поширювали в своїх працях і українські філософи-просвітителі Г. Сковорода, Т. Шевченко. Зокрема, Т. Шевченко зазначав, що: “...треба людей поважати, панотця і паніматку добре шанувати! Бо котрий чоловік теє уробляє, повік той щастя собі має, смертельний меч того минає, отцова й матчина молитва зо dna моря виймає” [3, с. 232].

Чеський педагог Ян Амос Коменський першим у педагогіці обґрунтував головний принцип гуманістичного виховання, суть якого зводиться до твердження, що “повага до людини починається з поваги до дитини”. Твердження Коменського про значущість постійного позитивного прикладу дорослих у моральному вихованні знайшла свій подальший розвиток у науково-педагогічних дослідженнях зарубіжних та вітчизняних педагогів: Д. Локка, Й. Песталоцці, Ж. Ж. Руссо, К. Ушинського, В. Сухомлинського, А. Макаренка та інших.

Аспекти морального виховання розглядалися і вітчизняними педагогами-практиками. Питання формування шанобливого ставлення до дорослих розглядалося в працях К. Ушинського в контексті виховання моральної особистості дитини. Висвітлюючи дане питання, К. Ушинський наголошував на особливій ролі особистого прикладу дорослих у формуванні моральних якостей дошкільників, підкреслюючи, що тільки особистість може виховати особистість, виходячи з вікових особливостей дитячої психіки, зокрема, зі здатності дошкільника до копіювання, наслідування дій та манер дорослого.

Цінними для нашого дослідження є методичні поради видатного педагога С. Русової, яка відстоювала думку про необхідність створення системи національного виховання дітей, спираючись на національні традиції, рідну мову. С. Русова вбачала в родині важливу частину процесу всебічного виховання дитини, її ідеалом просвітниці вважала свідому рівноправну спілку, в якій “батько, й мати, й діти несуть кожний свій обов’язок, свою працю, й мають свою волю, але всі об’єднані одним спільним

шуканням добра й правди” [2, с. 214]. Важливу виховну роль С. Русова відводила народним традиціям, зокрема, проведенню народних свят, наголошуючи, що “в кожному святі треба єднати народне, національне, фольклорне з загальнокультурним і давати щось естетичне, красиве й радісно веселе” [1, с. 43, 50].

Вагомий внесок у теорію та практику гуманістичного виховання дітей у сім’ї зробив В. Сухомлинський, який розглядав сім’ю як головний осередок, де з покоління в покоління передаються моральні цінності людства. Першоосновою морального виховання В. Сухомлинський вважав взаємовідносини між батьками, повагу та увагу до старших у сім’ї. Цим проблемам присвячено цілий ряд науково-педагогічних праць: “Батьківська педагогіка”, “Як виховати справжню людину”, “Сто порад учителю”, “Серце віддаю дітям”, “Моральні цінності сім’ї” та інші. “Бути добрими дітьми своїх батьків і матерів” – одне з провідних етичних повчань щодо стосунків між поколіннями у педагогічній спадщині В. Сухомлинського. Розвиток тонкого відчуття дітьми переживань і думок духовного світу батьків розглядалося ним як украй важливе виховне завдання,

основа морального виховання особистості дитини.

Висновки. Аналіз сучасних наукових психолого-педагогічних досліджень даної проблеми показує, що необхідно знайти виважений підхід у морально-етичному вихованні дітей дошкільного віку. У процесі реалізації цих завдань добирати й використовувати новітні технології у взаємодії дитини й дорослого в сучасному соціумі; прогнозувати розвиток подій і результати виховного впливу сім’ї та суспільства на дитину; дотримуватися різноманітності впливу на почуття, свідомість та поведінку дитини, на основі чого формуються моральні погляди, переконання, накопичується досвід моральних вчинків стосовно батьків та дорослих.

Таким чином, дослідження філософського та історичного аспекту проблеми формування мораль-етичних гідностей казки у вихованні дошкільнят дозволяє констатувати, що у теорії та практиці філософії та педагогіки ця проблема була і є надзвичайно актуальною, і саме цим зумовлюється тенденція до поглиблення наукового пошуку її розв’язання у сучасному соціумі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Русова С. Ф. Теорія і практика дошкільного виховання / С. Ф. Русова. – Львів; Краків; Париж : Просвіта, 1993. – С.43–50.
2. Русова С. Ф. Вибрані педагогічні твори / С. Ф. Русова. – К.: Освіта, 1996. – 214 с.
3. Стельмахович М. Г. Українська родинна педагогіка / М. Г. Стельмахович. – К. : ІСДО, 1996. – 232 с.
4. Философский энциклопедический словарь. – М. : ИНФРА-М, 1999. – 150 с.
5. Философский словарь / [под ред. И. Т. Фролова]. – М. : Политиздат, 1991. – 500 с.
6. Філософія: Навч. посібник / М. К. Іванова, В. О. Мітіна, А. М. Пекарник та інші.; пер. автор. колект. М. С. Свідло. – К. : КДТУБА, 1996. – 322 с.
7. Философский энциклопедический словарь / [под ред. С. С. Аверинцева, Э. А. Араб-Оглы, Л. Ф. Ильичева]. – М. : Сов. энциклопедия, 1989. – 632 с.
8. Современный философский словарь / [под ред. В. Е. Кемерова]. – М. : Бишкек, 1996. – 458 с.
9. Формування морально-етичних цінностей учнів у контексті педагогічних ідей В. О. Сухомлинського / Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського; Випуск 1.47 (114), с. 245 (file:///C:/Users/pc/Desktop /%D0%9C%D0%B0%D0%B3%D0%B8%D1%.pdf)

Варава Т. С.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ІГРАШКИ ЯК ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Житник Т.С., кандидат педагогічних наук

Анотація: У статті аналізуються теоретичні засади використання української народної іграшки як засобу формування національної свідомості, зокрема національної культури.

Ключові слова: Дошкільний вік, фольклор, українська народна казка, національне виховання.

Varava T. Theoretical principles of using Ukrainian folk toys as a means of forming national culture.

Abstract. The article analyzes the theoretical principles of using Ukrainian folk toys as a means of forming a national consciousness, in particular a national culture.

Keywords: preschool age, folklore, Ukrainian folk tale, national education.

Актуальність. У Коментарі до Базового компоненту дошкільної освіти в Україні, визначено, що іграшка – це засіб формування світосприйняття. Будь-яка дитина сприймає іграшку як предмет реального чи казкового світу, образ друга чи товариша. Іграшка є одним з основних компонентів предметно-ігрового осередка та передумова розвитку гри. Дитина наглядно та творчо використовує образ іграшки у предметно-ігровому осередку.

Один з головних засобів формування елементів національної культури є різновид українського народного мистецтва – іграшка. Вона відображає спрощену, узагальнену та систематизовану форму предметів і явищ життя й діяльності суспільства.

Виховний вплив іграшки – незаперечний. Саме з нею пов'язаний розвиток літературної, музичної, драматичної, зображальної діяльності дитини. Поява іграшки була продиктована однією з важливих потреб дитини пізнавати світ, творчо і самостійно його осмислювати. Предметом спеціального дослідження народна іграшка вперше стала наприкінці XIX – на початку XX ст. Спочатку нею зацікавились етнографи. Саме вони і звернули увагу на іграшку як на пам'ятку матеріальної культури та побуту, починаючи від найдавніших часів.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. У дослідженнях зарубіжних

авторів (Р. Вайян, А. Міллер, Д. Левінгстон, О. Брайант, Л. Нерденшільд, Ф. Тейлор, А. Вейль, М. Мід та інші.) представлено багатий матеріал про життя дитини в примітивному суспільстві, зокрема про її іграшки та ігри [1, с. 357]. Для визначення місця іграшки у системі матеріальної та духовної культури суспільства важливими є праці з проблем культури (М. Киященко, Е. Маркарян, В. Межуєв, О. Постникова, Е. Соколов, Л. Столович, Н. Чавчавадзе). Особливо цінними для розуміння таких понять, як морфологія, функціонування народної іграшки, а також її естетична виразність, є теоретичні дослідження на конкретному матеріалі історії (П. Богатирьов, Ю. Лотман, В. Пропп, Б. Смірнов) та мистецтвознавчі роботи (М. Бартрам, О. Бенуа, Б. Бутник-Сіверський, Г. Блинов, В. Василенко, М. Грушевський, І. Дайн, Р. Захарчук-Чугай, І. Макарова, О. Найден, М. Некрасова, Т. Перевезенцева, О. Сокович, Д. Фіголь, С. Ханемен, М. Церетеллі та інші), в яких відображено генезис та основні етапи розвитку народної іграшки [7, с. 88].

Українські педагоги Т. В. Коваленко, В. П. Титаренко, К. Ю. Ряхно, О. І. Щербань розробили освітні технології використання з виховною метою як народних іграшок, так і народних ігор.

Метою статті є аналіз теоретичних засад використання української народної іграшки як

засобу формування національної свідомості, зокрема національної культури

Виклад основного матеріалу. Народні іграшки мали важливе значення в житті наших далеких предків. Спочатку вони були об'єктом древніх ритуалів, потім їх призначенням стала підготовка дитини до майбутнього життя. У сучасному дитячому садку залучення дітей до народних іграшок проходить шляхом показу зразків народних промислів, розглядання тематичних альбомів, слайдів. Розглядаючи їх, діти зможуть відчути майстерність і смак людей, їх виготовили.

Останнім часом велика увага в дитячому садку приділяється питанням морально-патріотичного виховання. Реалізувати ці завдання можливо різноманітними шляхами, один з них – залучення дитини до культури свого народу. А як відомо найдієвіший спосіб – це гра.

На протязі всього дитинства гра і народна іграшка займають найголовніше місце у житті дитини. В ранньому віці від 1 до 3 років діти використовують у грі предмети, тобто вчать ними користуватися.

Народна іграшка є одним з головних засобів формування національної культури та патріотичного виховання дітей дошкільного віку. З нею дитина може не тільки експериментувати, систематизувати отримані знання, а й дає можливість формувати творчі здібності та комунікативні навички. Базуючись на особистісно-орієнтованому підході до навчання і виховання, вона сприяє патріотичному вихованню дітей дошкільного віку [5, с. 28].

С. Ф. Русова вважає, що велике значення у вихованні дошкільнят мають іграшки, які будуть в руках дітей; вони поширюють не тільки перші спостереження дітей, але й розвивають пам'ять їх та зовнішні чуття [6, с. 108].

Сучасна дослідниця Людмила Герус розглядає українську народну іграшку всебічно – передусім як явище культури та вид декоративно-прикладного мистецтва; намагається з'ясувати її витоки, висвітлити історію розвитку, визначити вузьколокальні та загальноетнічні ознаки тощо [2, с. 14].

Інша дослідниця-педагог Ярина Коваль у статті про формування творчої активності молодших школярів висвітлює особливості

функціонування народних іграшок в житті дитини. “Народна іграшка належить до унікальних явищ культури, – пише Я. Коваль. – Вона є предметом народної гри, засобом виховання та розвитку дитини, об'єктом творчості, реліктом культури, сувеніром. Власне, ці функціональні відмінності, тісно переплітаючись, зумовили її активну роль у процесі культурної спадкоємності поколінь і мистецьку своєрідність” [3, с. 8].

Таким чином, можна узагальнити вище наведене народна іграшка здебільшого як витвір мистецтва, об'єкт гри, а також предмет побуту з покон віків цікавила дослідників. Вчені наголошують, що вона викликає цікавість до традицій національної культури, формуються естетичні почуття та смаки, дитина долучається до рідної культури.

Використовуючи народну іграшку у вихованні відбувається залучення дитини до духовного, естетичного, побутового досвіду рідного народу. Адже дитина не сприймає іграшку, як витвір мистецтва чи образ який пов'язаний з певними легендами, казками, міфами. Однак коли граються нею, здійснюється зорове та сенсорне сприйняття її форми (матеріально-пластичної, кольорової, орнаментально-знакової) рефлексивно, залучається до місцевої, а далі до етнонаціональної сфери образних уподобань, художніх особливостей, які одночасно мовою свого змісту, розповідають про виробничо-господарську та святково-обрядову діяльність населення, тієї місцевості, того краю, який дошкільник згодом, коли стане дорослою людиною, усвідомить як рідний.

Народна іграшка передусім є явищем культури. Але основні образні, смислові, символічні чинники народної іграшки є породженням етнонаціонального середовища.

Художньо оформлена іграшка породжує у дитини естетичні почуття та починає формувати естетичний смак. Іграшки які цікаві за змістом і формою мають позитивний вплив на психічний стан дитини, світосприйняття, активізують життєвий тонус, який впливає на її здоров'я і фізичний розвиток.

На дітей дошкільного віку зазвичай мають вплив іграшки, які відображають людей, істот і предмети реального світу: тварин, риб, птахів, рослинність, предмети

побуту, техніки тощо. Вони починають спонукати до різноманітних за змістом ігор, а також допомагають увійти в роль, створити улюблений ігровий образ, реалізувати задум [4, с. 149].

Висновки. Отже, проаналізувавши ми дійшли висновку, що головна виховна цінність іграшки полягає в тому, що вона дозволяє сформувати самостійність, а також творчу діяльність дітей. Народна іграшка - важлива складова психічного розвитку. Народні іграшки з давніх давен і до сьогоднішніх днів використовують з метою морального, фізичного, естетичного та

розумового виховання. Іграшка є засобом формування не тільки відчуття естетичної краси, естетичного смаку, сенсорного сприйняття, а й елементів національної культури. Дитина краще за все розвивається, пізнає світ, наслідує соціальний досвід в той час коли триває гра. Народна іграшка найголовніший засіб передавання надбань культурного досвіду народу від покоління до покоління. Історія Батьківщини тісно пов'язана з народною іграшкою. Адже саме іграшка є ниточкою в руках дитини, яка з'єднає її з історією рідного краю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богуш А.М., Лисенко Н.В. Українське народознавство в дошкільному закладі: [Навч. посібник]. – К.: Вища школа, 1994. – 398 с.
2. Герус Л. Українська народна іграшка. – К.: Водограй, 2005. – 586 с.
3. Коваль Я. Формування творчої активності молодшого школяра // Постмодера. – 2003. – № 5–6. – С. 8.
4. Кузеля З. Дитина у звичаях і віруваннях українського народу // Зб. наук. статей. – Львів: Час, 1997. – Т.9 – С. 144–151.
5. Найден О. С. Українська народна іграшка. Сміслові та обрядові основи // Дошкільне виховання. – 1991. – №3. – С. 27–30.
6. Русова С. Український дитячий садок. – К.: Україна, 1991. – 212 с.
7. Фіголь Д. І. Українська народна іграшка. – Львів: Час, 1994. – 156 с.

УДК 373.2.091.33:159.922.72

Васільєва Б. О.

ДІЯЛЬНІСТЬ ВИХОВАТЕЛЯ З ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Волкова В. А., кандидат педагогічних наук, доцент

Анотація: У статті розглядаються питання педагогічних умов організації діяльності з формування пізнавальної активності дошкільників. Проаналізовано методи і прийоми, що впливають на формування пізнавальної активності старших дошкільників, що дало змогу виявити педагогічні умови для формування пізнавальної активності дітей дошкільного віку. Автором зроблено висновок, що для успішного формування пізнавальної активності у дошкільників діяльність педагога має бути спрямована на забезпечення максимальної активності дітей в самостійному процесі пізнання, на використання інтеграційного підходу до змісту і прийомів організації педагогічного процесу.

Ключові слова: пізнавальна активність, творчий підхід, методи, прийоми.

Vasilyeva B. The educator's activities on the formation of senior preschool children's cognitive activity

Summary. The article deals with the pedagogical conditions for the activities' organization on the formation of preschoolers' cognitive activity. The methods and techniques influencing the formation of cognitive activity have been analyzed. It enabled to reveal the pedagogical conditions for the formation of senior preschool children's cognitive activity. The author concluded that the teacher's activity should be aimed at ensuring the maximum children's activity in an independent cognition's process, the use of an integrated approach to the content and methods of the pedagogical process for the successful formation of preschoolers' cognitive activity.

Key words: cognitive activity, creative approach, methods, receptions.

Актуальність проблеми обумовлена протиріччям між потенційними можливостями розвиваючого середовища як чинника формування пізнавальної активності особистості і наявною системою його організації в дошкільній освітній установі.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Провідна роль дорослого, організуючого процес виховання і навчання дитини, досить повно визначена в дослідженнях Л. Венгера, П. Гальперіна, О. Запорожця, С. Рубінштейна. Як свідчать дослідження З. Калмикової, Н. Лейтеса, Б. Теплова та інших авторів, без спеціальних комплексних дій педагога пізнавальна активність не переростає в адекватну діяльність, необхідна спеціально організована робота, спрямована на ефективне протікання даного процесу.

Мета статті полягає в обґрунтуванні доцільності забезпечення педагогічного управління пізнавальною активністю дошкільників.

Виклад основного матеріалу. Серед умов і засобів, що впливають на формування пізнавальної активності старших дошкільників, можна виділити дві групи :

1. Внутрішня активність самої дитини. Саме на основі даного типу активності у дошкільників виникає ряд специфічних дитячих видів діяльності, виконання яких характеризується високим рівнем самостійності і оригінальності.

2. Цілеспрямований вплив педагога. С. Рубінштейн неодноразово підкреслював, що педагогічний процес формує особистість дитини в тій мірі, в якій педагог керує її активністю, а не підміняє її [2, с. 312].

Звідси виділяють два види взаємодії педагога і дитини :

1. Суб'єкт-об'єктні стосунки. У цій ситуації дитина виступає як виконавець вимог і завдань, поставлених педагогом. Хоча як діяч-виконавець дитина нагромаджує індивідуальний досвід, опановує систему, впорядкованість дій, але до тих пір, поки спонукана до діяльності дитини постійно виходитимете від педагога, пізнавальна активність в своєму розвитку буде коливатися залежно від ситуації. При розумній авторитарній взаємодії формуються, закріплюються позитивні якості дітей : старанність, дисциплінованість, відповідальність. Проте ситуація, коли від дитини потрібний прояв ініціативи, обмеження самостійності формує частіше негативні сторони особистості. При такому виді взаємодії проблема пізнавальної активності особистості не ставиться.

2. Суб'єкт-суб'єктні стосунки. Такого роду взаємодія розвиває здатність дітей до співпраці, ініціативність, креативність, комунікативність. Вся діяльність набуває особистісної значущості для дитини, забарвлюється яскравими переживаннями в процесі несподіваних відкриттів, радістю самостійного просування, задоволення своїми знахідками, придбаннями [1, с. 12].

Стимулювання активності дітей, що забезпечує оптимальний рівень індивідуального розвитку, відбивається у сукупності наступних вимог :

1. Єдність внутрішнього і зовнішнього боків виховного процесу (Б. Ананьєв, О. Леонтєв, С. Рубінштейн). Педагог орієнтує дитину на активне, самостійне, ініціативне, творче рішення, проникаючи у внутрішні процеси і задуми дитини, допомагаючи становленню її особистості.

2. Включення в заняття різних видів діяльності: художня діяльність вносить образність до освоєння світу; трудова – дає практично цінні уміння; ігрова – сприяє кращому сприйняттю матеріалу.

3. Збагачення і урізноманітнення змісту навчального матеріалу.

4. Включення в педагогічний процес дошкільного закладу більш досконалих способів навчання, що задовольняють творчу і самостійну пошукову діяльність дітей і значимі внутрішні спонуки.

5. Організація різноманітного, насиченого спілкування дітей, закладання в ньому всіляких стосунків, що підсилюють (або що ослабляють) вплив пізнавальних стимул-реакцій.

6. Спонування дітей до активної пізнавальної діяльності, оживлення заняття елементами цікавості, використання засобів мистецтва, розвиток навичок колективного аналізу, використання індивідуальних завдань.

Обов'язковим елементом способу життя дітей є участь у розв'язанні проблемних ситуацій, в проведенні елементарних дослідів, в розвиваючих іграх, головоломках, у виготовленні іграшок, простих механізмів і моделей.

Формування пізнавальної активності дошкільників вимагає від педагога виявлення творчого підходу до організації навчально-виховного процесу. Для ефективного формування пізнавальної активності особистості дітей дошкільного віку необхідно використовувати методи, що викликають пізнавальні питання дітей :

- метод несподіваних рішень, заснований на тому, що педагог пропонує нове нестереотипне рішення тієї або іншої задачі, яке суперечить наявному досвіду дітей;
- метод пред'явлення завдань з невизначеним закінченням, що змушує дітей ставити питання, спрямовані на здобуття додаткової інформації;
- метод, стимулюючий прояв творчої самостійності при складанні аналогічних завдань на новому змісті, пошук аналогів в повсякденному житті);
- метод «навмисних помилок» (за Ш. Амонашвілі), коли педагог обирає невірний шлях досягнення мети, а діти виявляють це і починають пропонувати свої шляхи і способи рішення задачі.

Важливу роль в діяльності педагога, що формує пізнавальну активність дошкільника, виконують прийоми створення на занятті ситуації зацікавленості. Серед них провідну роль відіграє постійне оновлення змісту, способів, форм самостійної роботи, що викликає у дітей стан чекання від навчання чогось нового, особливого.

Перетворювальний характер пізнавальної діяльності дитини в педагогічному процесі дозволяє їй побачити результати своєї участі в ньому, оскільки ця діяльність спрямована на активне оперування знаннями і на збагачення новими способами для здобуття вищих результатів.

Пізнавальна активність має виразні зовнішні прояви. Спираючись на ці прояви, можна судити і про її зміст, і про характер її організації, тобто визначати, чим зацікавлена дитина, яка інтенсивність її прагнень до знайомства з певними явищами. Судити про це можна за наступними показниками : інтерес до предмету; емоційне ставлення до предмету (здивування, подив, лукавство, заклопотаність, тобто різноманітність емоцій, що викликаються цим предметом); дії, спрямовані на дослідження властивостей предмету, розуміння його функціонального призначення.

Висновки та перспективи подальшого наукового пошуку. Для успішного формування пізнавальної активності у дошкільників діяльність педагога має бути спрямована на забезпечення максимальної активності дітей в самостійному процесі пізнання, на використання інтеграційного підходу до змісту і прийомів організації педагогічного процесу відповідно до індивідуальних можливостей дитини в умовах розвиваючого середовища. Проте необхідно додати, що на наш погляд, існуючого потенціалу недостатньо, це питання може стати предметом нашого подальшого дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Подмазин С. И. Личностно-ориентированое образование. Социально-философское исследование. Запорожье , 2000. 257 с.
2. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии. М. , 2003. 416 с.

Воробйова О.М.

ДИЗАЙН ОБ'ЄМНИХ КНИГ: КРИЗЬ СТОЛІТТЯ

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Брянцева Г.В., кандидат педагогічних наук, доцент

Анотація: У статті розглядаються основні етапи розвитку паперової інтерактивної книги та якісні зміни дизайну об'ємних книг на різних етапах формування, включаючи сучасність. З'ясовано, що об'ємна паперова книга має тривалу і багату історію, яка починається приблизно з XIII століття. Виявлено, що спочатку такі книги були науковими і призначені для дорослої аудиторії, а перші дитячі інтерактивні книжки з'явилися лише у 1765 році. Визначено, що якісні зміни в розвитку інтерактивної паперової книги пов'язані зі змінами у суспільстві і впровадженням нових технологій.

Ключові слова: об'ємна книга, історичний розвиток, інтерактивна паперова книга, дизайн книги.

Vorobyova O. Design of volume books: through centuries.

Summary. The article deals with the main stages of development of a paper interactive book and qualitative changes in the design of volume books at different stages of formation, including contemporary. It is found out that a volume paper book has a long history, which begins approximately in the XIII century. It is discovered that at first such books were scientific and intended for an adult audience, and the first children's interactive books appeared only in 1765. It is determined that qualitative changes in the development of an interactive paper book are related to changes in society and the introduction of new technologies.

Keywords: volumetric book, historical development, interactive paper book, book design.

Актуальність. У зв'язку з прогресивним розвитком інформаційних технологій відбулися зміни між читачем і книгою. Читачу, крім книги, стали доступними безліч інших каналів інформації, за допомогою яких він може одержати певні відомості. Це безпосередньо пов'язане зі зміною середовища, у якому зберігається інформація і за допомогою якого реалізується передача цієї інформації. Тому у сучасних книжкових видавництвах постали нові завдання у сфері дизайну книги, вирішення яких, дало змогу конкурувати з комп'ютерами та телебаченням. Результат цього пошуку – інтерактивні книги. В багатьох країнах вже давно помітна тенденція активного виробництва та впровадження нових розробок інтерактивної дитячої книги. З огляду на це питання розвиток і подальші перспективи інтерактивної книги є актуальні.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. В результаті пошуку літературних джерел, з'ясувалось, що про інтерактивну паперову книгу немає книжок або брошур українською мовою. Знайдена

література по темі практично вся іноземною мовою. Дослідження інтерактивних друкованих книг давно привертало увагу зарубіжних авторів, оскільки процеси, що відбуваються у суспільстві і в області інформаційних технологій тягнуть за собою зміни в друкованій книзі. В європейській і американській літературі інтерактивні об'ємні книги прийнято називати "pop-up" (від англ. Pop-up - "спливає"). Так, книга керівника системи управління даними бібліотеки Рутгерського університету Е. Монтенарі [7] містить серйозний огляд більшості відомих на сьогоднішній день інтерактивних і рухомих книг, охоплюючи період за 150 років, – від вікторіанських часів до наших днів. У книзі описані понад 1600 книжкових найменувань із зазначенням їх бібліографічних даних. У статтях С. Мойсеевої і В. Балабанової детально розглядається історія розвитку об'ємної книги і книги з рухомими елементами. Статті знайомлять читачів з окремими фактами в історії інтерактивної книги і іменами творців таких книг в різні історичні періоди [1; 3]. У статті Єфімової М.

розглядаються зміни, внесені в книжковий дизайн цифрової епохою [2]. Такий підхід є вкрай корисним при вивченні історії розвитку інтерактивної книги.

Мета статті. Дослідити процес становлення об'ємної інтерактивної книги в світовій книжковій історії, виявити тенденції розвитку такого роду видань з моменту виникнення до наших днів.

Виклад основного матеріалу. Авторство першої книжки, яка була створена з використанням рухомих елементів, приписують англійському історичному і художнику Меттью Перісом (1200-1259). Він вперше вклеїв в книгу складну карту, де був відзначений шлях паломників з Англії в Святу Землю і Єрусалим. Для розрахунку календаря християнських свят Меттью застосував накладання одне на одного різних кіл із паперу. За кожним із кіл закріплено певну інформацію: день, місяць або рік. При відповідному обертанні ці кола допомагають швидко і точно визначити необхідні дати. Такі обертальні механізми (*volvelles*) найчастіше створювали для спрощення математичних розрахунків, астрологічних вимірювань, полегшення навігації [1]. Другим відомим діячем, який використовував обертальні механізми став каталонський філософ і поет Раймунд Луллій (1235-1315), що мешкав на острові Майорка. У XIV столітті він скористався руховими механізмами для того, щоб проілюструвати свої філософські теорії, спрямовані на пошук істини. Його пристрій "Lullian Circle", складався з кількох обертальних кіл. Він вважав, що різні комбінації в Lullian Circle відкрили б істини у всіх сферах дослідження (рис. 1) [1,3].

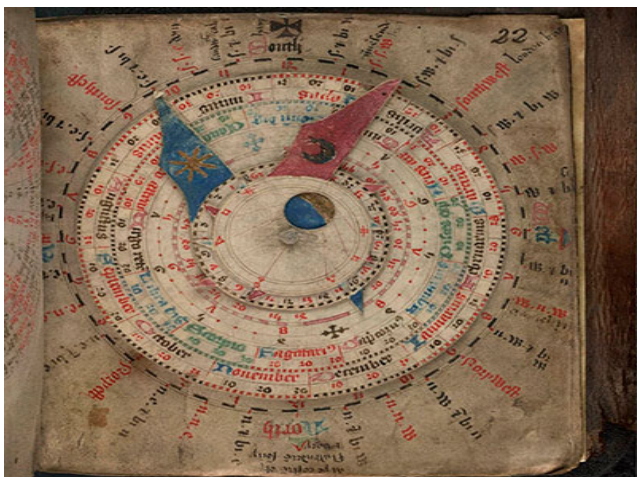

Рис.1. Вольвела 15 століття

XV століття стало визначним для виробництва книг, в 1450 р. Йоганн Гутенберг винайшов механічний спосіб друку пересувними літерами, що дозволило друкувати книжки порівняно швидко та недорого.

У 1543 р. Андреас Везалій надрукував книгу "Про будову людського тіла" ("De humani corporis fabrica libri septem") в якій проілюстрував будову м'язів, кісток та внутрішніх органів. Малюнки складались з певних шарів, за кожним з яких ховався новий. Цей спосіб "розгортання" дав змогу суттєво полегшити розуміння складних анатомічних моментів (рис. 2). Також англійський ландшафтний дизайнер Браун Ланселот використовував закріплені для кращого ілюстрування своєї практичної діяльності (автор показував ландшафт до зміни і після неї).

Рис. 2 Книга «De humani corporis fabrica libri septem»

У 1744 році англійський книговидавець Джон Ньюбері створив "Маленьку гарненьку кишенькову книжечку", з якої почалася світова дитяча література. Лондонський видавець Роберт Соєр у 1765 році створив формат "lift-the-flap". У ньому можна було відкривати різні віконечка, що дозволяло кумедно комбінувати частини різних зображень і сцен. Популярність цих книг швидко зросла і набула різних імен залежно від змісту або складу ілюстрацій. До них відносяться: "метаморфози", "арлекініади" (рис. 3). Це був один з етапів переходу від повчальних до розважальних книг, а також появи книжок для дітей. Ще одним поширеним видом рухомих книг стають книги-тунелі. Книга представляла собою одну об'ємну сцену, виконану на кількох планах, які можна було наближати або видаляти, розглядаючи через спеціальне вікно. У 1847 році в Лондоні була видана книга-тунель

з трьома отворами для перегляду, а в 1851 році там же була видана книга-тунель з одним отвором для перегляду під назвою «Crystal Palace» (рис. 4).

Рис. 3. Книга «Грюки Арлекіна», №6, Роберт Сайер, 1771

В XIX столітті значно підвищилась грамотність серед дорослих і дітей, а також виріз їхній інтерес до книг. Тож видавництва

почали орієнтуватись не лише на дорослу аудиторію, але й на дитячу. У 1810 році лондонська мануфактура S&J Fuller видала першу друковану дитячу книжку «Історію маленької Фані». Це була перша рухома книга з лялькою, одяг якої можна було змінювати відповідно до опублікованої історії (рис. 6) [3].

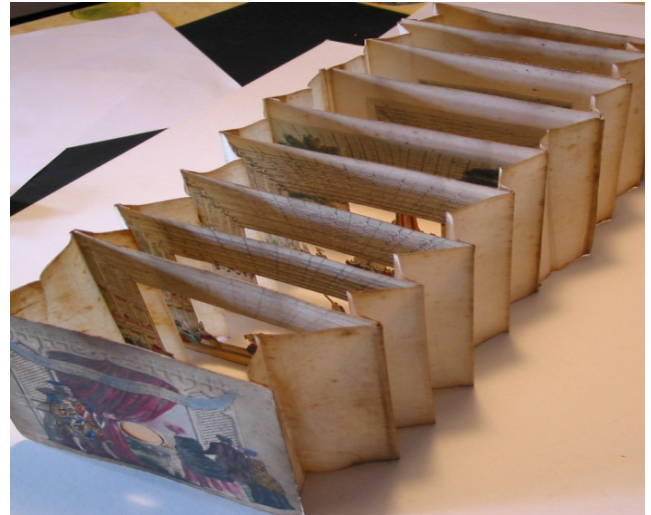

Рис. 4. Книга-тунель «Crystal Palace», 1851

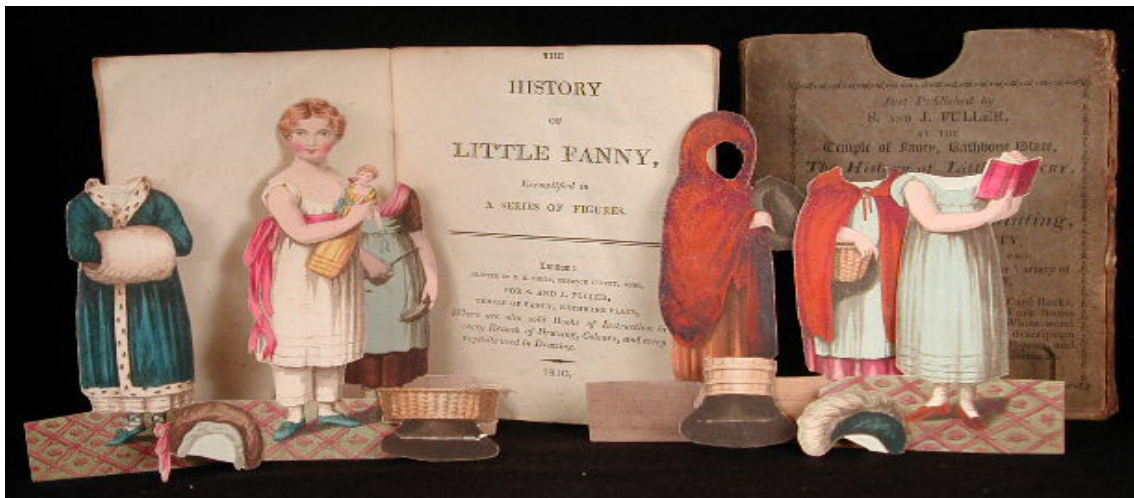

Рис.5. Історія Little Fanny, S & J Fuller-1810 з вільно розташованими фігурами, костюмами і змінною головою

У 1850 році лондонське видавництво Dean & Son випустило книгу, забезпечену механізмами у вигляді паперових смужок, що приводять у рух персонажів (рис. 7), а в 1856 році випустило серію казок і пригод під назвою «New Scenic Books». Ілюстрації в книзі були створені таким чином, що при відкриванні книги вся сцена розгорталася в просторі (рис.8) [6].

Наприкінці XIX століття ринок та технології виготовлення рухомих книг у країнах Західної Європи набули значного

розвитку. Саме тому вікторіанську добу називають «Золотою добою рухомих книг». Лідером випуску цього типу друкованої продукції була Німеччина, так як саме там була краща хромолітографія. Німецький художник-ілюстратор Лотар Меггендорфер (1847-1925), удосконалюючи механізми рухомих книг, розробив складні важелі і спеціальні заклепки, приховав їх між сторінками, що дало героям величезні можливості для руху. Він працював над паперовими театрами, цирками, ляльковими

будиночками і міськими парками (рис. 9) [1]. Інший німець Ернест Ністер (1842-1909) залучив команду талановитих ілюстраторів у період з 1891 по 1900 рік і опублікував багато книг для дітей вищої якості, як у друкованому, так і в ілюстрованому вигляді. Ністер назвав ці книжки Панорамними Picture Books. Вони випускались не тільки для Німеччини, але і для англійської та американської читацької аудиторії (рис. 10) [3].

Рис.7. Книга «Old Woman and her Silver Penny», издательский дом Dean & S on, 1850

Рис. 8. Книга «New Scenic Books», издательский дом Dean & Son, 1856

Перша світова війна завдала значного удару по видавництву рухомих книжок по всій Європі. Виробництва і фабрики були зруйновані, та й попит на книжки значно зменшився. Відродження мистецтва створення об'ємних і рухомих книг почалось в першій половині XX століття. Сталося це завдяки англійському редактору дитячих книг С. Луї Жиро (1879-1950). Його книги були яскравими і оригінальними і продавалися за доступними цінами [4].

Рис.9. Книга «Münchener Kasperl-Theater», Лотар Меггендорфер, 1879

Справжній прорив у сфері видання рухомих книжок стався в 1929 році – все почалося з окремих публікацій у періодичному виданні “The daily express annual” та серій книжок під назвою “Bookano”. Саме їх дослідники називають першими спливаючими книгами для дітей. Це були творіння Луї Жиро та Теодора Брауні. Ілюстрації цих книг можна розглядати з усіх

боків, вони начебто “вистрибували”, коли читач перегортав сторінки [6].

На початку XX століття виробництво рухомих книжок в США стає досить популярним. У 1930 році американський науковець Гарольд Ленц досліджував механізм книжок Луї Жиро, зокрема “Блакитну стрічку”, видану в Нью-Йорку і став першим, хто вжив термін “спливаюче

вікно” (“pop-up”) для того, щоб змалювати механізми рухомих ілюстрацій, а у 1932 році чиказьке видавництво Blue Ribbon Press починає видавати рухомі книги з Микки Маусом, Флешем Гордоном, Диком Трэйси та іншими героями популярних комиксов. Іменно Blue Ribbon ввів термін спливаючого вікна на ринок книговидавництва [3].

Рис.10. Книга «A Novel Picture Book for Children», Ернст Нистер, 1895

Після Другої світової війни чеський художник-конструктор Войтех Кубашта підніс мистецтво рухливих книг на нову сходинку. Архітектор за освітою, Кубашта ілюстрував дитячі книжки, працював у рекламі і дизайні, створював лаштунки для лялькових вистав. З 1956 року у празькому видавництві “Артія” виходять друком книжки з його тривимірними ілюстраціями. Потім вони перекладаються на 37 мов і з успіхом поширюються в Англії, в Європі, в Азії і на Близькому Сході (рис.11) [3,5].

Американський видавець Волдо Хант зацікавився ідеями Кубашти. Завдяки Ханту тривимірні ілюстрації з’явилися в рекламних журналах. На нього працювали найкращі художники, технологи з виготовлення паперу, 3D-інженери. Він створив окрему компанію – Graphics International, яку незабаром купив один з найбільших в США виробників листівок Hallmark Cards. Так у 60-ті роки ХХ століття знову виникає інтерес до об’ємної інтерактивної книзі не тільки для дітей, а й для дорослих, причому область застосування інтерактивних або об’ємних паперових конструкцій розширюється, виходячи за рамки книжкової продукції.

Рис. 11. Книга «Червона Шапочка» Войтеха Кубашти

Рис.12. «Аліса в Країні Див» Роберт Сабуда

В останні десятиліття ХХ століття техніка створення об’ємних книг стає все більш винахідливою і різноманітною. Відбувається це завдяки цілій плеяді талановитих художників, які переводять в об’ємний вигляд буквально все, починаючи від каталогів відомих модних будинків і закінчуючи кіно бестселерами. Сучасні королі pop up книжок – це Роберт Сабуда, Метью Райнгатт, Бенжамен Лакомб, Брюс Фостер, Рай Маршал, Петер Дамен, Девід Картер, Колетт Фу та інші інженери-дизайнери об’ємних зображень.

Роберт Сабуда – один з провідних спеціалістів по об’ємним зображенням. Сьогодні він – автор понад двох десятків поп-ап книжок, має студію в Нью-Йорку. Сабуда вже тричі отримав премію Меггендорфера, названу на честь славного майстра рухливих книжок із Мюнхена [3].

Мэтью Кристиан Рейнхарт – американський письменник і ілюстратор дитячих книжок, створює поп-ап книжки за мотивами коміксів, фільмів та серіалів на зразок “Зоряних воєн” та “Три престолів”, видання для малят та інші. Разом із Сабудою він працював над чудовою 3-томною “Encyclopedia Prehistorica” про динозаврів, акул, та доісторичних тварин. Кожна книжка складається з 35 3D-конструкцій.

Рис.13. «Холодне серце» Мэтью Кристиан Рейнхарт

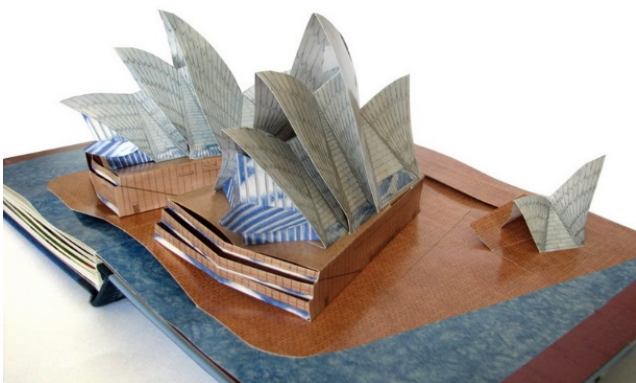

Рис.14. «Architectural Wonders», Брюс Фостер

Ще один американський майстер тривимірного мистецтва книги – Брюс Фостер, який створив понад сорок поп-ап книжки. Найвідоміші – тривимірний Гаррі Поттер і Чудеса архітектури.

Французький ілюстратор Бенджамін Лакомб вважає, що книги для дітей необхідно робити краще, ніж для дорослих. Він зробив революцію у книжковій ілюстрації і звів створення тривимірних творів в ранг мистецтва. На сьогоднішній день цей художник отримав визнання провідних видань, проілюстрував понад восьми літературних творів: “Аліси в Країні Чудес”,

“Піноккіо”, “Сплячої Красуні”, “Синьої Бороди”, “Пітера Пена”, “Червоної шапочки”, “Дюймовочки” і “Мадам Батерфляй”.

Рис.15. Книга «Мадам Боттерфляй», Бенжамен Лакомб

Рис.16.Обємна фотографія Колетт Фу

Колетт Фу виготовляє спливаючі книги, використовуючи фотографії від подорожей по всьому світу. Її об’ємні книги включені до Бібліотеки Конгресу, Національного музею жінок у мистецтві, колекції “Захід” та багатьох приватних та рідкісних архівних колекцій.

Пітер Дамен – німецький дизайнер з Дортмунда створює тривимірні об’єкти з паперу, які чудовим образом виходять над поверхнею і складаються в різноманітні форми: квіти, листи, абстрактні фігури, архітектурні споруди.

Більшість сучасних рухомих книг збирають в ручну в Китаї, в Колумбії або в Мексиці. До виробничого процесу однієї книги може бути залучено до 60 професіоналів та фахівців різних галузей. Процес збирання книги потребує багатьох навичок, великої кількості часу й прискіпливої уваги до деталей. Сучасні рухомі

книги з кожним роком набувають дедалі складніших механізмів і конструкцій. Нерідко вони “оснащені” не тільки спливаючими ілюстраціями, а й музичними або світловими елементами [2].

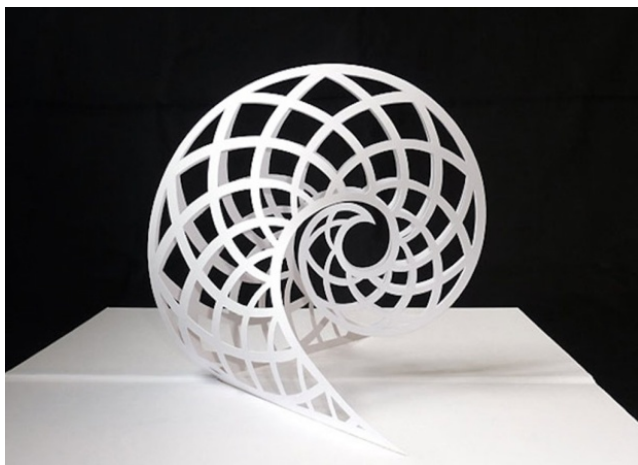

Рис.17.Паперові кінетичні скульптури Питера Дамена

Висновки та перспективи подальшого наукового пошуку. Проаналізувавши багато книг і статей, зробили висновок, що об’ємні книги пройшли тривалий шлях становлення та розвитку, нині включають в себе велику кількість видів і напрямків. У процесі становлення такі книги носили науковий, філософський, освітній характер, а потім представляли собою розважальні, ігрові, дитячі видання. Водночас, у зв’язку з розвитком сучасних цифрових технологій, об’ємні інтерактивні книги перешли на новий етап свого розвитку. Вони, на відміну від своїх попередників, стали багатофункціональними, анімаційними, інтерактивними і мають багатовимірну трансляцію інформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балабанова В. Поп-ап печать : прошлое и настоящее. [Электронный ресурс] / В. Балабанова // ПЕЧАТНИК. com : полиграфический портал. – 24.06.2014. – Режим доступа: <https://pechatnick.com/news/pop-ap-pechat-proshloe-i-nastoyashee> (дата обращения 12.12.2017).
2. Єфімова М. П. Інтерактивна дитяча книга в Україні: [Текст] / М. П. Єфімова // Наукові записки РДГУ. – 2013. – Вып. 19. – С. 1-5.
3. Моисеева С. Pop-up books : искусство или игра? [Электронный ресурс] / С. Моисеева // CABLOOK.com :интернет-издание. – 17.01.2015. – Режим доступа : <http://www.cablook.com/inspiration/pop-books-iskusstvo-ili-igra/> (дата обращения 12.12.2017).
4. Штефан А. Дитячі книжки у форматі поп-ап: тренди, історія, шедеври [Электронный ресурс] /А.Штефан – 02.06.2017. – Режим доступа: <http://www.chytomo.com/book-art/dityachi-knizhki-u-formati-pop-ap-trendi-istoriya-shedevri> (дата обращения 10.12.2017).
5. Чупрова Д. А., Патрушев Д. В., Патрушева Л. К. Основные конструкции и элементы для создания объемных иллюстраций для авторских книг и открыток в технике «Pop-up» .[Электронный ресурс] / Д. А. Чупрова, Д. В. Патрушев, Л. К. Патрушева // Научно-методический электронный журнал «Концепт». – 2017-Режим доступа : <http://e-koncept.ru/2017/574054.htm>. – (дата обращения 12.12.2017).
6. Dawson M. Children’s pop-ups, movables and novelty books : A short history for collectors, part II [Текст] / Michael Dawson // Movable stationery. – 1995. – December, 3:6. – P. 1–10.
7. Montanaro Ann R. Pop-up and movable books : a bibliography [Текст] / Ann R. Montanaro. – Metuchen, NJ : Scarecrow Press, Inc., 1993. – 558 p.

Дрондіна О. К.

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ВИХОВАТЕЛЯ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ СІМЕЙ, ЯКІ ПОТРАПИЛИ У СКЛАДНІ ЖИТТЄВІ ОБСТАВИНИ

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Єрмак Г. В., кандидат педагогічних наук

Анотація: у статті розглядається сутність роботи вихователя з дітьми дошкільного віку із сімей, які потрапили у складні життєві обставини та їх батьками в умовах школи-інтернату. Автор аналізує головні цілі педагогічної діяльності саме з дітьми дошкільного віку із неблагополучних сімей та їх батьками. Детально висвітлено важливість тренінгової роботи в даному контексті.

Ключові слова: сім'я, що потрапила у складні життєві обставини, школа-інтернат.

Dronдина O. Peculiarities of work of the educator with children of preschool age from dysfunctional families.

Annotation. the article deals with the essence of the work of the educator with children of preschool age from dysfunctional families and their parents in the conditions of the boarding school. The author analyzes the main goals of pedagogical activity with children of preschool age from disadvantaged families and their parents. The importance of training work in this context is elucidated in detail.

Key words: dysfunctional family, boarding school.

Актуальність: Сучасна сім'я перебуває у кризовому стані, що супроводжується такими процесами, як падіння життєвого рівня, збільшення кількості розлучень і сімейних конфліктів, падіння народжуваності, зниження її педагогічного потенціалу щодо формування повноцінної особистості сучасного суспільства. Сімейні негаразди спричиняють психічну травматизацію дітей, агресивність, дисбаланс у сфері спілкування, а вже потім – збільшення кількості правопорушників та ризиків педагогічної занедбаності.

Аналіз наукових досліджень і публікацій: тема життєдіяльності дітей та їх родин, особливо тих сімей, які потрапили у складні життєві обставини, стає предметом дослідження зарубіжних і вітчизняних учених. Окремі аспекти роботи з такими сім'ями вивчали І. Дубровіна, А. Капська, Л. Вольнова, М. Шпак та інші. Типологію сімей, особливості соціалізації дітей у різних сім'ях розкрито у працях Т. Кравченко та інші.

Мета статті: вивчення педагогічного досвіду роботи вихователя з дітьми і сімей, які потрапили у складні життєві обставини.

Виклад основного матеріалу:

характеризуючи дітей із сімей, які потрапили у складні життєві обставини, зауважимо на основних моментах: по-перше, це діти, які виховуються у несприятливому психологічному кліматі, мають певні недорозвинення, що слугують причиною їх потрапляння до шкіл-інтернатів. Причини потрапляння сімей до складних життєвих обставин пов'язані переважно з нестерпними умовами життя, нестачею фінансів, що призводить до недоїдання, поганого фізичного стану та духовного розвитку дитини (агресія, замкнутість, відчуженості).

Після того, як дитина дошкільного віку опинилася у школі-інтернаті, її вихованням займаються як педагоги, так і представники соціально-психологічної служби закладу. Основне завдання у роботі вихователя з дітьми із сімей, які потрапили у складні життєві обставини полягає у наданні дитині педагогічної підтримки у подоланні почуття непотрібності, сором'язливості, незахищеності тощо. До речі, у такому стані для дітей дошкільного віку характерна різка зміна почуттів: від сором'язливості до агресії тощо [1].

Одним з аспектів, що був проаналізований нами – це патронаж сімей, які потрапили до складних життєвих обставин. До основних цілей здійснення даного виду діяльності належать наступні: діагностичні: ознайомлення з умовами життя, вивчення можливих чинників ризику (медичних, соціальних, побутових), дослідження сформованих проблемних ситуацій; контрольні: оцінка стану сім'ї та дитини, динаміка проблем; аналіз проведення соціально-реабілітаційних заходів для перевірки виконання батьками рекомендацій тощо; адаптаційно-реабілітаційні: надання конкретної освітньої, посередницької, психологічної допомоги.

Для вироблення певних стратегій у роботі з дітьми із сімей, які потрапили до складних життєвих обставин, доцільним є виявлення категорії цієї сім'ї:

Конфліктні: батьки з дітьми постійно лаються, не вміють вести себе в суспільстві, не знаходять компроміси. Діти виховуються тільки за допомогою лайки і рукоприкладства.

Аморальні: у цих сім'ях батьки зловживають алкоголем або вживають наркотичні речовини. Вони не знають, що таке моральні та сімейні цінності. Часто ображають і принижують дітей. Батьки у таких сім'ях не займаються вихованням і не забезпечують необхідні умови для нормального розвитку.

Проблемні: у таких родинах дорослі не вміють виховувати дитину. Вони втратили авторитет або занадто сильно опікують своїх дітей. Все це позначається на подальшій невлаштованості дитини в житті.

Кризові: такі сім'ї відчувають складність з-за кількох факторів: розлучення, смерть, діти-підлітки, проблеми з фінансами або з роботою. Переживши кризу, сім'я відновлюється і продовжує жити нормальним життям.

Кожна з цих категорій свідомо формує у дітей різні види відхилень. І як результат: дитина не вміє поводитися з оточуючими, не знає, що таке любов, розмова з рідними і близькими людьми. Саме над цим має працювати вихователь з дітьми дошкільного віку в умовах школи-інтернату. Одним з позитивних моментів є те, що загальна кількість дітей, які виховуються у підготовчих

групах при інтернаті – не перевищує кількості 10-12 осіб (на противагу звичайним дошкільним закладам).

Під час співбесіди з вихователями школи-інтернату було встановлено, що регулярні патронажі сімей, які потрапили до складних життєвих обставин, необхідні і є результативними. Такий постійний нагляд з боку вихователя, соціального педагога та психолога закладу дисциплінує їх, а також дозволяє своєчасно виявляти і протидіяти явищам, що виникають, створюючи кризові ситуації.

До основних форм роботи вихователя з дітьми із сімей, які потрапили до складних життєвих обставин та їх батьками належать наступні: масові (батьківські конференції, дні відкритих дверей, сімейні вечори та сімейні естафети, педагогічні лекторії); індивідуально-групові (бесіди, тренінги, рольові ігри, батьківські дні у школі-інтернаті, організація консультацій для батьків із запрошенням соціальних педагогів, психологів, спеціалістів з питань медицини, юристів); індивідуальні (педагогічні консультації, обговорення педагогічних ситуацій, індивідуальні бесіди, тренінги); взаємодія школи-інтернату із соціальними службами.

Не менш важливими, але поки ще мало затребуваними є консультативні зустрічі вихователя з батьками дітей із зазначеного типу сімей. Це пояснюється тим, що консультування як різновид надання соціально-педагогічної допомоги користується попитом переважно у соціально-здорових людей (адже більшість представників неблагополучних сімей відмовляються від такого статусу).

Поруч із індивідуальними консультативними бесідами, можна застосовувати групові методи роботи з родиною (сім'ями) – тренінги. Соціально-психологічний тренінг, окреслюючи область практичної психології, орієнтований на використання активних методів групової і психологічної роботи. Групові методи роботи дають можливість батькам обмінюватися один з одним досвідом, ставити запитання та прагнути дістати підтримку і схвалення групи. З іншого боку, під час тренінгової роботи в кожного учасника є можливість

приймати роль лідера під час обміну інформацією, що в загальному розумінні розвиває активність і впевненість батьків [3].

Ще одна форма роботи вихователя разом з соціальним педагогом – це соціально-педагогічний моніторинг сім'ї. Під змістом поняття моніторинг в даному контексті маємо на увазі науково-обґрунтовану систему періодичного збору та узагальнення соціально-педагогічної інформації про процеси, що відбуваються у ній, і прийняття на цій основі стратегічних рішень. Основні засади моніторингу: повнота, достовірність, системність інформації; оперативність отримання даних та систематична актуалізація; порівнянність одержуваних даних, що забезпечується єдністю обраних позицій під час збирання і аналізу інформації; поєднання узагальнюючих і диференційованих оцінок і висновків. На нашу думку, сутність соціально-педагогічного

моніторингу сім'ї полягає у комплексному використанні всіх джерел даних про процеси та події, що відбуваються у сімейному житті.

Висновки: узагальнюючи викладений матеріал, зазначимо, що сім'я, які потрапили до складних життєвих обставин з її системою виховання негативно позначається на формуванні особистості дитини. Дитяче виховання в умовах такого негативного емоційно-психологічного сімейного мікроклімату може спричинити появу важковиховуваних дітей і правопорушників. Подолати такі проблеми можна шляхом налагодження ефективної взаємодії соціального педагогів школи-інтернату та батьків. Перспективою нашого подальшого дослідження є розробка і експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов роботи з дітьми із сімей, які потрапили до складних життєвих обставин та їх батьками в школі-інтернаті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балинська А. Формування життєвої компетентності дошкільника: психологічний аспект/ Анна Балинська// Психолог дошкілля. – 2014. – Листоп. (№3). – С. 27–29.
2. Бернацька Л. В. Необхідність вивчення проблеми ранньої профілактики й корекції агресивної поведінки дошкільників засобами спеціального психотренінга / Л. В. Бернацька// Проблеми загальної та педагогічної психології: зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України/ Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – Київ: [б. в.], 2008. – Т. 10, ч. 2. – С. 26–33.
3. Діти державної опіки: проблеми, розвиток, підтримка: навч. посібник / [Боришевський М. Й., Бевз Г. М., Жерносек І. П. та інші.] ; під ред. М. Й. Боришевського. – К. : Міленіум, 2005. – 283 с.
4. Ткачова В. О. Стан та перспективи розвитку сім'ї у сучасному українському суспільстві (соціально-філософський аналіз) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. Наук : спец. 09.00.03 „Соціальна філософія та філософія історії” / В. О. Ткачова. – Одеса, 2008. – 22 с.

УДК 373.2.015.31:74

Журавель К. А.

НЕТРАДИЦІЙНІ ТЕХНІКИ МАЛЮВАННЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Житнік Т. С., кандидат педагогічних наук

Анотація: В статті приведена загальна характеристика та особливості використання нетрадиційних технік малювання як засіб розвитку творчих здібностей дітей середнього дошкільного віку. Висвітлені нетрадиційні техніки малювання.

Ключові слова: дошкільник, середній дошкільний вік, виховання, розвиток, нетрадиційні техніки, малювання, засоби розвитку, здібності.

Zhuravel K. Non-traditional drawing techniques as a means of developing creative abilities of children of middle preschool age.

Abstract. The article gives a general description and features of the use of non-traditional techniques of drawing as a means of development of creative abilities of children of middle preschool age. Illustrated non-traditional drawing techniques.

Key words: pre-schooler, middle preschool age, education, development, non-traditional techniques, drawing, means of development, abilities.

Актуальність. Середній дошкільний вік – це сензитивний період для розвитку у дітей продуктивної діяльності: малювання, ліпка, аплікацій та конструювання. В них дитина може виразити своє відношення до оточуючого світу, розвинути творчі здібності, а також мову та логічне мислення. Дитяче образотворче мистецтво – світ яскравих, дивовижних образів. Воно нерідко відображає дорослих своєю оригінальністю та яскравістю фантазій.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Проблему використання нетрадиційних технік малювання як засобу розвитку творчих здібностей середнього дошкільного віку, вивчали такі дослідники, як О. В. Белова, Д. Б. Богоявленська, Л. А. Венгер, Р. М. Грановська, О. М. Дудченко, Т. С. Комарова, В. С. Кузьменко, С. О. Ладивір, Г. М. Ляміна, В. Д. Пінчук. Сучасні вчені Т. С. Житнік, А. С. Кисленко, О. А. Половіна активно займаються питанням нетрадиційних технік малювання для розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Малювання являється одним з найцікавіших занять для дітей середнього дошкільного віку, це самий доступний вид діяльності, котрий засвоюється маленькою дитиною. Ні читати, ні співати дитина ще не вміє, але вже з задоволенням використовує малювання. В процесі малювання вдосконалюється спостережливість, естетичне сприйняття, художній смак, творчі здібності. Основну думку можна виразити просто: малюючи діти розвивають і тіло, і душу, і розум [8, с. 15].

Для розвитку творчих здібностей, необхідно надати свободу в відображенні, доступними для дитини художніми засобами свого бачення світу. Заняття повинні приносити дітям тільки позитивні емоції. Не треба вкладати ще в невмілу руку дитини

олівець чи пензлик, та вчити її. Необхідно піклуватись про те, щоб діяльність дитини була успішною – це буде підкріпляти віру дитини у власні сили.

Нетрадиційні методи малювання для дітей середнього дошкільного віку, розвивають: дрібну моторику рук та тактильне сприйняття; просторову орієнтацію на листі паперу; творчі здібності; увагу.

Малювання пальчиками – це найпростіший спосіб отримання зображення. У ранньому віці багато дітей тільки навчаються володіти художніми інструментами, і тому їм легше контролювати рухивласного пальчика, ніж олівця або пензлика [1, с. 26]. Цей спосіб малювання забезпечує дитині свободу дій. Для розвитку творчих здібностей в середньому дошкільному віці дітям треба віддрукувати долоньку, потім уважно розглянути малюнок і подумати, на що це схоже, як малюнок можна перетворити, змінити, додавши відсутні деталі. І створити новий образ. Дітям треба малювати з великим інтересом, проявляли фантазію. В долоньці вони бачать дерево, півня, дракона, тюльпани [5, с. 92].

Дитина середнього дошкільного віку в процесі власної активності виступає як повноцінна особистість, творець власної діяльності, що ставить її цілі, шукає шлях і способи її досягнення [4, с. 44]. Даний тип активності лежить в основі дитячої творчості в найширшому значенні цього слова. У сучасному світі, коли дедалі гостріше відчувається потреба в нових, нестандартних способах мислення і все більшу цінність здобуває вміння знаходити несподівані рішення і приймати будь – яку ситуацію як можливість вирішити цікаву задачу, особливе значення має розвиток творчого потенціалу особистості. Необхідною умовою цього є духовне і практичне освоєння людиною

всього багатства культури, в тому числі художньої [7, с. 79].

Творча дитина, творча особистість – це результат всього способу життя дошкільника, результат її спілкування і спільної діяльності з дорослими, результат власної активності [6, с. 31]. У дитини поступово формується складний внутрішній світ, який або надає всій діяльності творчий характер, або, навпаки, визначає розвиток за готовими, відомими схемами.

Важлива складова роботи – це взаємодія з батьками. Для того, щоб зацікавити батьків своєю роботою, треба регулярно організувати виставки дитячих робіт. Консультації, на яких показуються батькам, як малювати

нетрадиційними техніками. Батьки повинні активно допомагати в оснащенні предметно – розвиваючого середовища, брати участь у виставках творчих робіт [3, с. 73].

Висновки. Малювання дитини середнього дошкільного віку треба стимулювати, бо це радісна праця, котра дуже важлива в розвитку творчих здібностей дошкільника. Нетрадиційне малювання грає важливу роль в загальному психологічному розвитку дитини. Самоцінним являється не кінцевий результат – малюнок, а розвиток особистості, формування впевненості в собі, в своїх творчих здібностях, бо це збагачує життя дитини новими переживаннями та почуттями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Грановська Р. М. Техніки малювання для дошкільнят [Текст] / Р.М. Грановська; СПб.:Свет, 2014. – 367 с.
2. Дудченко О. М. Середній дошкільний вік [Текст] / О.М. Дудченко; Київ: Дошкільна психологія, 2011. – 179 с.
3. Запорожець А.В. Розвиток дитини дошкільного віку [Текст] / А.В. Запорожець; Київ: Дошкільна література, 1993. – 498 с.
4. Звенко Д. М. Розвиток творчих здібностей дітей [Текст] / З.М. Звенко; Київ: Дошкільна література, 2012. – 274 с.
5. Звенко Д. М. Діти та їх творчі здібності [Текст] / З. М. Звенко; Київ: Дошкільна література, 2010. – 416 с.
6. Кисленко А. С. Нетрадиційні методи розвитку творчих здібностей [Текст] / А. С. Кисленко; Львів: Дошкільна література, 2012. – 402 с.
7. Кисленко А. С. Виховання дітей середнього дошкільного віку [Текст] / А. С. Кисленко; Львів: Дошкільна література, 2010. – 349 с.
8. Кисленко А. С. Малювання як спосіб розвитку творчих здібностей дошкільників [Текст] / А. С. Кисленко; Львів: Дошкільна література, 2015. – 469 с.

УДК: 94:342(100) “15”

Зайцева У. О.

ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ В ТВОРАХ ЕРАЗМА РОТТЕРДАМСКОГО

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Полякова Л. І., кандидат історичних наук, доцент кафедри історії

Анотація: У статті автором аналізується Культура Відродження та гуманізм, теорія державності засновника християнського гуманізму Еразма Роттердамського. Він аналізує політику монархів їх взаємодію з народом.

Ключові слова: Культура Відродження, Еразм Роттердамський, государ, гуманізм.

Zaitseva U. The theory of statehood in the works of Erasm Rotterdamskiy.

Annotation. In the article the author analyzes the Culture of Renaissance and humanism, the theory of nationhood of the founder of Christian humanism Erasma Rotterdamskiy. She analyzes the policy of the monarchs in their interaction with the people.

Key words: the Culture of Renaissance, Erasma Rotterdamskiy, the tsar, humanism.

Актуальність. Культура Відродження зародилася в італійських містах-державках у XIV ст. і вже наприкінці XV ст. поширилася на інші країни Західної Європи. Її основу становив гуманізм, представники якого прагнули замінити середньовічне традиційне дослідження текстів Біблії, постанов церковних Соборів і праць отців церкви розвитком світських наук і освіти, вивченням людини, її психології і моралі. У цей час відбувалося повернення до основ античного світосприйняття, за якого наука не була й не могла бути служницею церкви.

Основним принципом наукових досліджень цього періоду став аналіз проблеми людини, її ціннісного ставлення до навколишньої дійсності. Епоха Відродження характеризувалася радикальною перебудовою соціально-політичного і духовного життя. Політичне знання виокремилось в автономний напрям, суспільно-політичні проблеми знайшли всебічне відображення в гуманістичній літературі й зумовили зрушення в системі політико-правового мислення.

Політична діяльність гуманістів є початковим етапом генези державотворчої доктрини ранньобуржуазного зразка. З огляду на те що політико-правова думка цього періоду висвітлила нові аспекти проблеми людини і суспільства, мислителі Відродження крізь призму етики окреслили питання політичної активності. Крім цього, було порушено проблему свободи в концепції максимальних можливостей людини в державній сфері. Це означало відхід від середньовічного світогляду та початок формування природно-історичних уявлень про державу. Проблеми формування держави, її типологічних характеристик спричинили політичні дискусії гуманістів кінця XIV – початку XV ст.

Метою даного дослідження є аналіз поглядів Еразма Роттердамського на державу та її правителів.

Виклад основного матеріалу. На епоху Відродження і Реформації припадає діяльність італійського філософа, державного

діяча Н. Макіавеллі, німецьких ідеологів Реформації Т. Мюнцера, М. Лютера. У жорстку полеміку з М. Лютером вступив засновник християнського гуманізму Еразм Роттердамський (1469-1536). Ідеалами Еразма Роттердамського були освічена і гуманна монархічна влада, свобода і ясність духу, міські громади, які мають самоврядування, здоровий глузд, стриманість, миролюбство, простота.

Релігійно-філософські погляди лежали в основі «теорії про державу». Гуманісти вважали, що монархія “природніша форма правління, чим республіка, тому що в макрокосмосі Бог один управляє Всесвітом, а в мікрокосмосі всі члени підпорядковані правлінню серця”. Гуманісти розглядували королівську владу як вищу політичну цінність на противагу феодалній роздробленості. А підданство королеві, як “служіння самому собі”.

Для Еразма Роттердамського: “Володар – перш за все християнин і, отже, не пан, але слуга суспільства, зобов’язаний зберігати справедливість і закон; це особливий його “хрест”, відмовитися від якого він не може. Як християнин він не вище за будь-кого зі своїх підданих”.

З погляду “християнського гуманізму” шикуються критика Еразма государів. Не заперечуючи монархію, він заперечує негідну поведінку монарха, як християнина і просто людину.

Еразм порівнює государів з орлами. Орел – по праву емблема і символ влади, починаючи з язичницьких часів. “Тільки орли серед усіх птахів не знають ні правил, ні законів, тільки орла не приручиш ніякими засобами – такі вони люті і свавільні від природи. Орел нікого не любить і сам не користується любов’ю ні єдиної живої істоти, абсолютно так само, як погані государі, які володарюють лише собі на користь, державі ж – великий збиток...” [1].

На думку Еразма Роттердамського приводи для воєн нікчемні, а нерідко і злочинні: адже трапляється, що тирани

умисне розпалюють війну, бо мир і благополуччя народу – загроза їх владі. І династичні претензії государів необґрунтовані, насамперед, тому, що право володіння народом – зовсім не те ж, що право володіння худобою: його дає згода всього народу, і воно ж віднімає.

Еразм відноситься з відразою і засудженням тиранії государів. Тиранія розтліває всіх і вся в державі: мало того, що всі покидьки тягнуться до тирана, який, у свою чергу, нікому не такий радий, як злочинцям, в машину злочинів втягуються і чесні громадяни, які або бояться за своє благополуччя, або вважають за необхідне підкорятися обставинам.

Таким чином, у Еразма, який погоджується з думкою Фічино, не заперечуючи монархію і проголошуючи девіз держави “у друзів все спільне”, все ж своє “особливе” поняття монархізму.

С. П. Маркиш вважає, що “Із страху перед обома крайнощами (анархія і тиранія), співпадаючими в страшних своїх наслідках, народжується монархізм Еразма. Можна стверджувати майже напевно – монархія вимушена, бо державний порядок, що викликає у Еразма всього більше симпатії, – це лад вільних імперських міст або самоврядності крупних міських общин в Нідерландах” [4]. Еразм виступав прихильником свободи думок в державі проявляючи в поглядах певний демократизм: “Немає нічого чудового або великого в тому, щоб государі не перешкоджали народові говорити, що він думає, – за умови, що їм самим вільно поступати, як заманеться. У вільній державі і думки мають бути вільні” [1].

“Государями народжуються, і кому б не посміхнулася доля, – будь він чесний чи ні, розумний або дурний, при повному розумі або недоумкуватий, – якщо тільки спадкоємець престолу не позбавлений людського вигляду, доводиться довіряти йому верховну владу” [5]. Еразм відверто оголошує безрозсудним, протиприродним принцип спадкової влади (тобто монархію) і погоджується з ним тільки, як з неминучим злом. Але і тут Еразм, виступаючи конструктивно, накидає образ ідеального правителя в “Вихованні християнського государя”. Тут висловлюються система освіти государя (мета

якої – вселити йому любов до підданих і турботу про них) і способи уберегти юного володаря від отрути лестоців; мистецтво підтримувати мир і порядок і методи справедливої розкладки податей (предмети першої необхідності мають бути вільні від обкладення за рахунок високих податків на предмети розкоші); принципи законодавства, призначення вищих чиновників і радників, висновки союзів і договорів і так далі Еразм бачить причини недоліків государів саме у вихованні. “Образити герб государя – злочин, а розтлити і калічити його душу, утвердив на місці доброти жорстокість, на місці мудрості підступність, – означає гідно виховати майбутнього володаря”.

Дослідження проблем походження і сутності держави мислителі епохи Відродження обґрунтовували в етичному, соціально-категоріальному і політичному сенсі. Державу почали визнавати як політичне об’єднання. Нові тенденції світосприйняття дали змогу походження держави і права та їх призначення відобразити в аспекті природно-правових ідей. Водночас проблеми права було універсалізовано, піднято над локальними, що дало змогу розглядати державу як гармонійне явище. Отже, державно-правова думка цього періоду почала зосереджуватись на вивченні конкретних держав. Зріс інтерес до питань моралі, що свідчило про початок процесу перегляду цінностей, який зумовив соціальні зміни [5].

Висновки. Політико-правова думка Відродження і Реформації формувалася на основі розроблення реалістичної за напрямом і раціональної за змістом політики. Для державно-правових учень цієї епохи характерні відмова від схоластики, використання досвіду й емпіричних методів дослідження, критичне ставлення до релігійних доктрин і навіть їх перегляд, інтерес до наукового потенціалу античності. Важливими елементами розвитку суспільної думки цього періоду є гуманізм, визнання цінності земного буття особистості та самоцінності людини, поява перших паростків теорії прав людини, визначення її головного призначення – бути активним началом у суспільстві, державі, світі. Завдяки раціоналістичному методу в основі світоглядних конструкцій окреслилися

прогресивні ідеї, які випередили свій час: правління на основі закону.
захист прав індивіда, рівність перед законом,

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Еразм Роттердамский. Воспитание христианского государя / Еразм Роттердамский // Еразм Роттердамский. Воспитание христианского государя. – М.: Мысль, 2001. – 310 с.
2. Александрова О. В. Філософія Середніх віків та доби Відродження: / О. В. Александрові. – Підручник. – К.: Вид. ПАРАПАН, – 2002. – 172 с.
3. Кудрявцев О.Ф. Флорентийская Платоновская академия: очерк истории духовной жизни ренессансной Италии / О. Ф. Кудрявцева. – М.: Наука, 2008. – 479 с.
4. Маркиш С. П. Знакомство с Эразмом из Роттердама / С.П. Маркиш – М.: Мысль, 1971. – 223 с.
5. Татаркевич В. Історія філософії: Т.1: Антична і середньовічна філософія / Пер. з пол. А. Шкарб'юка. – Львів: Свічадо, 1997. – 456 с.

УДК 37.032

Зубова К. П.

ДИДАКТИЧНА ГРА ЯК ЗАСІБ РОЗУМОВОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Москальова Л.Ю., доктор педагогічних наук, професор

Анотація: у статті автор надає стислої інформації про зміст і мету організації дидактичної гри як засобу розумового виховання дошкільників. У матеріалах також подано різновид дидактичних ігор та проаналізовано основні їх.

Ключові слова: дидактична гра, розумовий розвиток.

Zubova K. Didactic game as a means of mental development of the child.

Annotation. in the article the author provides brief information on the content and purpose of organizing the didactic game as a means of mentally raising preschoolers. The materials also provided a kind of didactic games and analyzed the main ones.

Key words: didactic game, mental development.

Актуальність досліджуваної теми пояснюється тим, що гра за своїм походженням і змістом є певним соціалізуючим засобом. Використання гри в даному контексті зумовлено розвитком суспільства і його культурою. Це особливі форми життя дитини у суспільстві, діяльність, де дитина в ігрових умовах виконує ролі дорослих, відтворює їхнє життя, працю, стосунки; відбувається пізнання світу. У грі дитина долає суперечність між прагненням до більшої самостійності, активної участі у житті дорослих із реальними можливостями щодо цього.

Мета написання статті полягає у визначенні особливостей саме дидактичної

гри як засобу розумового виховання дитини дошкільного віку.

Аналіз наукових досліджень:

Використання дидактичної гри як засобу розвитку розумових здібностей дітей дошкільного віку сягає своїм корінням далеко в минуле. Так, традиції широкого використання дидактичних ігор з метою виховання та навчання дітей, що склалися в народній педагога, отримала свій розвиток в працях учених і в практичній діяльності багатьох педагогів минулого Ф. Фребеля, М. Монтесорі, Є. Тихеева, А. Сорокіна та інші. Також окремі питання щодо використання дидактичних ігор для

розумового розвитку дошкільників розкрито у працях Л. Аристової, М. Данилова, Л. Іванової, В. Лозової, Г. Щукіної та інші.

Виклад основного матеріалу.

Дидактична гра – це захоплюючий спосіб всебічного розвитку особистості. Підкреслимо, що дидактичні ігри є ефективним і незвичайним засобом різних напрямків виховання дітей старшого дошкільного віку, а саме розумового виховання (відбувається систематизація знання, розвиваються сенсорні здібності, збагачуються знання про навколишню дійсність), морального виховання (формується дбайливе ставлення до оточуючих предметів, норм поведінки з людьми тощо), естетичне виховання (формування почуття прекрасного); фізичне виховання (розвиток дрібної моторики руки, формування культурно-гігієнічних навичок, розвиток емоційності тощо).

В контексті теми нашого дослідження розглядатимемо дидактичну гру як засіб розумового розвитку дітей старшого дошкільного віку. Дидактичні ігри – це метод занять з дітьми у формі спеціальних розвиваючих ігор, що є способом активного навчання. Основу дидактичних ігор становить розвиток пізнавальної сфери дитини. Обираючи таку гру, слід враховувати вік дитини, рівень її знань, а також настрої і стан здоров'я. За допомогою дидактичних ігор дитина здобуває знання і отримує необхідну нову інформацію.

Дидактичні ігри складні тим, що є одночасно грою, засобом навчання та всебічного розвитку дитини. В процесі такої гри у маляти розвиваються усі психічні процеси, формуються розумові здібності. Дидактична гра розвиває самостійність і пізнавальну активність дитини, а також формує її інтелектуальні здібності.

Педагогічна цінність дидактичних ігор полягає у розвитку пізнавальних здібностей дошкільника. Зазначимо на структурі дидактичної гри:

1. Ознайомлення з ходом гри;
2. Пояснення змісту та правил гри;
3. Демонстрація ігрових дій;
4. Розподіл ролей;
5. Підбиття підсумків гри.

До різновиду дидактичних ігор належать наступні:

- Ігри з предметами або іграшками;
- Настільні ігри;
- Словесні ігри.

Головна мета будь-якої дидактичної гри – навчальна, саме тому основним компонентом у ній є дидактична задача, що прихована від дошкільника в ігровій дії. Дитина просто грає, але за внутрішнім психологічним значенням – відбувається це процес безпосереднього навчання.

Дидактична задача визначається метою навчання і виховання дітей згідно змісту програми, де для кожної вікової групи визначено обсяг знань, умінь, та навичок, якими повинні опанувати діти.

Гра і дидактична задача реалізується в ігрових діях. Дидактична гра відрізняється від ігрових вправ тим, що виконання в ній ігрових правил спрямовується, контролюється ігровими діями.

Ігрові правила. Основна мета правил – організувати дії, поведінку дітей.

Дидактичний матеріал і результат є засобом вирішення дидактичної задачі; результатом дидактичної гри є рішення ігрових та дидактичних завдань, що в сукупності є показником ефективності гри.

Додаткові компоненти дидактичної гри – це сюжет і роль, взагалі, є не обов'язкові і можуть бути відсутні.

Отже, своєрідність дидактичної гри полягає у наступному:

– визначається раціональним поєднанням двох завдань дидактичного та ігрового. Якщо переважає навчальне завдання, то гра перетворюється у вправу, а якщо ігрова, то діяльність втрачає своє навчальне значення.

Навчання у формі дидактичної гри засновано на прагненні дитини до входження в уявну ситуацію і діяти за її законами. Старші дошкільники починають усвідомлювати пізнавальну задачу таких ігор, що опосередковується ігровим мотивом та надає їй сенс.

– визначається вид ігрової діяльності та форма організації взаємодії дорослого з дитиною. В дидактичній грі сама дидактична задача передбачає формування засобів і способів пізнання.

– Ігри з предметами. Граючи з ними, діти вчаться порівнювати, встановлювати подібність і відмінності предметів. З їх допомогою діти знайомляться з властивостями предметів, величиною, якістю, кольором.

– Ігри з природним матеріалом завжди викликають у дітей жвавий інтерес та бажання грати. Насіння рослин, листя, камінці, різноманітні квіти – все це використовується в роботі з дітьми при організації та проведенні дидактичних ігор.

– Настільно-друковані ігри – це також цікаве заняття для дітей (“лото”, “доміно”, “парні картинки” тощо).

– Словесні ігри. Вони побудовані на словах і діях. Під час таких ігор діти самостійно вирішують різноманітні розумові

завдання: можуть описувати предмети, виділяючи характерні їхні ознаки, відгадувати за описом, знаходити схожість і відмінність алогізми і судження тощо.

Керівництво дидактичними іграми здійснюється у трьох напрямках: підготовка дидактичних ігор, їх проведення та аналіз.

Висновки: отже, у дошкільному віці гра стає провідним видом діяльності не тому, що вона займає найбільше часу дитини, а тому, що зумовлює якісні зміни у психіці, що в загальному розумінні є визначальним для розумового розвитку дитини. Завдання, що окреслені нами для майбутніх науково-педагогічних пошуків: розробка програми дидактичних ігор та методичних рекомендацій з розумового виховання дітей старшого дошкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белоусова Н. Г. Розвиваємось – граємо, пізнаємо – зростаємо: [блочне планування організованої діяльності дітей переддошкільного віку за сферами життєдіяльності та лініями розвитку] / Н. Г. Белоусова, Н. Р. Шайхутдінова// Бібліотечка вихователя дит. садка. – 2011. – № 3. – С. 3–75.
2. Бородай С. Ю. Відомо навіть малюкові, як добре жити в дитсадку: підсумк. заняття в старшій групі / С. Ю. Бородай// Дошкільний навч. закл. – 2013. – № 4. – С. 4–10.
3. Давидюк Н. Особливості пізнавальної активності дошкільників/ Наталія Давидюк, Марія Олійник// Наук. вісн. Чернівець. ун-ту: зб. наук. пр. / Чернівець. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. – Чернівці: Рута, 2008. – Вип. 418 : Педагогіка та психологія. – С. 115–119.
4. Листопад О. А. Дидактичні принципи і умови організації творчих завдань та ігор як засоби розвитку/ О. А. Листопад// Наша шк. – 2013. – № 2 – С. 15–20.

УДК 004.414.2:746.4

Казімірова А. О.

СПЕЦИФІКА КОМП'ЮТЕРНОЇ ПРОГРАМИ З ВИЗНАЧЕННЯ СТИЛЮ ОДЯГУ

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Брянцева Г. В., кандидат педагогічних наук, доцент

Анотація: Стаття присвячена розробці комп'ютерної програми з визначення стилю одягу. У роботі проаналізовано сучасні комп'ютерні технології, які використовуються в моді. Досліджено аналоги програм, що застосовуються в моді. Розроблено комп'ютерну програму з визначення стилю. Одержані результати дослідження можуть бути використані, як для пересічного українця, так і для людей, які працюють в галузі освіти. Вони з легкістю допоможуть не тільки правильно орієнтуватися в компонентах одягу, але й добирати та розрізняти одяг за стилями.

Ключові слова: аналог, інформаційні технології, мода, програма, розробка, стиль.

Kazimirovaya A.O. The learning resources of labor lessons in elementary schools.

Summary. The article is devoted to the development of a computer program to determine the style of clothing. In work the modern computer technologies which are used in mode are analyzed. The analogues of the programs used in the mode are investigated. A computer program for determining the style has been developed. The results of the study can be used, for both ordinary Ukrainians and people working in the field of education. They will easily help not only correctly navigate the components of clothing, but also to select and distinguish clothes according to the styles.

Keywords: analogue, information technology, fashion, program, development, style.

Актуальність. У наш час сучасні інформаційні технології мають великий вплив на розвиток суспільства, проникають у кожен сферу діяльності людини, розповсюджують інформацію по всьому світу, утворюючи при цьому глобальний інформаційний простір.

Розвиток науки й техніки дав великий поштовх для створення комп'ютерних програм для будь якої сфери діяльності людини, і мода не є винятком. Дизайнери, модельєри можуть спокійно працювати на комп'ютері та створювати ескізи одягу для моделей. Розроблені інноваційні програмні додатки, що дозволяють добирати, комбінувати, змішувати і поєднувати будь – який з елементів одягу.

Чимало програмних застосунків розроблено для телефонів, які використовуються для полегшеного вибору одягу та підбору стилю. Вибираючи одяг, кожен з нас намагається підкреслити свою неповторність, індивідуальність, за допомогою відповідного стилю, а також різних деталей та аксесуарів.

Тому, розробка є актуальною як для пересічного українця, так і для людей, які працюють в галузі освіти. Вона з легкістю допоможе не тільки правильно орієнтуватися в компонентах одягу, але й добирати та розрізняти одяг за стилями.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Під час наукового дослідження нами було проаналізовано такі поняття, відносно яких було проведено дослідження: стиль, стильний одяг, компоненти стилю [2]. Під час пошукової роботи були знайдені аналоги, які допомогли у подальшій розробці комп'ютерної програми з визначення стилю одягу [3].

Ми дослідили такі програми, які налаштовані працювати з модою та стилем, кожна з них допомогли нам при створенні нашої програми. Програми мають свої

особливості та свої недоліки, які ми відшукали при їх дослідженні.

Мета статті полягає у описі специфіки розробленої нами комп'ютерної програми для роботи з визначенням стилю одягу.

Виклад основного матеріалу. Так, як мода в нашому житті займає одне з провідних місць, людина будь-якої професії повинна одягатись належним чином. Тому, для написання статті, ми вирішили описати специфіку створення нашої програми з визначення стилю одягу. Програма створена на основі каскадної моделі [3]. Ця модель є першою в процесі створення програмного забезпечення, та вбирає в себе моделі інших інженерних процесів.

Розробки програми проходила 5 етапів.

На першому етапі роботи ми провели аналіз і сформувавши вимоги до створення програми. Ознайомились з історією розвитку моди та розібрали всі стилі моди, які потрібні нам при створенні програми. Створення вимог, які повинна виконувати програма.

На другому етапі ми провели проектування системи та програмного забезпечення. Розробка програми відбувалася мовою програмування C# [2].

На третьому етапі ми провели кодування і тестування програмних модулів.

На четвертому етапі провели складання і тестування системи.

На останньому, п'ятому етапі провели експлуатацію і супровід системи.

Пройшовши всі етапи розробки, програма була готова до використання.

Основною метою програми було допомогти користувачу при визначенні стилю одягу створеного ним самим. У програмі можна створити стиль одягу за допомогою каталогу стилю, вибираючи потрібні елементи одягу та визначити стиль одягу. За натисканням кнопки у вигляді три крапки з літерою “А” відбувається перехід до вікна

вибору завантаження зображення. Де користувачеві пропонується два варіанти, перший варіант у випадку використання програми на комп'ютері, тоді файл зображення береться безпосередньо з системи. Другий варіант у випадку використання програми на мобільному пристрої з можливістю фотографування. За натисканням кнопки аналізатору вікно відображає інформацію про приналежність одягу моделі стилю з переліку стилів або комбінації стилів. Робота аналізатору відбувається за рахунок пошуку співпадань елементів стилю з еталонними елементами стилю в переліку стилів.

Для перевірки ефективності створеної нами програми, ми вирішили провести експериментальне дослідження, метою якого було: виявити значимість та доступність програми для осіб, які мають різний віковий рівень знань. Дослідження проводилось базі Енергодарської загальноосвітньої школи №2 І-ІІІ ступенів. Вчитель своїм зовнішнім виглядом виконує специфічну роль, адже він працює з учнівським колективом. Для учнів, вчитель – приклад для наслідування, еталон. Отже, зовнішність вчителя повинна бути бездоганною. Ось чому ми вирішили провести експериментальне дослідження сама у стінах школи. Експериментальне дослідження просте та зрозуміле у виконанні. Нами було сформовано 5 дослідних груп різного вікового

рівня знань, учасниками експерименту були учні та вчителі. Їм потрібно було виконати два завдання: 1) створити свій стиль одягу; 2) створити стиль одягу, який притаманний учням та вчителям за допомогою програми “Твій стиль”. Тобто вчителі створювали стиль для учнів, а учні для вчителів. Після виконаних завдання кожна з цих груп окремо, проходили тестування, яке дало нам змогу виявити засвоєння ними програми та зацікавленості при виконанні завдання.

Провівши аналіз дослідження ми дійшли висновку, що розроблена нами програма, буде надавати допомогу при створенні свого стилю кожній людині, яка цього потребує, а також вона стане у пригоді людям, які працюють в галузі освіти.

Висновки та перспективи подальшого наукового пошуку.

Опрацювавши багато різноманітного матеріалу та програмних засобів, розробивши комп'ютерну програму з визначення стилю одягу та провівши експериментальне дослідження, ми з впевненістю можемо сказати що, програму можна використовувати для людей різного віку, статі, рівню знань; вона допоможе усвідомити власну індивідуальність, тобто людина свідомо довіряє вибору програми. Створена нами програма дозволяє своєчасно та ефективно визначити властивий кожному стиль.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. База знань К'юлайт (каскадна модель) [Електронний ресурс] Бобошко М. – Львів. – 2013. – Режим доступу: <http://lviv.qalight.com.ua/baza-znan/kaskadna-model-waterfall-model/>
2. Кристиансен Т. Библиотека программиста / Т. Кристиансен. Торкингтон Натан Perl. – СПб : Питер – Москва, 2013. – 736с.
3. Программы для дизайна [Электронный ресурс] / Midiv. – Режим доступа: <http://soft.mydiv.net/win/collections/show-Programmy-dlya-dizayna.html>.

Кокменова О. Г.

ГОТОВНІСТЬ ДИТИНИ ДО НАВЧАННЯ В ШКОЛІ ЯК НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Яковенко І. О., кандидат педагогічних наук

Анотація: У статті розглядається поняття “готовність старших дошкільників до навчального процесу” та його складові. Автор аналізує чинники та складники успішної підготовки дитини до школи, а також вказує на важливість педагогічної підтримки дітей дошкільного віку, як запоруку успішної адаптації до умов сучасної школи.

Ключові слова: готовність до школи, діти старшого дошкільного віку, адаптація.

Kokmenova O. Readiness of senior preschool children to study at school as a scientific and pedagogical problem.

Annotation. The article considers the concept of “readiness of senior preschool children for the educational process” and its components. The author analyzes the factors and components of the successful preparation of a child to school, and also points out the importance of pedagogical support for preschool children as a guarantee of successful adaptation to the conditions of a modern school.

Key words: readiness for school, children of the senior preschool age, adaptation.

Актуальність. Одним із обов'язків дошкільних установ є підготовка дітей до школи, від чого залежатимуть їхні успіхи у навчанні та подальший розвиток. Як правило, семирічні діти розуміють, що на них чекає у школі, володіють необхідними для навчання у ній навичками, легко вживаються у шкільне середовище, а шестирічні, здебільшого, не готові міняти гру як провідний від діяльності на навчання. Тому й не усі дошкільнята безболісно долають етап переходу з дошкільної ланки до початкової, що проявляється, передусім, у незадовільній їх успішності. Проте сьогодення змушує батьків віддавати своїх дітей, у яких не сформовані компоненти готовності до навчального процесу, до школи. Так, наприклад, у Законі України “Про освіту” в статті 12 зазначено: “Початкова освіта здобувається, як правило, з шести років” [9]. Зважаючи на вище сказане, актуальність проблеми зумовлена тим, що багато дітей вступають до школи і залучаються до навчальної діяльності не з семи, а з шести років. У зв'язку з цим і виникає питання готовності дитини до навчання у школі.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Проблему готовності дитини до навчання у школі досліджували такі вчені, як Л. Божович, Л. Венгер, Д. Ельконін і

В. Давидов, О. Запорожець, Л. Ієговська, М. Кривоніс та О. Дроботій. Особливе місце проблема підготовки дітей до навчання займає у творчій спадщині В. Сухомлинського та інші.

Мета статті полягає в обґрунтуванні необхідності формування педагогічної підтримки дітей дошкільного віку як запоруки успішної адаптації до умов сучасної школи.

Виклад основного матеріалу. Перехід дитини до школи – це перехід до нового способу життя й умов діяльності. Аналізуючи періодизацію Л. Виготського та Д. Ельконіна, дошкільний вік має певні межі – від 3 до 7 років. Криза 7 років служить перехідним періодом і ніби відокремлює молодший шкільний вік від дошкільного дитинства та вимагає переходу до нової соціальної ситуації, нового змісту відносин. Дитина повинна вступити у відносини з суспільством як із сукупністю людей, що здійснюють обов'язкову, суспільно необхідну і суспільно корисну діяльність. У наших умовах тенденція до неї виражається в прагненні швидше піти до школи. Провідним видом діяльності стає в цей період навчальна діяльність, проте для дітей 6-річного віку провідною залишається ігрова діяльність. Складним для дошкільника є перехід від

ігрової до навчальної діяльності, якщо не врахувати його живе прагнення спілкуватися, пізнавати світ, фантазувати, гратися й прагнути дорослішати. Однією з найчастіших проблем, що виникають під час переходу з дошкільної ланки до початкової, є складність адаптації дошкільника до нових умов. Адаптація – це процес, що передбачає гармонійне, з погляду індивідуальних прагнень дитини, задоволення її потреб, створення умов для її здорового та щасливого життя. Успішна адаптація до початкової школи – необхідна умова розвитку кожної дитини, її індивідуальності, продуктивної активної діяльності, творчості. Міра успішної адаптації дитини до нових умов навчання, життя залежить переважно від готовності відвідувати школу [1, 6].

Високі вимоги життя до організації виховання і навчання змушують шукати нові, більш ефективні психолого-педагогічні підходи, націлені на приведення методів навчання до відповідності вимогам життя. У цьому сенсі проблема готовності дошкільників до навчання в школі набуває особливого значення. Із її вирішенням пов'язане визначення цілей і принципів організації навчання і виховання у дошкільних навчальних закладах. У той же час від її рішення залежить успішність подальшого навчання дітей у школі.

У сучасній науці не існує єдиного й чіткого визначення поняття “готовності” або “шкільної зрілості”. Одні трактують це поняття як оволодіння знаннями, вміннями, мотивацією та іншими необхідними для оптимального рівня засвоєння шкільної програми поведінковими характеристиками. Інші визначають шкільну зрілість як досягнення такого ступеня в розвитку дитини, за яким вона стає здатною брати участь у шкільному навчанні, або як сукупність певного рівня розвитку розумової діяльності, пізнавальних інтересів, готовності до вимушеної регуляції своєї пізнавальної діяльності та до соціальної позиції школяра.

Так, наприклад, у своїй роботі “Основи дошкільної педагогіки” О. Запорожець найбільш чітко й містко визначив поняття готовності до навчання в школі. Це має бути цілісна система взаємопов'язаних якостей дитячої особистості, яка потребує особливої

мотивації, рівня розвитку пізнавальної, аналітико-синтетичної діяльності й певного ступеня сформованості механізмів вольової регуляції. Він різко заперечував спроби штучної акселерації – прискорення розвитку дошкільників, намагання виховувати певні психічні якості, характерні для пізніших етапів розвитку, зокрема для шкільного дитинства. На противагу таким спробам він висунув ідею розширення і поглиблення тих сторін розвитку, що є специфічними саме для дошкільного віку [4].

На думку Л. Божович, у дитини, що іде до школи, мають бути: певний рівень розвитку пізнавальних інтересів, готовність до зміни соціальної позиції, бажання вчитися. Крім того, у неї повинні виникнути ієрархія мотивів, внутрішні етичні інстанції та самооцінка [2].

Маючи великий досвід підготовки дітей до школи, В. Сухомлинський застерігав батьків від захоплення навчанням малюків конкретних умінь, зокрема письма, читання, рахування, і наголошував на тому, що необхідно створювати загальні передумови успішного навчання. Особливу увагу вченого привертала аспекти фізичного розвитку дошкільника. Він доводив батькам, педагогам, що існує тісний зв'язок між станом здоров'я дитини, її розумовою й фізичною працездатністю, особливо навчальною, оскільки остання потребує постійного напруження емоційно-вольової сфери, фізичного, психічного здоров'я, витривалості [10].

Велике значення має теоретичне положення Л. Венгера, згідно з яким у дитини дошкільного віку не може бути “шкільних якостей” в їх “чистому” вигляді, оскільки вони, як і будь-які психічні процеси, складаються в ході тієї діяльності, для якої вони необхідні, отже не можуть бути сформовані без порушень специфічних умов життя і діяльності, характерної для дошкільного віку [3].

Аналізуючи науково-теоретичні джерела, можна зазначити, що формування готовності до навчання в школі – це створення передумов для успішного засвоєння навчальної програми і входження в учнівський колектив. Необхідно розрізняти спеціальну та загальну готовність дитини до навчання в школі. До спеціальної готовності

відносяться набуті дитиною знання, уміння та навички. Основні компоненти загальної готовності дитини до школи: мотиваційна, емоційно-вольова, розумова, фізична та психологічна готовність до спілкування та спільної діяльності. В якості першого показника психологічної готовності дітей до школи виступає функціональна готовність. Даний вид в спеціальній літературі іноді називають “шкільною зрілістю”, під якою розуміється такий рівень морфологічного і функціонального розвитку, при якому вимоги систематичного навчання, різного роду інтелектуальні та фізичні навантаження не будуть обтяжливими для дитини [8, 11].

Практика нашої дослідницької роботи з дошкільнятами показує, що діти “зрілі” краще справляються з багатьма видами діяльності, ніж “незрілі”. Дошкільнята з високим рівнем функціональної готовності мають, як правило, більш високі показники результативності, у більшій мірі схильні до виконання норм і правил.

Дослідження Д. Ельконіна показали, що під час навчання 6-річних дітей не можуть бути застосовані форми і методи, що використовують в роботі з 7-річними.

Досліджуючи нашу тему, ми опрацювали методичний посібник “Школа майбутніх відмінників”, який розробили М. Кривоніс та О. Дроботій [7]. У даному посібнику пропонується система занять з дітьми старшого дошкільного віку, спрямованих на підготовку їх до успішного навчального процесу. Зміст занять у ньому базується на ідеях розвивального навчання Д. Ельконіна та В. Давидова з урахуванням вікових особливостей і зон найближчого розвитку за Л. Виготським. Запропонована система занять розроблена на основі досліджень, присвячених психологічній готовності дитини старшого дошкільного віку, психологічній профілактиці, яка спрямована на подолання механізмів виникнення шкільної дезадаптації, та побудована на знайомстві дітей з учнями та вчителями “Чарівної школи”, які допомагають майбутнім першокласникам припинити боятись оцінок, знайомлять з правилами поведінки на перервах, а найголовніше – допомагають їм усвідомити, що школа – це зовсім не страшно. Завдання системи занять: розвиток пізнавальних та інших психічних

процесів, розвиток інтелектуальної сфери, розвиток емоційної сфери, розвиток комунікативних умінь, розвиток особистісної сфери, розвиток вольової сфери, формування позитивної мотивації до навчання. До структури занять входять елементи казкотерапії, яка допомагає дітям відчувати себе повноправними учасниками пригод, що відбуваються з казковими героями.

Продовжуючи дослідження, ми проаналізували програму гармонійної адаптації дитини до навчання, яку розробила Л. Ієговська з метою гармонізації процесу адаптації дітей шестирічного віку до навчання в початковій школі [5]. Завданнями даної програми є: формування елементів навчальної діяльності, формування мотивації до навчання, підвищення здібності довільної регуляції поведінки, уваги, навчальної діяльності, формування вміння пристосовуватися до темпу шкільного життя. В процесі засвоєння програми передбачається гармонійний розвиток дитини за чотирма напрямками: розвиток психічних процесів (пам’яті, уваги, мислення, мовлення), емоційно-мотиваційний розвиток особистості, розвиток довільності поведінки та розвиток сформованості спілкування. Структура занять включає в себе постійний ритуал початку та завершення занять, завдання на гармонізацію стосунків у діадах “дитина – однолітки”, “дитина – вчитель”, “дитина – сім’я”, “дитина – Я-концепція”, розвивальні та навчальні вправи на розвиток психічних процесів, емоційна розрядка, коригувальна робота та обговорення заняття з дітьми.

Висновки. Отже, виходячи з вище сказаного, зазначаємо, що дуже важливо, аби дитина досягла “шкільної зрілості”, перш ніж їй доведеться брати участь в навчальному процесі у школі. Готовність визначається тією системою вимог, що висуває школа перед майбутнім школярем. Вони пов’язані зі зміною соціальної позиції дитини в суспільстві, а також із специфікою навчальної діяльності в молодшому шкільному віці. Готовність дитини до школи вимагає певного рівня фізичного розвитку, уміння спілкуватися з дорослими і однолітками, підкорятися загальноприйнятим правилам, передбачає наявність певних знань і, звичайно, бажання вчитися.

Перспективу подальшого дослідження ефективній підтримці дошкільників при вбачаємо у розробці заходів, що сприятимуть підготовці до навчального процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богуш А. Світ дитинства: комплексна освітня програма для дошкільних навчальних закладів. / [упоряд.: О. Байер, Л. Батліна, А. Богуш та інші.; наук. керівник акад. А. Богуш; заг. ред. Л. Батліної] – Тернопіль.: Мандрівець, 2015. – 200 с.
2. Божович Л. Проблема развития мотивационной среды ребенка / Л. Божович // Изучение мотивации поведения детей и подростков. – М.: Педагогика, 1972. – 352 с.
3. Венгер Л. Готов ли ваш ребёнок к школе? / Л. Венгер, Т. Марцинковская, А. Венгер – М.: Знание, 1994. – 192 с.
4. Запорожець А. Основы дошкольной педагогики. / [Под ред. А. Запорожца, Т. Марковой]. – М.: Педагогика, 1980. – 271 с.
5. Іеговська Л. Підготовка шестирічок до навчання. Методичний посібник. / Л. Іеговська – Х.: Основа, Тріада+, 2007. – 96 с.
6. Кононко О. Коментар до Базового компоненту дошкільної освіти в Україні. / О. Кононко. – К.: Дошкільне виховання, 2003. – 243 с.
7. Кривоніс М. Школа майбутніх відмінників: психологічні заняття з підготовки дітей до навчання в школі. / М. Кривоніс, О. Дроботій. – Х.: Ранок, 2016. – 176 с.
8. Поніманська Т. Дошкільна педагогіка. Навчальний посібник. / Т. Поніманська – К.: Академвидав, 2006. – 456 с.
9. Про освіту. Закон України від 5.09.2017. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст. 380.
10. Сухомлинський В. Батьківська педагогіка / В. Сухомлинський – К.: Рад. школа, 1978. – 263 с.
11. Ядэшко В., Сохин Ф. Дошкольная педагогика. / [Под редакцией В. Ядэшко и Ф. Сохина]. – Москва: Просвещение, 1986 г. – 415 с.

УДК 372.32;159

Колєсник О. П.

КРЕАТИВНІСТЬ ЯК ПОКАЗНИК ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Москальова Л. Ю., доктор педагогічних наук, професор

Анотація: стаття присвячена темі розвитку креативності дітей молодшого дошкільного віку. Автор аналізує значення творчості у житті людини, акцентуючи увагу на важливість розвитку креативності як вміння приймати нестандартні рішення у період дошкільного дитинства.

Ключові слова: креативність, творчість, діти молодшого дошкільного віку

Kolyesnyk O. Creativity as an indicator of the creative development of a child of junior preschool age.

Annotation. The article is devoted to the theme of development of creativity of children of junior preschool age. The author analyzes the significance of creativity in human life, focusing on the importance of developing creativity as the ability to make non-standard decisions in the period of preschool childhood.

Key words: creativity, creativity, children of junior preschool age

Актуальність: У наш час науково-технічних змін проблема всебічного розвитку особистості набула особливої актуальності. Актуальність теми пояснюється тим, що основною метою освіти є підготовка підростаючого покоління до майбутнього життя, де кожна особистість ладна приймати рішення. Саме творчість – це той шлях, що може ефективно реалізувати цю мету, адже втрати в творчому та естетичному вихованні збіднюють внутрішній світ людини.

Мета: дослідити значення креативності як показника творчого розвитку дитини молодшого дошкільного віку.

Аналіз наукових праць: проектні технології в освітньому процесі дошкільного навчального закладу висвітлено у працях Л. В. Батліної, О. М. Каплуновської та інші. Окремі питання розвитку дитячої креативності вивчали О. Пащенко, К. Пасічна та інші.

Не дивлячись на значну кількість наукових праць з проблем творчого розвитку дошкільників, варто констатувати, що досліджень з питань креативності дітей молодшого дошкільного віку не так вже й багато.

Виклад матеріалу: Сутність поняття креативність у науково-педагогічній літературі пояснюється як комплекс інтелектуальних і особистісних особливостей індивіда, що сприяють самостійному висуванню проблем, генерування великої кількості оригінальних ідей і нешаблонне їх вирішення. Також, варто розглядати креативність і як процес, і як комплекс інтелектуальних і особистісних особливостей індивіда, властивих багатьом особистостям [4]. Наприклад, Артур Шопенгауер у середині ХІХ ст. характеризував креативну особистість як людину з високим (граничним) розвитком інтелекту.

Креативність дошкільника – готовність до непередбачуваних рішень, допитливість, здатність до коментування процесу та результату діяльності, мотивацію досягнень, розвинуту уяву, а також здатність до створення творчого образу, який відрізняється оригінальністю, варіативністю, гнучкістю та рухливістю. Дітям молодшого дошкільного віку властива талановитість. Початковий період здобуття освіти у дошкільних навчальних закладах вважається

найважливішим у залученні до прекрасного. Музика тут виступає в ролі універсального засобу естетичного і морального виховання. Музичне мистецтво, мабуть, є той універсальний засіб естетичного і морального виховання, що формує внутрішній світ дитини, готуючи її до вміння приймати нестандартні рішення.

З давніх-давен музика визнавалася важливим засобом формування особистісних якостей людини, його духовного світу. Сучасні наукові дослідження свідчать про те, що музичний розвиток надає незамінний вплив на загальний розвиток: формується емоційна сфера, удосконалюється мислення, дитина стає чуйним до краси в мистецтві і в житті.

Творчі завдання на музичних заняттях сприяють загальному творчому розвитку особистості, що, в свою чергу, виховує чуйність, художню уяву, образно-асоціативне мислення, активізує пам'ять, спостережливість, інтуїцію, формує внутрішній світ дитини. Для того, щоб вмело використовувати наявні у дитини резерви, необхідно якомога швидше адаптувати дітей до роботи в умовах дошкільного закладу і вдома, навчити їх вчитися, бути уважними, посидючими. При оцінюванні креативності в таких завданнях враховують кількість сформульованих дитиною ідей і ступінь їх рідкості.

Креативність розглядається вченими як характеристика творчого потенціалу особистості. Креативність є активністю дитини, що спрямована на створення нового продукту в не регламентованій жорсткими умовами ситуації. Вихователі вживають поняття креативність саме тоді, коли аналізують та оцінюють особисті якості та здібності дошкільника. Розвиток у вихованців креативності – це важливе педагогічне завдання.

Висновки: Креативним має бути як процес діяльності дошкільників, так і його результат. Те ж саме стосується і процесу виховання та навчання. Саме тому наше подальше вивчення теми креативності дітей молодшого дошкільного віку буде спрямовано на розробку тематичних занять (з музичного виховання) та творчих завдань для виявлення креативності дошкільників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андриющенко Т. К. Педагогічні умови креативного розвитку дошкільників / Т. К. Андриющенко// Вісн. Глухів. держ. пед. ун-ту/ Глухів. держ. пед. ун-т ім. Олександра Довженка. – Глухів: ГНПУ ім. О. Довженка, 2010. Серія: Педагогічні науки, Вип. 16. – С. 138–141.
2. Кононко О. Дитяча креативність крізь призму Базової програми«Я у Світі» / Олена Кононко // Дошкільне виховання. – 2008. – №7. – С. 3–7.
3. Присяжнюк Ж. В. Методи і прийоми розвитку креативності дітей дошкільного віку / Ж. В. Присяжнюк// Таврійський вісн. освіти. – 2013. – №3. – С. 96–102.
4. Тимохович С. Креативні підходи до створення розвивального середовища/ Світлана Тимохович// Вихователь-методист дошкільного закл. – 2014. – №12. – С. 30–35.

УДК 372.4

Ковч Ю. В.

**РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ДИТИНИ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Москальова Л. Ю., кандидат педагогічних наук

Анотація: матеріали статті висвітлюють порівняльну характеристику соціалізації дитини та дорослого. На основі цього автор формує погляди відповідно спілкування як основи соціальної компетенції дошкільників. У роботі подано аналіз трьох основних форм спілкування дітей дошкільного віку (емоційно-практичне, ситуативно-ділове, та позаситуативно-ділове).

Ключові слова: соціальна компетенція, спілкування, діти дошкільного віку.

Kovch Y. Development of social competence of a child of preschool age.

Annotation. The materials of the article cover the comparative characteristics of the socialization of the child and the adult. On this basis, the author forms views according to the need for communication as the basis of the social competence of preschoolers. The paper provides an analysis of three main forms of communication among preschool age children (emotional-practical, situational-business, and non-occupational-business).

Key words: social competence, communication, children of preschool age.

Актуальність: Соціалізація особистості в дошкільному дитинстві – це процес становлення дитячої особистості в її взаємодії з соціальним світом. Важливість періоду дошкільного дитинства полягає в підготовці психічних якостей і властивостей особистості, які потрібні кожній людині для життя в суспільстві. Головна мета дошкільної освіти полягає у сприянні адаптації дитини до умов життєдіяльності (входження дитини у світ людських стосунків, формування відкритості до світу людей). Важливим також є сприяння динаміці й розвитку самоусвідомлення, що дозволить дитині змінювати уявлення по себе

і ставлення до себе в процесі життєдіяльності (виховання навичок соціальної поведінки).

Мета статті: проаналізувати спілкування як основу соціальної компетенції дітей дошкільного віку.

Аналіз наукових досліджень і публікацій: окремі питання соціалізації особистості вивчали такі вчені, як Т. Алексеєнко, А. Капська, І. Кон та інші. Про соціальне становлення особистості зазначено у працях А. Маркової, Л. Петровської та інші. Проблема розвитку соціальної компетенції дітей дошкільного віку розкрита у наукових

працях Т. Гусак, А. Гончаренко, О. Кононко та інші.

Виклад основного матеріалу: соціалізація – це засвоєння людиною моралі, моральних норм та цінностей, а також правил поведінки в суспільстві, яке його оточує. Здійснюється соціалізація, головним чином, через спілкування, а оскільки перша людина, з ким дитина починається спілкуватися і відчувати в ньому потреба – це мама (або людина, яка її замінює), то сім'я виступає першим і головним інститутом соціалізації».

Соціалізація дітей дошкільного віку – це процес тривалий і багатоплановий. Це важливий крок на шляху входження у зовнішній світ. У залежності від успішності адаптаційного процесу дитина поступово приймає на себе яку-небудь роль у суспільстві, вчиться вести себе у відповідності з вимогами соціуму, постійно намагаючись хитким балансом між ними і власними потребами.

“Образ світу” в соціальному досвіді дошкільника представлено у фізичному просторі (ставленні до природи), у соціальному просторі (ставленні до людей), у моральному просторі (норми і цінності), а також в особистісному просторі (ставленні до себе).

Соціалізація дитини відрізняється від соціалізації дорослого тим, що: – для соціалізації дорослого характерним є корегування зовнішньої поведінки, соціалізація ж дитини передбачає формування базових цінностей та орієнтирів. Якщо дорослі схильні оцінювати норми, то діти можуть лише їх засвоювати, що формує їхній соціальний досвід [3]. Ще одна відмінність у тому, що соціалізація дорослих спрямована на оволодіння певними навичками, соціалізація ж дітей формує мотивацію їхньої поведінки. Особливістю соціалізації дитини-дошкільника є те, що вона відкриває світ для себе вперше.

У взаємовідносинах дитини з оточуючим виділяються дві лінії [2]: “дитина – дорослий”, “дитина – дитина”. Стосунки “дитина – дорослий” мають провідне значення, виступають першоосновою всіх видів ставлення дитини до дійсності і є джерелом її всебічного розвитку. Дорослий – носій зразків, норм, правил, прийнятих у суспільстві.

З віком у дитини виникають потреби в самостійності, творчості, самопізнанні, які вона прагне реалізувати з ровесниками як з рівними собі.

Треба вказати, що у товаристві ровесників відбувається взаємовплив, а у спілкуванні з дорослим він підпорядковує собі дитину, яка виступає виконавцем.

Потреба у спілкуванні – одна з основних соціальних компетенцій дитини. Вона виникає на ранніх етапах людського життя і виявляється в перші місяці життя дитини (дитина радісно реагує при зустрічі зі “своїми” дорослими; незнайомим дорослим посміхається або відвертається, плаче).

Потреба у спілкуванні спонукає дитину шукати емоційного контакту не лише з дорослими, а й з однолітками, іншими дітьми. З раннього віку зароджуються особистісні стосунки, що характеризуються бажанням дитини без видимої причини підійти й доторкнутися до іншої дитини, налагодити з нею чуттєвий контакт, з'являються особистісні стосунки – симпатії та антипатії.

Зазначимо, що у дошкільному віці виділяють три форми спілкування з ровесниками: емоційно-практичне, ситуативно-ділове та позаситуативно-ділове.

Емоційно-практична форма спілкування з ровесниками виникає до 2-річного віку. Потреба у спілкуванні з ровесниками ще слабо виражена й полягає у прагненні до співучасті в розвагах і забавах. У групі дітей виникає спільний емоційний фон – вони разом сміються, бігають, кричать.

Ситуативно-ділова форма спілкування з ровесниками виникає у дітей 4-6 років. Потреба у спілкуванні з іншими дітьми стає інтенсивнішою і пов'язана з виникненням сюжетно-рольової гри. У спілкуванні з ровесниками дошкільник прагне налагодити ділову співпрацю, узгоджувати свої дії з партнером у діяльності. Співпраця дітей має ігровий характер і зосереджена не на результаті, а на процесі.

Позаситуативно-ділова форма спілкування з ровесниками проявляється у старшому дошкільному віці і пов'язана із зміною сюжетно-рольової гри (гра має спільний характер, єдині правила, вимоги, узгоджені дії, які враховують партнерські інтереси). Разом із пізнанням ровесників у

дитини розвивається розуміння Я-образу. Позаситуативно-ділове спілкування формує здатність розуміти іншого як особистість.

Так, наприклад, у старших дошкільників особливо гостро виявляється потреба у спілкуванні з однолітками, потреба в дитячому колективі. Відповідно цього – 3-4-річна дитина задовольняється ляльками та іграшками, 5-річна дитина потребує товариства однолітків, тому вже з 4-5-річного віку ізоляція дитини від інших дітей – одне з найтяжчих покарань [4].

Висновки: оскільки окресленою метою Базового компонента дошкільної освіти в Україні зазначено формування суб'єктивної життєвої позиції дитини дошкільного віку, то перспективою наукових пошуків є розробка та експериментальна перевірка ігрової програми, що буде спрямована на підвищення соціальної компетентності дитини. Вважаємо, що саме гра – як провідний вид діяльності дошкільників має широкий потенціал щодо надання допомоги для подальшої самореалізації дошкільника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кузьменко В. Соціальна компетентність дошкільнят: особливості, показники та шляхи розвитку // Дошкільне виховання. – 2001 – №9.
2. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / Наук. кер. Та заг. ред. О. Л. Кононко. – К.: Світич, 2008.
3. Гончаренко А. М. Комунікативна компетентність – головна мета // Дошкільне виховання. – 2008 – №7.
4. Гусак Т. Інтерактивний семінар «Формування життєвої компетентності дошкільника» // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2009 – №8.

УДК 373.2.015.311:398.21

Кривошеєва М. Л.

РОЛЬ НАРОДНОЇ КАЗКИ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНИКА

Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Житнік Т. С., кандидат педагогічних наук

Анотація. В статті приведена та описана роль народної казки у формуванні особистості молодшого дошкільника. Розглянуті аспекти педагогічного забезпечення розвитку особистості молодшого дошкільника за допомогою використання казки.

Ключові слова: дошкільник, молодший дошкільник, формування, особистість, дитина, народні казки, дитячий садок.

Krivosheyeva M. The role of folk tales in the formation of the personality of a young preschooler.

Abstract. The article lists and describes the role of folk tales in shaping the personality of younger preschooler. The aspects of pedagogical support of personality development of the younger preschool child through the use of stories.

Key words: preschool, Junior preschool, formation of personality, child folk tale, kindergarten.

Актуальність. Молодший дошкільний вік – вік народної казки. Це найбільш улюблений дитиною літературний жанр. Герої казок прості та типові, вони облишені будь – якої

індивідуальності, часто вони навіть не мають імен. Їх характеристика вичерпуюча двома-трьома якостями, зрозумілими дитячому сприйняттю. Але ці характеристики

доводяться до абсолютного ступеня: нечувана доброта, хоробрість, винахідливість. При цьому герої казок роблять все те, що роблять звичайні люди. Сприйняття маленької дитини відрізняється від сприйняття дорослої людини. Це співпраця коли дитина стає на позицію героя народної казки, намагається подолати перешкоди, що стоять на його шляху [6, с. 45].

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Вивчення формування особистості молодшого дошкільника, за допомогою народної казки, розглянуто в працях А. В. Запорожця, А. Н. Леонтьєва та Д. В. Менджерницького. Вивчення формування особистості молодшого дошкільника, також вивчалось в роботах таких науковців, як Т. А. Маркова, А. П. Гранова, А. В. Карнаухової, А. Н. Тюдовський, Д. С. Туров та інші. В працях вітчизняних науковців, формування особистості молодшого дошкільника виступає як найбільш характерна та специфічна манера на майбутнє життя, що відрізняє її від інших процесів.

Виклад основного матеріалу. У дітей молодшого дошкільного віку з'являється здатність читання, яку можна охарактеризувати як уміння розшифрувати її конкретний зміст. Це полягає в тому, що спочатку діти виділяли окремі епізоди з народної казки, кожен з яких віддзеркалював суперечливу ситуацію з одним типом відносин. Потім будують загальну модель, що представляє собою сукупність моделей окремих епізодів народної казки [1, с. 18].

У маленьких дітей розуміння є тоді, коли вони можуть спиратися на зображення, а не тільки на словесні описи. Тому дитячі книжки повинні бути з картинками, бо зображення є основною опорою при простежуванні дії. Пізніше таке простежування стає менш необхідним. Тепер основні дії повинні бути відображені в словесній формі, але в тому вигляді і в тій послідовності, в якій вони реально відбуваються. У старшому дошкільному віці можливо узагальнений опис подій.

Дитячі народні казки допомагають дитині вибудувати свій внутрішній світ в гармонії з підсвідомістю. Адже саме завдяки народним казкам у дитини є можливість програти негативні ролі і почуття, не маючи страху при цьому бути покараним. Асоціюючи себе з

поганим персонажем, дитина починає розуміти, що після такої гри він знову стає хорошим у житті [5, с. 39].

Таким чином, дитина підсвідомо відчуває, що навіть після здійснення якоїсь помилки або поганого вчинку у нього є можливість знову стати хорошим, а не залишатися поганим назавжди. Дитячі народні казки досить чітко дають дитині уявлення про чоловічий та жіночий типи поведінки, тому фахівці часто говорять про їх благотворний вплив на дитячу психіку в контексті статево – рольової ідентифікації.

Ідентифікуючи себе з головним героєм або героїнею, дитина не тільки визначає для себе той чи інший тип поведінки, а ще й вчиться долати різні ситуації. Це важливо в психологічному плані, так як досить часто головний герой потрапляє в небезпечні ситуації, коли поруч немає рідних, які могли б допомогти чи підказати, що робити. Благотворний вплив народної казки в тому, що описується поведінка персонажа практично завжди активна і припускає якусь дію.

Головний герой дитячої народної казки перемагає зло і виходить з будь – якої ситуації тому, що він не тікає від небезпеки, а починає діяти і докладає максимум зусиль для подолання проблеми. Дитина співчуває герою народної казки і проживає разом з ним в уяві всі небезпеки. Це допомагає значно зменшити страхи дитини, підвищити його самооцінку, впевненість у своїх силах і може стати в нагоді в житті. Дитячі народні казки навчають дитину не зосереджуватися в небезпечній ситуації на негативних емоціях, а активно діяти [2, с. 79].

Психотерапевтичний вплив дитячих казок пов'язаний і з відсутністю в них прямих повчань. Емоційно-почуттєве сприйняття світу молодшим дошкільником знаходиться в повній згоді з алегоричною розповіддю казок, повних чарівних образів. Дитина багато чого приймає на віру і вчиться визначати свої симпатії і антипатії по відношенню до героїв казок. Дитяча народна казка вселяє дитині, що добро повинно перемагати зло і за самою темною смугою в житті обов'язково буде світанок, який несе надію на краще.

Дитяча народна казка дає дитині можливість відчути нові відчуття і пережити нові ситуації, а це кращий спосіб піти від щоденної рутини та нудьги. Такі легкі

емоційні струси дуже корисні для становлення дитячої психіки і благотворно діють на нервову систему дитини. Дитячі народні казки навчають дитину співпереживати чужому горю і розділяти радість інших. Народні казки допомагають дитині розрізнити, де справжня дійсність, а де вигадка, формуючи, таким чином, критичне ставлення, як до казковим, так і до життєвих ситуацій [5, с. 19].

Народні казки є дуже корисним матеріалом для розвитку пізнавального інтересу. В несподіваному фольклорному світі зустрічається дуже багато образних і тонких логічних ситуацій, доступних дітям. Фантастичний світ народної казки, наявність в ній ірреальних, варіативних елементів, здатність запрошувати до співавторства, дозволяють молодшому дошкільнику подолати стереотипи мислення, комплекси відчуженості, пробудити сплячі, невиявлені творчі (поетичні, музичні, танцювальні,

акторські, живописні, графічні тощо) здібності [3, с. 72].

Висновки. Формуючи звичні навички, прийоми, дії, вміння дітей, дорослі повинні викликати зацікавленість їх не тільки і не стільки в кінцевому результаті, скільки в самому процесі творення нових сюжетів або нових образів. Це відповідає діяльній природі творчості. Цей етап, етап формування творчого потенціалу, передбачає органічну єдність як репродуктивних, стандартних, традиційних, так і новаторських, креативних елементів. Від дорослих вимагається мобілізація всіх способів, прийомів, які формують творчі якості особистості: уява, вербальні здібності, спостережливість, образна пам'ять, здатність до імпровізації, до виразного руху, до мислення, до порівняльно – оцінної діяльності, тобто до всього того, що утворює психологічний та творчий потенціал особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бернс Р. К. Народна казка та її вплив на дошкільника [Текст] / Р. К. Бернс ; Київ: Дошкільне виховання, 2012. – 215 с.
2. Бібарцева Т. С. Методика стимулювання формування особистості дошкільника [Текст] / Т. С. Бібарцева ; Київ: Література для виховання, 2014. – 463 с.
3. Бібарцева Т. С. Формування особистості дошкільника за допомогою народної казки [Текст] / Т. С. Бібарцева ; Київ: Література для виховання, 2012. – 219 с.
4. Бібарцева Т. С. Діти дошкільнят та їх виховання [Текст] / Т. С. Бібарцева ; Львів: Дошкільне виховання, 2011. – 489 с.
5. Воронова О. С. Виховання особистості в дошкільнику [Текст] / О. С. Воронова ; Київ: Освіта, 2010. – 436 с.
6. Гайдаренко А. В. Як розвивати дитину у дитячому садку [Текст] / А. В. Гадаренко ; Львів: Дошкільне виховання, 2015. – 945 с.

УДК 94:342(477),1917

Мартинюк І. О.

ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ УКРАЇНИ 1917 РОКУ

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Полякова Л. І., кандидат історичних наук, доцент

Анотація: У статті розглядаються питання початкового етапу Української революції, державотворення та політичний розвиток України 1917 року. Історіографічна база дослідження утворена працями діячів того періоду, документальними виданнями часів національно-

визвольних змагань та інші. 1917 рік пронизаний революційними подіями, які відбулись в Росії та певним чином відобразились в Україні.

Ключові слова: Українська революція, Україна, Центральна Рада, Універсал.

Martinyuk I. The state creation of Ukraine in 1917.

Summary. The article deals with the questions of the initial stage of the Ukrainian Revolution, the state creation and political development of Ukraine in 1917. The historiographic base of the study was created by the works of the figures of that period, documentary editions of the times of national liberation struggles, and others. 1917 is marked by revolutionary events that took place in Russia and somehow reflected in Ukraine.

Keywords: Ukrainian revolution, Ukraine, Central Council, Universal.

Актуальність даної теми зумовлена в тому, що в 2017 році виповнюється 100-ліття від початку Української революції 1917–1921 років, періоду, який займає в новітній історії України особливе місце, адже це був період, від якого залежала доля новітньої української державності. Ця доба була вершиною відродження української нації, військової звитяги та боротьби за незалежну державу.

Метою статті є розкриття державотворення України 1917 року.

Виклад основного матеріалу. Свої витоки історіографічна база дослідження бере з праць діячів Центральної Ради, їх спогадів, виданих як в Україні, так і за кордоном. Передусім треба назвати роботи М. Грушевського та В. Винниченка [4,5]. Чудовим джерелом до вивчення історії ЦР стали підготовлені до друку С. Білоконем спогади М. Грушевського, опубліковані журналом “Українська історична школа” [1].

Крім М. Грушевського та В. Винниченка проблеми визвольних змагань за доби ЦР з достатньою глибиною в історичній послідовності були досліджені в роботах Д. Дорошенка та П. Христюка [6,9], проте написані з позиції різних концепцій. Д. Дорошенко був прихильником державницької концепції, а П. Христюк подав свою історію визвольних змагань з позиції соціал-революціонерів.

Важливі документи і матеріали доби революції знаходимо у документальних виданнях “Національні відносини в Україні у ХХ ст.”, “Національні процеси в Україні: історія і сучасність”, “Українські політичні партії кінця – початку ХХ ст.: програмові і довідкові матеріали”, “Вісти з Української Центральної ради” – журнал де публікували офіційні документи та матеріали ЦР та її органів [7,8].

Запровадження до наукового обігу великої кількості раніше не використовуваних документів дозволило досить повно відтворити розвиток революційних подій 1917 р. в Україні. Насамперед історики ретельно прописали історію діяльності Української Центральної Ради. Тут варто послатися на праці В. Верстюка [2, 3]. Цьому авторові належать розділи про Українську революцію в узагальнюючій праці “Історія України: нове бачення”, підготовленої колективом Інституту історії України 1997 р.

Головною передумовою наростання революційних процесів стала загальна соціально-економічна криза. Невдачі царської армії на фронтах і злигодні, обумовлені війною, стали безпосереднім поштовхом до революції.

За економічною кризою насунулась політична. Масове зубожіння населення викликало незадоволеність царською владою. 8 березня (23 лютого) 1917 р. у Петрограді почалися масові протестні акції. Населення столиці Російської імперії вимагало від влади підвищити життєвий рівень та припинити війну. До цих виступів приєдналися солдати Петроградського гарнізону, які чекали відправлення на фронт. 12 березня (27 лютого) повсталі створили Петроградську раду робітничих і солдатських депутатів. 15 березня (2 березня) російський цар Микола II зрікся престолу і влада перейшла до Тимчасового уряду. В Росії перемогла Лютнева демократична революція. Влада перейшла до Тимчасового уряду [6, с. 50].

Тимчасовий уряд передав владу у губерніях і повітах у руки новопризначених комісарів. На місцях стали створюватись нові органи влади – громадські ради та їх виконавчі комітети.

Водночас з органами влади Тимчасового уряду в Україні, так само як і в Росії, стали виникати місцеві ради робітничих і солдатських депутатів. Їх нараховувалось в Україні 43, у першій половині березня 1917 р., вони переважно створювались у промислових районах. Їх засновниками були в основному загальноросійські соціалістичні партії есерів і соціал-демократів.

Національна ідея гуртувала різні соціальні верстви українського народу. В умовах наростаючої демократизації для українського суспільства з'явився шанс відновити свою державність. В Україні наростала національно-демократична революція [4].

В результаті, за ініціативою Товариства українських поступовців (ТУП) та українських самостійників, 4 (за новим стилем 17) березня 1917 р. у Києві було проголошено створення Української Центральної Ради (УЦР). Головою Української Центральної Ради 7 (20 березня) було обрано Михайла Грушевського [5, с. 83–87].

Кінець весни – початок літа 1917 р. знаменувався подальшим наростанням політичної активності населення через цілу низку з'їздів (селянський, робітничий, вчительський та інші.), де разом з корпоративними проблемами неодмінно розглядались політичні питання. Характерно, що всі з'їзди висловлювали підтримку Центральній Раді. Водночас делегати вже не просили автономію України, а вимагати її від Тимчасового уряду. Дехто, з радикально налаштованих учасників з'їздів, закликали боротись не за автономію, а за самостійну Україну.

Позиція російської влади викликала обурення серед українців. Тимчасовий уряд вдавав, що шукає шляхи розв'язання наростаючого конфлікту, але насправді затягував час і відкладав розгляд українського питання до Всеросійських установчих зборів [7, 106–107].

Згодом Центральна Рада звернулась до народу із закликом “організуватись і приступити до негайного закладення підвалин автономного ладу на Україні”. Формою заклику було обрано універсал. Це слово

відроджувало згадку про українську державність козацьких часів.

Універсал Центральної ради - перший державно-політичний акт, що проголосив автономію України був прийнятий 10 (23) червня 1917 року в Києві. Повна назва – “Універсал Української Центральної Ради до українського народу, на Україні й поза Україною суцього”. В Універсалі наголошувалось, що ЦР буде “творити новий лад вільної автономної України”.

29 червня (12 липня) до Києва прибула делегація Тимчасового уряду у складі О. Керенського, І. Церетелі, М. Терещенка з метою поліпшити відносини з Центральною Радою. Делегація заявила, що уряд не буде протидіяти автономії України. Однак просить утриматися від декларування цього принципу й залишити остаточне санкціонування автономії Всеросійським установчим зборам. 2 (15) липня з Петрограда до Києва надійшла телеграма з текстом урядової декларації, де говорилося про визнання Генерального секретаріату як вищого розпорядчого органу України, а також про те, що уряд прихильно поставиться до розробки українською Радою проекту національно-політичного статуту України [2].

У відповідь Центральна Рада 3 (16) липня проголосила Другий Універсал, в якому йшлося про прийняття ЦР заклику уряду до єдності, про поповнення ЦР представниками національних меншин і перетворення її в єдиний вищий орган революційної демократії України.

Згідно з Універсалом, Тимчасовий уряд визнавав право України на автономію, а ЦР та Генеральний секретаріат – органами державної влади в Україні. Питання про форму автономії буде здійснено Всеросійськими Установчими зборами та визнали, що Україна не претендує на повну державну незалежність. Центральна рада взяла зобов'язання розробити проекти законів про українську автономію для їх розгляду Установчими зборами Росії [8].

25 жовтня (7 листопада) відбувся жовтневий переворот. В Києві стало відомо про повстання в Петрограді. Генеральний секретаріат узяв в свої руки справи військові, продовольчі та шляхи сполучення. 31 жовтня (13 листопада) загальні збори Центральної Ради

поширили владу Генерального секретаріату на Херсонську, Катеринославську, Харківську, Холмську і частково Таврійську, Курську та Воронежську губернії.

В таких умовах Центральна Рада 7 (20) листопада прийняла Третій Універсал, в якому йшлося про створення Української Народної Республіки в федеративному зв'язку з Російською республікою, націоналізацію землі, запровадження 8-годинного робочого дня, встановлення державного контролю за виробництвом, розширення місцевого самоврядування, забезпечення свободи слова, друку, віросповідання, зборів, союзів, страйків, недоторканості особи та житла, скасування смертної кари [1, с. 42].

Уряд УНР засудив політику більшовиків. У заяві Генерального секретаріату з 30 листопада більшовики були названі “безвідповідальними людьми, які розуміють революцію як долання всякого організованого життя”. Центральна Рада і Генеральний секретаріат для стабілізації становища в країні і недопущення анархії в армії закликали регіональні уряди створити однорідний соціалістичний уряд.

У відповідь 4 (17) грудня Раднарком оприлюднив “Маніфест до українського народу з ультимативними вимогами до Української ради”. Вимоги більшовиків зводилися до того, що УЦР повинна відмовитися від дезорганізації загального фронту і пропуску військових частин на Дон, Урал, в інші місця, припинити роззброєння радянських, червоногвардійських частин.

9 (22) грудня до Харкова прибули ешелони з більшовицькими військами. У ніч на 10 (23) грудня більшовицькі частини роззброїли українізовані частини.

Тим часом Центральна Рада і Генеральний секретаріат вживали заходів для

припинення більшовицької агресії. 15 (28) грудня був створений Особливий комітет оборони України. Генеральний секретаріат 18 (31) грудня призначив полковника Ю. Капкана командувачем усіх українських військ для боротьби з більшовиками, а 26 грудня (8 січня) прийняв постанову про створення армії УНР [9, с. 279].

Край ілюзіям Центральної Ради відносно ідей автономізації та федералізму поклало розгортання війни радянської Росії проти УНР. На початку 1918 р. стало очевидним, що пошуки шляхів компромісу між Україною і Росією вичерпані, тому більшість лідерів Центральної Ради почала схилитись до проголошення повної незалежності України. До такого рішення їх підштовхнули й переговори про сепаратний мир у Бресті, розпочаті у грудні 1917 р., між більшовицькою Росією та Німеччиною разом з її союзниками [3, с.33–43].

Виходячи з представлених вище фактів, можна зробити висновок. Таким чином, внаслідок революційних подій в Російській імперії у березні 1917 р. в Києві було створено Центральну Раду, до складу якої ввійшли декілька партій. Головою ЦР було обрано М. Грушевського. Виконавчим органом став Генеральний секретаріат на чолі з В. Винниченком.

Поряд з розбудовою інститутів влади, ЦР прагнула зберегти високий революційний дух українців тих часів. Формою заклику до народу було обрано універсали. Це слово відроджувало згадку про українську державність козацьких часів. За 1917 рік Центральна Рада встигла прийняти 3 Універсали в який поступово відображались заклики до українського народу в контексті тих політичних подій, які відбувались як в Україні так і за її межами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білоконь С. Київська школа М. Грушевського / С. Білоконь // Укр. істор. журнал. – 1996. – № 5. – С. 45
2. Верстюк В. Ф. Українська Центральна Рада. / В.Ф. Верстюк – К: 1997. – С. 93
4. Верстюк В. Українська революція: історичне значення та уроки / В. Верстюк // Україна в революційних процесах перших десятиліть ХХ століття: збірник. – К: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2007. – С. 33 – 43.
5. Винниченко В. Відродження нації. / В. Винниченко - Відень : 1920. - 348 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://elib.nplu.org/view.html?&id=6874>

6. Грушевський М. На порозі нової України: Гадки і мрії / М. Грушевський. – К: Наук. думка, 1991. – 122 с.
7. Дорошенко Д. Історія України 1917–1923 рр. Т. I. Доба Центральної Ради – Ужгород, 1930. – 323 с.
8. Українські політичні партії кінця XIX – початку XX ст.: Програмові і довід. матеріали / Упоряд. В.Ф. Шевченко та інші. – К., 1993. – С.106–107.
9. Українська Центральна рада у Києві Вісти з Української Центральної Ради. – 1917. – №3. – Квітень. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://chtyvo.org.ua/authors/Visty_z_Ukrainskoi_Tsentralnoi_Rady/1917_N03/
10. Христюк П. Замітки і матеріали до історії української революції. / П. Христюк – Т. I. – Прага : 1921. – 458 с.

УДК 378.08

Овсяннікова Ю. О.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА З ПРОФІЛАКТИКИ ВАЖКОВИХОВУВАНOSTІ В УМОВАХ ШКОЛИ-ІНТЕРНАТУ

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Москальова Л. Ю., доктор педагогічних наук, професор

Анотація: матеріали публікації присвячені темі профілактики важковиховуваності в умовах школи-інтернату. Розкрито сутність основних понять теми. Висвітлено основні функції профілактичної роботи у соціально-педагогічній діяльності.

Ключові слова: важковиховуваність, профілактика, соціально-педагогічна профілактика.

Ovsyannikova Y. Socio-pedagogical work on prevention of difficulty in the conditions of the boarding school.

Annotation. The materials of the publication are devoted to the problem of prevention of difficulty in the conditions of the boarding school. The essence of the main concepts of the topic is revealed. The main functions of preventive work in social-pedagogical activity are highlighted.

Key words: difficulty, prophylaxis, social-pedagogical prophylaxis.

Актуальність. Характерною особливістю соціокультурної ситуації сучасності є остаточне утвердження нових інформаційних систем, що сприяють її децентралізації. Відтак, посилюється процес індивідуалізації та мініатюризації праці, коли головним суб'єктом суспільно корисної діяльності стає не колектив, а кожна окрема особистість – неповторна унікальна цілісність внутрішнього духовного стану, переживань, знань, цінностей.

Мета статті: дослідити особливості процесу профілактики важковиховуваності у соціально-педагогічній роботі з вихованцями шкіл-інтернатів.

Аналіз наукових праць: Дослідженню проблеми важковиховуваності як соціально-

педагогічного явища присвячено чимало робіт, серед яких актуальними для нашого дослідження є праці вчених, а саме М. Бурмаки, Е. Драніщевої, З. Зайцевої, Н. Максимової, В. Оржеховської, Є. Петухова, Л. Пилипенко, М. Синьова, В. Татенка, Т. Титаренка, Т. Федоренка, М. Фіцули та інші.

Виклад матеріалу: у загальноприйнятому розумінні до важковиховуваних відносяться фізично здорові діти, у поведінці яких спостерігаються неорганізованість, недисциплінованість, хуліганство, правопорушення, опір виховним впливам.

Розрізняють норми біологічні, що належать до організму людини, соціальні, що належать до його поведінки серед інших людей, та психологічні, що пов'язані з його

індивідуально-типологічними проявами як особистості й суб'єкта власної життєдіяльності.

У широкому розумінні важковихованість – це поняття, що пояснює випадки труднощів, з якими стикаються батьки, вчителі, соціальні педагоги при організації і здійснюванні виховного процесу. У вузькому розумінні цей термін використовується для позначення наближеного до норми рівня відхилень у поведінці дитини (на відміну від правопорушень і патологій психічної активності), що потребує відповідної уваги й спеціальних зусиль з боку соціального педагога для подолання цього негативного явища [2].

Процес виховання являє собою складну взаємодію вихователів та вихованців, що заснований на взаєморозумінні та позитивних взаємостосунках. Послаблення виховного впливу здебільшого призводить до посилення негативних впливів оточуючого середовища. Саме тому актуальним є використання профілактичних дій у роботі з підростаючим поколінням. Розглянемо сутність таких понять. Профілактика – це комплекс заходів соціально-педагогічного, психологічного, медичного та педагогічного характеру, що спрямовані на нейтралізацію впливу негативних факторів соціального середовища на особистість з метою попередження відхилень у поведінці. Соціально-педагогічна профілактика – це робота фахівців соціальної сфери, що спрямована на попередження аморальної, протиправної, іншої асоціальної поведінки дітей та молоді, виявлення будь-якого негативного впливу на життя і здоров'я дітей та молоді й запобігання такому впливу. Соціально-педагогічна профілактика ґрунтується на виявленні несприятливих психобіологічних, психолого-педагогічних, соціальних умов, що зумовлюють відхилення в психічному та соціальному розвитку молоді, в її поведінці, стані здоров'я, а також в організації життєдіяльності й дозвілля.

Зупинимось детальніше на ефективності соціально-педагогічного керівництва в профілактиці важковихованості вихованців шкіл-інтернатів. Здійснення профілактичного впливу передбачає включення важковиховуваних учнів у діяльність, що

забезпечує розширення і розвиток відповідальності [1].

Важливим при цьому є стимулювання самовдосконалення особистості та розширення морально-духовного змісту у колективній діяльності вихованців. Якісний профілактичний супровід дозволить вихованцям відчувати себе легко та невимушено; мати бажання поділитися своїми невдачами і радіщами; не відчувати страху перед соціальним педагогом, а навпаки – довіритися та бути впевненим у його захисті.

Профілактична діяльність соціального педагога в умовах школи-інтернату передбачає такі функції: діагностичну, проєктивну та реабілітаційну.

Діагностична функція полягає у визначенні причин, вивченні динаміки змін відповідно певних якостей особистості, особливостей поведінки вихованців (стан здоров'я, розвиток, аналіз психологічної атмосфери сім'ї, статус вихованців в колективі спрямованість інтересів, самооцінка тощо).

Проєктивна функція. Вона передбачає вироблення індивідуальної програми впливу на основі колективного обговорення. Педагогічні рекомендації даються батькам або особам, які їх замінюють, класним керівникам, вчителям-предметникам та вихователям.

Програма профілактики важковихованості має бути спрямована на зміну поведінки вихованців:

1. Якісні засоби виховного впливу: залучення вихованців до активної діяльності за інтересами (спортивні, трудові, пізнавальні, естетичні тощо).

2. Організація допомоги у навчанні.

3. Індивідуальна робота соціального педагога у позаурочний час .

4. Соціально-психологічні засоби впливу на емоційно-вольову сферу особистості: створення ситуації успіху на уроках з найважчих для вихованців предметів.

5. Періодичне проведення підсумків – певних рейтингів та заохочення вихованців у їх прагненні до дотримання встановлених моральних правил та вимог [5].

Реабілітаційна функція. Її головна мета – це захист інтересів вихованців, які потрапили в несприятливі умови (сімейні, навчально-

виховні, у складну конфліктну ситуацію тощо). Страх перед покаранням травмує психіку вихованців. Практика показує, що там, де проводиться кваліфікована соціально-педагогічна діагностика, значно легше вирішувати проблеми позитивної установки вихованців шкіл-інтернатів.

На підставі аналізу науково-методичних джерел вважаємо за потрібне акцентувати увагу саме на використанні поза навчального часу (гурткова робота, суспільно-корисна праця тощо). Також варто пам'ятати, що не можна створювати колективи лише з контингенту важковиховуваних. Це суперечить основному положенню педагогіки – перевиховання через соціально здоровий колектив. Ще А. С. Макаренко вважав недоцільним роздільне виховання важких і звичайних дітей.

Висновки: Сучасний стан соціально-педагогічної роботи як різновид соціально-

педагогічної діяльності, що здійснюється у певній соціальній інституції, є надзвичайно важливою справою для забезпечення гідного розвитку нашого суспільства. Робота фахівців даної сфери спрямована на точно визначений об'єкт впливу; засіб реалізації соціальної політики, як соціальний локатор, що визначає наслідки соціальної політики, і як діяльність із надання різного роду захисту, допомоги та підтримки людині, сім'ї чи спільноті у складних життєвих ситуаціях. В руслі теми нашого дослідження важковиховуваність представлена нагальною проблемою сучасності, що потребує уваги як психологів, так і педагогів, і фахівців соціальної сфери. Саме тому перспективу подальшої дослідницької діяльності вбачаємо у розробленні програми профілактичних заходів для вихованців шкіл-інтернатів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Профілактика правопорушень серед учнівської молоді // Все для вчителя. – 2000. – №2. – С. 76-78.
2. Шестопалова О. Адиктивна поведінка підлітка: сутність та можливості психокорекції // Рідна школа. – 2000. – № 9. – С. 27-30.
3. Покась В. І. Реабілітаційна педагогіка на порозі XXI століття. / В зб.: Реабілітаційна педагогіка на рубежі XXI століття. – К.: ІЗМН, 1998. – 320 с.
4. Оржеховська В. М. Профілактика правопорушень серед неповнолітніх. – К.: ВіАн, 1996. – 352 с.
5. Дорогіна О. В. Деякі особливості адаптації дітей до навчання в школі-інтернаті // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. – Ужгород. – 2001. - №4. – С.79–82.
6. Дорогіна О. В., Козубовська І. В., Смук О. Т. Соціально-превентивна робота з важковиховуваними дітьми молодшого шкільного віку в інтернатних закладах: Монографія. – Ужгород: УжНУ, 2003. – 200 с.

УДК: «930. 2: 314 (477.7) «18»

Петрів В. В.

ІСТОРИОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ ЗАСЕЛЕННЯ ТЕРИТОРІЇ ПІВНІЧНОГО ПРИАЗОВ'Я

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Полякова Л. І., кандидат історичних наук, доцент кафедри історії

Анотація: У статті автором аналізується історіографічна база проблеми переселення на територію Північного Приазов'я молукан-духоборів, німців-менонітів, болгар. Визначаються

етапи дослідження проблеми переселення окремих народів на зазначену територію, зроблені відповідні висновки.

Ключові слова: переселення, історіографія, молокани, меноніти, болгары.

Petriv V. Historiography of the problem of settling the territory of the Northern Azov Sea.

Summary. In the article the author analyzes the historiographic base of the problem of migration to the territory of the Northern Azov Sea of Molokans-Dukhobors Germans-Mennonites, Bulgarians. Also determinate levels of exploring migration problem of individual nations on this territory. And making some conclusion.

Keywords: migration, historiography, Molokans, Mennonites, Bulgarians.

Актуальність. Аналіз перебігу та результатів заселення й господарського освоєння півдня України в XVIII – першій половині XIX ст. свідчить про те, що вони йшли двома зовні схожими, але по суті різними шляхами. Урядова колонізація була спрямована на як найшвидшу інтеграцію цих земель до складу Російської імперії й використання їх вигідного стратегічного розміщення та величезних природних ресурсів в інтересах правлячих кіл країни. Внаслідок урядової колонізації на південь України потрапила переважна більшість росіян, а також майже всі інші національні меншості (крім кримських татар, караїмів, ногайців та деяких інших).

Мета дослідження – проаналізувати історіографію переселення молокан-духоборів, німців-менонітів, болгар на територію Північного Приазов'я.

Останнім часом вітчизняна наука зазнає значних змін. Не є виключенням й історична наука, відмінною рисою розвитку якої тепер є пошук методологічного підходу. Провідна роль у цьому методологічному пошуку належить історіографічним дослідженням, покликаним виявити основні тенденції у вивченні тієї або іншої проблеми на різних етапах і обґрунтувати зміну цих тенденцій.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Історія православного сектантства в цілому добре вивчена, проте новітніх узагальнюючих досліджень з історії духоборської секти Таврійської губернії в регіональній історіографії немає. Відомості про сектантів даного регіону можна почерпнути із різних видань XIX-XX ст., які в переважній більшості необ'єктивні у викладі історії духоборів. У сучасній історіографії існує кілька дисертаційних досліджень з даної

проблематики, зокрема праці Т. Нагорної [3], Л. Шугаєвої [6].

Виклад основного матеріалу. Історіографія історії духоборської секти Таврійської губернії пов'язана з вивченням релігійного сектантства в Російській імперії загалом. В цьому питанні доцільно виділити три основні хронологічні етапи, впродовж котрих здійснювалося вивчення історії сектантства: дореволюційний, радянський і сучасний.

Перший етап тривав з XIX ст. до 1917 р. Серед досліджень цього часу виділяють офіційно-охоронний, просектантський і об'єктивістський напрями в розумінні як самого православного сектантства, так і його історії. Приблизно до початку XX ст. в історіографії домінував офіційно-охоронний напрям, представники якого, світські та церковні автори, мали загальну мету – показати антидержавну і антихристиянську спрямованість сектантства, що визначило негативне ставлення до нього.

Роботи церковних авторів в основній своїй масі відрізнялися крайнім негативізмом, містили мало узагальнень і висновків, носили яскраво виражений оповідний характер. Головне місце в них займало викриття й засудження інакомислячих. Але незважаючи на це, праці деяких церковних дослідників мали наукове значення. Серед них слід зазначити працю С. В. Булгакова, який детально описав багато різних сект, у тому числі й духоборську.

Світськими дослідниками цілеспрямоване вивчення сектантства спочатку здійснювалося під протекторатом Міністерства внутрішніх справ, яке контролювало конфесійну ситуацію в країні. Чиновники МВС, що займалися віросповідними питаннями, стали авторами перших робіт. Праці чиновників видавалися обмеженим тиражем з другої

половини XIX до початку XX століть. Серед них назвемо М. Варадінова, який розкрив обставини поселення духоборів в Таврійській губернії, звільнення їх від податей, наділ землею та інші.

Таким чином, дослідження імперських чиновників характеризуються переважно негативним ставленням до сект, критикою їх віровчення, що цілком зрозуміло з огляду на їхню “відомчу” приналежність. Проте наукова цінність цих робіт полягає у використанні авторами значного фактичного матеріалу, який дозволяє простежити не тільки взаємодію сектантів з владою, але й основні етапи розвитку релігійних общин. Крім того, автори ввели в обіг широке коло архівних матеріалів, залучили до розгляду низку нормативно-правових актів у релігійній сфері, що робить їхні праці особливо важливими.

Просектантський напрям отримав значний розвиток у другій половині XIX ст. Він представлений працями самих сектантів, а також їхніх прихильників. Серед них назвемо О. Пругавіна, І. Юзова, які бачили в православному інакомисленні самотутнє явище, яке має змінити існуючий лад народного життя [2].

Деякі автори прагнули підійти до даного явища з максимальною об’єктивністю. Наприклад, О. Іванов спробував максимально об’єктивно визначити причини й хід переселення сектантів у Таврійську губернію. У радянський час серед дослідників розповсюджується атеїстична доктрина, що утруднює розробку релігійних проблем. У 1920-х рр. праці, присвячені сектантству, видаються в незначній кількості: це явище ще потребувало осмислення з позицій марксистсько-ленінської ідеології.

З цього часу вивчення сектантства призупиняється. Лише з другої половини 1950-х рр. починають видаватися наукові праці, присвячені проблемам сект. На початку 1960-х рр. найбільш авторитетним дослідником сектантства стає О. Клібанов, в працях якого погляди, схожі з просектантським напрямом, були поставлені на основи марксистського розуміння суті релігії.

Інтенсивні дослідження в сфері сектантства мали місце приблизно до

середини 1970-х рр., потім активність почала поступово знижуватися.

Сучасний період характеризується демократизацією громадського життя й відступом від марксистської ідеології. У зв’язку з цим історична наука отримала новий імпульс до активного розвитку, а вчені – можливість досліджувати релігійні явища на основі плюралістичних підходів

Таким чином, історіографічний огляд свідчить, що історія духоборів Таврійської губернії в першій половині XIX ст. висвітлена практично в усіх дослідженнях, присвячених як власне духоборам, так і більш загальним напрямом сектантства. Але предметом спеціального дослідження в регіональній історіографії духоборська секта не була, що зумовлює необхідність більш детального вивчення цього питання [2].

Історіографія історії менонітських колоній півдня України (1789 –1917 рр.) характеризується достатньо представницьким доробком. Дана проблема розроблялась вітчизняними і закордонними авторами в контексті досліджень з історії іноземних колоній, в тематичних дослідженнях з історії колонізації і господарського розвитку Південної України та інших.

За хронологією можна виділити три етапи у радянській історіографії. Під час першого етапу, упродовж XIX – на початку XX ст., відбулося зародження інтересу до проблематики і становлення проблеми. Для робіт цього етапу характерний фактографізм, деталізація історії менонітських колоній. Сформувалось кілька напрямків, за якими йшла розробка проблеми [3]. Викликають зацікавленість дослідження цього періоду О. Клауса, В. Постникова, А. Скальковського.

Під час другого етапу, 30-80-ті рр. XX ст., вивчення теми відбувалося в контексті нових підходів, відмінних від попереднього етапу. Тепер історична наука спиралася на нову державну ідеологію – марксизм, тому увагу дослідників привертало питання класової боротьби і заперечення релігії. Історія менонітських колоній розглядалася в контексті історії релігійних рухів, колонізації та господарського розвитку Південної України. Йшло розширення джерельної бази, удосконалення методів досліджень. Один з таких дослідників, М. Кривохатський, у

своєму дослідженні “Меноніти на Україні” 1930 р. цікавився питаннями, пов’язаними з класовою боротьбою та експлуатацією в менонітських колоніях. У 1967 р. В. Крестьянінов опублікував роботу “Меноніти”, у якій одним з перших у вітчизняній історіографії проблеми 30-80-х рр. ХХ ст. використав опубліковані закордонні джерела та матеріали, зібрані шляхом особистого спілкування з віруючими [3].

Третій етап, характерний для періоду незалежної України з 90-х рр. ХХ ст. і до сьогодення, характеризується розробкою насамперед соціально-економічних аспектів розвитку колоній, поглибленням аналізу архівних джерел, використанням методів, здобутків інших наук. Новий етап почався після публікації у 1990 р. статей дослідників Л. Маліновського та І. Кулинича. Парадигма, прийнята у 30-ті рр. ХХ ст. в якості зразка вирішення дослідницької проблеми, в якій історія менонітських колоній розглядалася як історія ізольованої спільноти, була спростована і замінена теоріями взаємодії етносоціальних груп. Сьогодні вітчизняні та закордонні дослідники спільно працюють над розробкою цієї теми – регулярно проводяться міжнародні конференції, з’являються спільні збірники статей, дослідження. У більшості праць вітчизняних дослідників проблеми є популярною тема соціально-економічного розвитку колоній, менше уваги приділяється розвитку культури. У дослідженнях поглиблюється аналіз архівних джерел, використовуються методи, здобутки інших наук [3].

Міграції болгар на початку 60-х рр. ХІХ ст. стали важливим фактором становлення сучасного етнічного обличчя краю. Історіографія міграції болгар до Північного Приазов’я на початку 60-х років ХІХ ст. знайшла відображення у дисертації В. Міхеєвої [4].

Однак в останнє десятиліття з’явилися нові праці, автори яких на основі залучення нових джерел досліджують історію переселення болгар до Північного Приазов’я на початку 60-х років ХІХ ст.

Перші статті про переселення болгар до Таврійської губернії у 1861-1862 рр. були надруковані в “Журналі міністерства

державного майна” у декількох номерах за 1862-1863 рр. Статті вийшли без підпису і мали назву “Переселение славян из Турции и Молдавии в Таврическую губернию в 1861 году” та “Заселение Новороссийского края в 1862 году” [5]. У редакційних примітках було зазначено, що статті підготовлені на основі звітів, наданих міністру державного майна чиновниками, що завідували здійсненням переселення болгар у 1861 р. та 1862 р.

Наприкінці 60-х років ХІХ ст. тема переселення болгар була продовжена у книзі А. Клауса, присвяченій іноземній колонізації в Російській імперії [5].

Тема переселення болгар була порушена і у краєзнавчих працях земських статистиків К. Вернера та С. Харізоменова. Вони спиралися на статистичний матеріал, зібраний у 80-х роках під час проведення земського перепису. Не вступаючи у пряму полеміку із А. Клаусом, автори зробили внесок в уточнення етнічної належності жителів окремих сіл, утворених у результаті переселення на початку 60-х рр. ХІХ ст. із Бессарабії.

Серед аматорів-краєзнавців, що торкалися нашої проблематики, слід назвати І. Дувіна. Його нариси особливо цінні, оскільки автор збирав матеріал не від кореспондентів і не шляхом короткочасних експедицій, а під час тривалого спостереження за життям і побутом болгарських селян. Цю нагоду він мав завдяки службі: 15 років (з 1898 р. по 1913 р.) займав посаду земського начальника 9-ої ділянки Бердянського повіту.

Заслугою одеського дослідника М. Попруженка було розширення джерельної бази дослідження переселення болгар початку 60-х років ХІХ ст., а саме: введення до наукового обігу листа-привітання болгар до царя Олександра ІІ та звернення болгар до Європейської комісії [5].

Першою узагальнюючою працею з етнографії, лінгвістики та історії болгарських колоній Російської імперії (півдня України і Молдови) стала книга видатного славіста М. Державіна, уродженця болгарського села Преслав [5]. Хоча автор не проводив самостійного дослідження історії переселення болгар початку 60-х рр. ХІХ ст., обмежившись великою цитатою із твору А. Клауса, систематизація статистичних

даних про болгарські колонії, у тому числі і даних про дату заснування, уточнення кількості болгарських колоній стали важливим кроком уперед у дослідженні міграції болгар. Вивчення теми було продовжено в радянській історіографії. Для досліджень радянського періоду (яких, до речі, було не так вже і багато) характерний класовий підхід.

У 1980 р. С. Бернштейн узагальнив накопичений матеріал у статті про етапи переселення болгар.

Висновки. Найбільшого розвитку тема отримала у сучасній українській історіографії. С. Пачевим переселення болгар проаналізовано з погляду започаткування нової локальної групи болгар [5].

Таким чином, тема заселення території Північного Приазов'я молочанами, німцями-менонітами, болгарами представлена досить широким колом історіографічних досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белікова М. В. Менонітські колонії півдня України (1789-1917 рр.): дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Белікова Марина Володимирівна ; Запорізький національний ун-т. – Запоріжжя, 2005. – 266 с.
2. Ивлева Я. А. Духоборська секта Таврійської губернії в першій половині XIX століття: історіографічний аспект. [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://molokans.info/bibliography/publications/duhoborskaja-sekta-tavrisheskoj-gubernii-v-pervoj-polovine-xix-veka-istoriograficheskij-aspekt>
3. Нагорна Т. В. Духовні християни в Україні наприкінці XVIII – у першій половині XIX століть: Дис... канд. іст. наук./ Т. В. Нагорна – Запоріжжя, 2007. – 243 с.
4. Міхеєва В. В. Болгари півдня України і Молдови в історико-етнографічній літературі кінця XVIII – XX ст.: Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.06 / В. В. Міхеєва// Дніпропетровський держ. ун-т. – Дніпропетровськ, 1997.
5. Пачев С. І. Історіографія міграції болгарського населення на півдні України 60-х рр..XIX ст./ С.І.Пачев// Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету, 2010, – вип. XXIX – С. 286–290.
6. Шугаєва Л. М. Православне сектантство в Україні: суспільнодуховні витоки, особливості трансформації: Дис... докт. філос. наук. / Л. М. Шугаєва – Київ, 2007. – 409 с.

УДК 373.2.016:808.1

Постоєнко Ю. Ю.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИХОВАННЯ ІНТЕРЕСУ ДО ЗМІСТУ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Яковенко І. О., кандидат педагогічних наук

Анотація: У статті автором виділено та обґрунтовано педагогічні умови виховання інтересу до змісту художнього твору в дітей старшого дошкільного віку. Зроблено висновок про недостатню вивченість шляхів і засобів виховання інтересу до художніх творів у дітей молодшого і середнього дошкільного віку.

Ключові слова: педагогічні умови, зміст художнього твору, старший дошкільний вік.

Postoienko Y. The pedagogical conditions of education to primary preschool age children's interests to content of artistic creation.

Summary: There are highlighted and substantiated pedagogical conditions of education to primary preschool age children's interests to content of artistic creation by author in the article. It was concluded about insufficient knowledge of ways and means of raising interest in artistic works in children of junior and middle preschool age.

Keywords: pedagogical conditions, content of artistic work, senior preschool age.

Актуальність зумовлюється пріоритетними напрямами Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті щодо гуманізації освіти, її спрямування на духовний розвиток особистості. У духовному вихованні важливе місце посідає художня література, під час ознайомлення з якою дитина долучається до моральних цінностей, вступає у співбесіду з автором, формуючи при цьому власну систему образів, оволодіває соціальними функціями, стосунками, мовою, збагачуючи емоційну інтелектуальну і творчу сфери особистості.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Проблема сприйняття творів художньої літератури дітьми дошкільного віку досліджувалася багатьма вченими. Схарактеризовано сприймання художніх творів як складний розумово-емоційний процес (А. Богуш, Л. Бочкарьова), вплив зорових образів та ілюстрацій на оптимізацію сприйняття художніх творів (О. Білан), виявлено залежність сприймання дошкільниками художніх творів від мотивів поведінки літературних героїв (О. Монке), емоційного ставлення дошкільників до персонажів художнього твору (Є. Алексеєнкова, В. Андрєєва), доведено вплив творів художньої літератури на розвиток інших видів діяльності дошкільників (О. Запорожець). Особливу увагу творам художньої літератури приділяється в контексті розвитку художньо-мовленнєвої діяльності дошкільників (А. Богуш, Н. Гавриш, О. Кабачек).

Мета статті полягає у виявленні педагогічних умов виховання інтересу до змісту художнього твору в дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. У педагогічному процесі необхідною та стрижневою ланкою в роботі з досягнення виховної мети передбачається визначення, створення відповідних педагогічних умов та комплексна їх реалізація.

Для того, щоб визначити педагогічні умови виховання інтересу до змісту художнього твору в дітей старшого дошкільного віку, вважаємо логічним розглянути поняття "умова". З'ясуємо насамперед сутність поняття "умова".

У психології умова розглядається як сукупність явищ зовнішнього та внутрішнього середовища, що ймовірно впливає на розвиток конкретного психічного явища [8, с. 206].

В науково-педагогічних джерелах "умова" розглядається як правила, які встановлені в будь-якій сфері життя, діяльності; як обставини, за яких відбувається чи залежить будь-що [5, с. 201].

Відтак, під педагогічною умовою розуміємо сукупність обставин і явищ педагогічного процесу, яка уможливає оптимізацію та ефективність виховання дітей.

У результаті науково-теоретичного пошуку, врахування сучасних педагогічних тенденцій, було визначено умови ефективності виховання інтересу до змісту художнього твору в дітей старшого дошкільного віку, а саме:

- диференціація змісту художніх творів відповідно до вікових та індивідуальних можливостей дітей;
- створення системи взаємодії дітей та дорослих під час ознайомлення зі змістом художніх творів;
- спонукання дітей до відтворення змісту художніх творів у різноманітних видах діяльності.

Задля забезпечення першої з вищеозначених педагогічних умов обов'язковим є дотримання психофізіологічних особливостей (природних задатків), що характеризують дітей дошкільного віку: особливості перебігу психічних процесів (перевага мимовільної пам'яті, тривалість продуктивної уваги, особливості сприйняття змісту почутого чи прочитаного), швидка втомлюваність, не

прийнятність монотонної діяльності, особливості психологічного розвитку дітей різних статей, прояв фізіогномічних реакцій, здібності до асоціативної діяльності тощо.

Дослідження учених (А. Богуш, Н. Гавриш) свідчать про те, що в старшому дошкільному віці спостерігаються зміни в дозріванні взаємодії кінетичного, зорового модально-специфічного, слухо-мовленнєвого факторів. Науковці відзначають такі особливості дітей-дошкільників, як емоційна активність, вразливість, здатність до співчуття героям художніх творів, розуміння образної будови літературного твору.

А. Петровський відзначає, що в кінці дошкільного віку формується можливість тривалішої довільної уваги, починає розвиватись словесна смислова пам'ять, яка до семи років майже зрівнюється з образною [7]. Також в цей період закладаються основи майбутньої повноцінної читацької діяльності дітей, засвоюються відомості про засоби художнього зображення в творах мистецтва слова (переносний смисл слів і фраз, рима, фразеологічні звороти тощо). Дотримання цієї педагогічної умови допомагає педагогу раціонально скеровувати виховний процес.

Ученими (Є. Алексеєнкова, В. Андрєєва) визнано вікові відмінності в інтенсивності зміни емоційного ставлення старших дошкільників до образів персонажів народних казок, які виступають у ролі дійових осіб. Дослідниці озвучили своє положення про роль зовнішнього оформлення образу персонажа при його оцінці дошкільниками, про вікову обумовленість здібності до емоційного сприйняття, формування адекватного емоційного ставлення до нього [1].

Викладений С. Ладивір аналіз особливостей поведінки дошкільників свідчить про те, що “спонукальні причини активності й ціннісні орієнтації дітей пов'язані зі спілкуванням” [6, с. 136]. У цілому, вчена розглядає комунікативно – мовленнєву характеристику як важливу складову прояву індивідуальності дитини.

Н. Гавриш виокремлює низку потреб дітей дошкільного віку, які формуються під впливом художнього слова. Як – от:

– пізнання світу через народні казки та літературні твори;

– потреба у книзі як засобі самоосвіти, що породжує прагнення самому навчитися читати;

– милуванні красою художнього слова, збагачення свого активного мовлення найкращими літературно – мовними формами;

– комунікації художнього змісту, висловлюванні власних думок, запитань, висновків;

– самовираженні й самореалізації через словесну творчість, входження в різні казкові образи;

– гарному настрої, позитивних емоціях, пов'язаних зі сприйманням художнього слова [3, с. 15]. Вона визнає книжковий куточок як зону самостійної художньої творчості, де є ті книжки, що відповідають віковим інтересам та можливостям дітей.

Отже, опора на означені положення науковців дає підстави стверджувати необхідність залучення старших дошкільників до образного, змістовного художнього слова як можливої усвідомленої потреби дитини старшого дошкільного віку в загальному розвитку особистості дошкільника. При цьому обов'язковим є дотриманням першої педагогічної умови – диференціація змісту художніх творів відповідно до вікових та індивідуальних можливостей дітей.

Вибір другої педагогічної умови: створення системи взаємодії дітей та дорослих під час ознайомлення зі змістом художніх творів спричинене тим, що значний вплив на успіх дошкільників має спілкування з вихователем як носієм педагогічної мети. Вихователь є організатором педагогічного процесу в дошкільному навчальному закладі, бо повсякчас дитині, що розвивається у різних життєвих сферах, необхідною є підтримка дорослих партнерів.

Взаємодія з вихователем під час перебування дошкільників у світі художньої літератури для дітей з метою посилення й динаміки інтересу дошкільників до художніх творів розглядаємо, керуючись також положенням А. Богуш про участь дитини в сумісній діяльності з дорослими як необхідної умови її розвитку [2]. Вчена подала влучні рекомендації вихователям і щодо підбору художніх творів для маленьких вихованців, і щодо його презентації. Тому неабияке

значення при взаємодії вихователя і дітей у процесі їхнього залучення до подій, що зображені в художньому творі має наявність активної позиції вихователя як співрозмовника, координатора розмови за змістом художнього твору.

Читаючи художній твір, вихователь не може залишатись байдужим до його змісту. Він має передати дітям своє ставлення до зображеного в ньому, викликати у дітей певний настрій, почуття. Така позиція дорослого партнера при читанні художнього твору дітям створює підґрунтя для того, щоб зміст художнього твору переконував, захоплював дітей, мав виховний вплив.

Не менш важлива, на нашу думку, наявність взаємодії вихователя з дошкільниками з питання ефективної роботи з ознайомлення з художніми творами та подальшого перебування в світі художніх образів й за межами занять з художньої літератури (організація літературних свят, перебування дітей у куточку книги, прогулянки з постановкою інтелектуального завдання, відповідь на яке можна знайти у змісті художнього твору тощо).

Отже, реалізацію в дослідженні педагогічної умови – створення системи взаємодії дітей та дорослих під час ознайомлення зі змістом художніх творів вважаємо необхідною в процесі виховання інтересу до змісту художнього твору в дітей старшого дошкільного віку.

Будь-який розвиток та виховання дитини відбувається у процесі її діяльності. Художній твір уміщує в собі значущий пізнавальний, емоційний, етичний, творчий потенціал для розвитку особистості дошкільника, формування певних стандартів життя, правил поведінки. Саме тому було визначено третю педагогічну умову виховання інтересу до змісту художнього твору в дітей старшого дошкільного віку – спонукання дітей до відтворення змісту художніх творів у різноманітних видах діяльності: художньо-мовленнєвій, ігровій (сюжетно-рольові, рухливі ігри), театралізованій (ігри-драматизації, інсценування), образотворчій (ілюстрації за змістом художніх творів), комунікативній.

Визначаючи третю педагогічну умову виховання інтересу до змісту художнього

твору в дошкільників, маємо на увазі знаходження оптимуму щодо ролі вихователів і вихованців у всебічному розвитку особистості дитини з подальшим зануренням у зміст художніх творів.

Наявні наразі художні твори для дітей вміщують у собі і матеріал для розмірковування, і привід до співчуття літературному героєві, і потенціал для творчої, ігрової діяльності за змістом художнього твору.

Дитина в старшому дошкільному віці здатна самостійно вводити в ігри сюжети кінофільмів, художніх творів, однак багатьма вченими відмічені відсутність творчої ініціативи в самостійності творчого осмислення сучасними дошкільниками власної діяльності.

Учені (Н. Гавриш, О. Ушакова) висловлюють позицію стосовно того, що діяльність дошкільників, якщо вона спирається на різні види мистецтва у своєрідних доступних для дітей формах, стає художньою [4]. Художньо – мовленнєва діяльність традиційно вченими пов'язується зі сприйманням та відтворенням художніх творів, тобто цей вид діяльності дошкільників стосується виключно мистецтва слова. Організацію діяльності дітей старшого дошкільного віку з активним використанням художніх творів вважаємо такою, що здатна збагатити світосприйняття й світобачення вихованців, приблизити інтереси дітей до естетичних та етичних норм, зображених у житті позитивних героїв художніх творів, сприяти поміркованому та творчому підходу до життєвих ситуацій.

Неабияке значення для розвитку дітей старшого дошкільного віку має театральна – ігрова діяльність. Учені розглядають виключні можливості театральна – ігрової діяльності як такої, що виступає в трьох аспектах: гра, праця, видовище. Це налаштовує дитину-дошкільника на бачення себе в певному образі, буквально приближуючись до подій художнього твору та залишаючись під впливом пережитих подій і фактів, що зображені в художньому творі на більш тривалий термінші.

Погоджуючись із означеними висновками дослідників вважаємо раціональним у процесі виховання інтересу до змісту художнього

твору залучати дітей також до комунікативної та образотворчої діяльності.

Окрім того, більшість означених видів діяльності передбачає включення дітей у суспільну діяльність (колективний пошук відповіді на запитання в змісті художнього твору, колективна гра, спільне створення декорацій), що активізує ініціативу до відповідних дій, забезпечує позитивний стимул до певної діяльності за змістом художнього твору.

Висновки та перспективи подальшого наукового пошуку. На основі вище викладеного матеріалу, ми доходимо висновку, що в процесі виховання інтересу

старших дошкільників до змісту художнього твору є важливим дотримання педагогічних умов: диференціація змісту художніх творів відповідно до вікових та індивідуальних можливостей дітей; створення системи взаємодії дітей та дорослих під час ознайомлення зі змістом художніх творів; спонукання дітей до відтворення змісту художніх творів у різноманітних видах діяльності.

Перспективи подальшого розгляду вбачаємо у визначенні шляхів і засобів виховання інтересу до художніх творів у дітей молодшого і середнього дошкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеенкова Е. Г. , Андреева В. Н. Зависимость эмоционального отношения дошкольников к персонажам сказки от её композиции / Е. Г. Алексеенкова, В. Н. Андреева // Вопросы психологии. – 2006. – №6. – С.39–47.
2. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика: теорія і практика / А. М. Богуш – Запоріжжя : Просвіта. – 2000. – 249 с.
3. Гавриш Н. Художньому слову – гідне місце в освітньому процесі / Н. Гавриш // Дошкільне виховання. – 2006. – №3. – С. 15–18.
4. Гавриш Н. В., Ушакова О. С. Знакомим дошкольников с литературой / Н. В. Гавриш, О. С. Ушакова. – М.: Творческий центр, 1988. – 23с.
5. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : “Либідь”, 1997. – 276 с.
6. Індивідуальне виховання дошкільника : навчальний посібник / [О. Вовчик – Блакитна, С. Ладивір, С. Піроженко та інші.]. –К.: “Педагогічна думка”, 2007. – 152 с.
7. Петровський А. В. Личность в психологии: парадигма субъективности / А. В. Петровский. – Ростов –н/Д.: Феникс, 1996. – 97с.49
8. Справочник практического психолога / [под ред. Конюхова Н. И.] – Воронеж: НПО “МодСко”, 1996. – 224 с.

УДК: 373:78:159.953

Сапожніков О.Л.

ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МУЗИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ В УЧНІВ-ГІТАРИСТІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Котова Л.М., кандидат педагогічних наук, доцент

Анотація. В статті зазначається, що пам'ять, як психічна функція дитини, знаходиться в тісному зв'язку з її увагою, сприйманням, уявою тощо. Аналіз психофізичних особливостей школярів різних вікових категорій є необхідною передумовою для роботи педагога. В процесі

роботи з учнями-гітаристами 6-10 років наголошується на врахуванні особливостей їх взаємодії з навколишнім світом.

Ключові слова: молодший вік, учні-гітаристи, музична пам'ять, психофізіологічні особливості.
Sapozhnikov O. Psycho-physiological features of the development of musical memory among pupils of guitarists of junior school age

Annotation. Memory is a mental function. It is associated with attention, perception and so on. Analysis of mental and physical characteristics of students of different ages is a necessary condition for the teacher's work. Pupils ages 6-10 years interact with the world own way. I have written about it in this work.

Keywords: younger age, pupils of the guitar, musical's memory, physiological and mental characteristics.

Актуальність. Система освіти України переживає в даний момент один з найскладніших періодів в історії нашої країни. Зростання кількості інноваційних технологій в різних сферах нашої життєдіяльності, інтеграція в європейський простір та багато інших чинників призвели до необхідності реформи освіти. Міністерство освіти і науки України розробило «Концепцію розвитку освіти України на період 2015-2025 років». Це викликає необхідність в удосконаленні шляхів формування інтелектуального і духовного потенціалу людини з моменту його першого кроку на шляху освіти.

Процес оволодіння нотним текстом інструменталістом був класичним предметом дослідження зарубіжної та вітчизняної музичної педагогіки і психології. В умовах наукового розвитку різноманітних моделей та концепцій пам'яті виникли нові підходи до вирішення обраної проблеми, що і спонукало нас до вибору зазначеної теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями музичної пам'яті займалися як видатні педагоги, так і провідні виконавці (О. Алексєєв, Г. Коган, Л. Маккіннон, С. Савшинський, Ю. Цагареллі, Д. Юник та інші). Так Д.Юник розглядає пам'ять музикантів-виконавців як трьохкомпонентну структуру (сенсорний реєстр, короткострокову та довгострокову пам'ять), від якої залежить швидкість та надійність оволодіння матеріалом музичних творів [9, 81].

На думку Л. Качуринець прийоми впливу на розвиток музичної пам'яті дітей мають ґрунтуватися на активізації сприймання яскравих музичних вражень, накопиченні музичних уявлень і систематичному набутті

музичних знань [4, 93]. Вивчаючи наукові підходи до розвитку музичної пам'яті молодших школярів, І. Рожко дійшла до висновків, що з пам'яттю, як психічною функцією, будуються всі інші когнітивні процеси [7, 100].

Мета статті – визначити психофізіологічні особливості розвитку музичної пам'яті в учнів-гітаристів молодшого шкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Шляхом аналізу досліджень і публікацій, в яких започатковане розглядання психофізичних особливостей дітей молодшого віку буде підготована платформа для створення методики розвитку музичної пам'яті в учнів-гітаристів.

Розвиток музичної пам'яті пропорційно залежить від розвитку сприйняття учня. Невисока ефективність показників в навчанні конкретної дитини не означає його нездатність бути успішним в школі. Більш того, грубою помилкою педагога буде спроба записати його необачно в „групу неперспективних і відсталих”. З іншого боку історія розповідає про такий факт, що майбутнього видатного винахідника Томаса Альва Едісона з самого початку навчання у школі визнали безнадійно відсталим учнем і провчився там майбутній геній технічного прогресу близько трьох місяців. Це при наявності феноменальної пам'яті, яку він виявив вже в п'ять років! „Пам'ять Аля була дивовижна. П'яти літ від народження він знав вже всі пісні матросів і теслярів” [6, 14].

Отже, ще з раннього віку дитина вже зайнята процесом пізнання навколишнього світу. У дитячому садку починаються перші уроки, спрямовані на виховання в дитині посидючості, вміння концентрувати увагу на

навчальному матеріалі. Починається цілеспрямований процес пізнання, що вимагає вольових зусиль. В цьому процесі дитина використовує органи чуття, що допомагають їй розуміти учбовий матеріал. „Дослідники у своїх працях вказують на існування різних типів аудиторій: візуальну, слухацьку, тактильну залежно від того, яким чином вона сприймає інформацію-очима, вухами, або відчуває на дотик” [3, 58]. Подібним чином психолог Лорен Бродвей (70-ті роки) визначила наявність у дітей індивідуальних особливостей на здатність до навчання. Щоб з’ясувати тип сприйняття, вчитель має використати педагогічне спостереження за жестами, рухами очей, мовою учня, його поведінкою. Володіючи інформацією щодо провідного типу сприйняття, викладач чітко збудує навчальний процес з урахуванням послідовних рекомендацій. Відповідно до цього вчитель має можливість визначити до якої „аудиторії” відноситься конкретний учень. Враховуючи спосіб пізнання з’являється перспектива до наступних дій: використання необхідних прийомів впливу на процес пізнання; прищеплення відсутніх навичок задля розвитку інших способів пізнання. Ці навички можуть бути прищеплені шляхом використання методичних ігор, спеціальних вправ тощо. На додаток до цього необхідно зауважити, що крім вроджених психофізичних особливостей на момент вступу до молодшого шкільного періоду дитина вже має певний життєвий досвід у сприйманні навколишнього світу і педагог, враховуючи це, не повинен використовувати у наданні учбового матеріалу тільки більш розвинутий спосіб сприймання учня, а має розвинути всі сторони сприймання дитини задля успішного навчання. „Кожна дитина в пізнанні світу намагається, якщо їй не заважають обмежені фактори здоров’я, активно використовувати всі наявні органи чуття, які допомагають їй єднатися зі світом, що її оточує, розуміти його через сприймання сенсорних образів” [3, 58].

Періодизація дитинства, яка розроблена Д.Б.Ельконіним на основі теоретичних положень Л.С.Виготського та А.К.Леонтьєва відносить молодший шкільний вік (6-10 років) до сприятливого відносно учбової діяльності. „Виникає теоретична свідомість і мислення,

розвиваються відповідні до них здатності” [2, 20-21]. Звідси випливає, що початок нового вікового етапу, який має назву „молодший шкільний вік”, пов’язаний з початком шкільної діяльності дитини, що зумовлює новоутворення в її психіці.

Зосередимся на пізнавальному психічному процесі. Особливості пізнавальної сфери молодшого школяра: „Сприймання є широким і гострим, але мало диференційованим. Характерним для нього є яскрава емоційність. До закінчення молодшого шкільного віку сприймання стає більш скерованим, зростає роль організованого спостереження” [2, 43]. Відповідно до цих особливостей вчитель має формувати наочний матеріал, який буде яскравим в кольорах, різноманітним в формах [8, 185].

Проблема сприйняття в основному виходить з проблеми уваги. Причини неуважності на занятті можуть бути різні. Це може бути пов’язано з фізичною складовою: спекотне і задушливе класне приміщення з невисоким відсотком кисню в повітрі, сильна втома, довгострокова нерухомість тіла, переповнення шлунку. Але причини можуть бути і такі: неуважність, монотонність і одноманітність звучання голосу вчителя, втома від одних і тих же занять. „У цей період краще розвинута мимовільна увага, спрямована на все яскраве, нове, цікаве. Характерною особливістю є слабкість довільної уваги та її нестійкість” [5, 43]. Звідси випливає, що доцільно створити комплекс вправ для розвитку уваги, починаючи з простих з застосуванням наочних різнокольорових складових. Проте важливу роль відіграє і організація учбового процесу. „Вже у першому класі школяр виробляє вміння сприймати предмети відповідно до потреб та інтересів, які виникають у процесі навчання і свого попереднього досвіду. Наприкінці молодшого шкільного віку спостереження стає спеціальною діяльністю, розвивається спостережливність як риса характеру” [8, 182]. Для розвитку довільної уваги учня іноді треба використовувати такі дії, як посилення враження, пряма вимога уваги. Дуже доцільним буде ретельно перевірити разом з

учнями домашні завдання та виправити помилки.

Італійський педагог Марія Монтесорі приділяла дуже велику увагу вихованню тактильного почуття. Більш того, вона розробила дидактичний матеріал для розвитку не тільки дотику, але й зору. Зосередимося на розвитку тактильної складової сприймання. Дуже велике значення в нашому дослідженні має ціль виховати „глядача”, „слухача” та „діяча” в одному учні-музиканті. Природа дотику, як такого має, певну таємницю. „Особливе місце відводить вона розвитку органів чуття, тренуванню дотику, дрібних м’язів рук” [1, 115]

За класифікацією явища розрізняються: процеси пам’яті (запам’ятовування, збереження, відтворення і забування), форми пам’яті (ненавмисна і навмисна), види пам’яті (образна, логічна і емоційна). Образна пам’ять класифікується за видами аналізаторів: зорова, слухова, рухова, дотикова, нюхова, вкусова. За способом запам’ятовування розрізняють пряму і непряму пам’ять. Непряме запам’ятовування-це запам’ятовування образу за системою зв’язків, в яку він входить, тобто по асоціаціям. Асоціативне запам’ятовування та відтворення набагато краще прямого запам’ятовування.

Також існує система індивідуально-типологічних особливостей пам’яті, які розрізняються за обсягом і точністю запам’ятовування, швидкістю запам’ятовування, міцністю запам’ятовування, по провідній ролі того чи іншого аналізатора

(переважання у людини зорової, слуховий або рухової пам’яті).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, ми маємо всі передумови для того, щоб прийти до висновку: психофізичні особливості дитини дуже складні і досліджені далеко не в повному обсязі. Вагомим питанням є проблема розвитку пам’яті. Робота з дітьми-гітаристами молодшого шкільного віку має бути зорієнтована на запам’ятовування не просто нотного тексту, а емоційно-художнього осмислення твору, на асоціювання матеріалу з образами, які малюк знає і полюбляє (герої мультфільмів, казок, дитячих фільмів). Доцільно буде асоціювати музичний матеріал з шкільними дисциплінами. Наприклад, поняття метроритму інтерпретувати з математикою та українською мовою (наголос в словах), а поняття інтонування з фізикою (шкала Цельсія) тощо. Важлива, на наш погляд, ідея розвитку „тактильного бачення” пальцями рук. Розвинуте сприймання пальців в процесі виконання вправ на гітарі, зумовлює розвиток м’язової пам’яті, або пам’яті пальців. Необхідно використовувати в процесі запам’ятовування зорову, слухову, рухову та дотикову пам’ять одночасно, логічне та образне мислення. Цю думку підтверджує яскраве висловлювання видатного педагога К.Д.Ушинського: „Павук тому бігає так дивовижно вірно по найтонших нитках, що тримається не одним кігтем, а безліччу їх: обірветься один - втримається інший” [1, 130].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Борисова З.Н. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки: навчальний посібник для студ. пед. навч. закл. спеціальності „Дошкільне виховання” /упоряд.: З.Н.Борисова, В.У.Кузьменко – К.: Вища школа, 2004. – 511 с.
2. Дубровина И.В. Возрастная и педагогическая психология / И.В.Дубровина, А.М.Прихожан, В.В.Зацепин. – М.: Издательский центр «Академия», 1999. – 320 с.
3. Кочерга О.В. Психологічні особливості сприймання навчальної інформації/ О.В.Кочерга // Початкова школа: науково-методичний журнал. – К.: 2010. – № 4. – С.58-60.
4. Качуринець Л. Розвиток музичної пам’яті молодших школярів у процесі вивчення української музики / Л. Качуринець // Молодь і ринок: щомісячний науково-педагогічний журнал. – Дрогобич, 2010. – No 5 (64). – С. 92 – 96.
5. Кутіщенко В.П. Вікова та педагогічна психологія. Навчальний посібник / В.П.Кутіщенко. – К: Центр навчальної літератури, 2005. – 128 с.
6. Лапиров-Скобло М.Я. Эдисон. Человек изобретающий/ М.Я.Лапиров-Скобло. – Москва, 1960. – 54с.

7. Рожко І.В. Наукові підходи до розвитку музичної пам'яті молодших школярів / І.В. Рожко // Наука і освіта, №1, 2016. – С. 97-100.
8. Савчин М.В. Вікова психологія: навч. пос. / М.В.Савчин, Л.П.Василенко. – К.: Академвидав 2005. – 348 с.
9. Юник Д.Г. Виконавська надійність музикантів: зміст, структура і методика формування: монографія / Дмитро Григорович Юник. – К.: ДАКККіМ, 2009. – 340 с.

УДК 373.2.015.311:159.947

Сарєнкова К. О.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ САМОСТІЙНОСТІ ДІТЕЙ У ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Яковенко І. О., кандидат педагогічних наук

Анотація: У статті автор доходить висновку, що виховання самостійності як особистісної якості індивіду є багатокomпонентним явищем. На основі аналізу педагогічної літератури виділено чотири компоненти самостійності: вольовий, поведінковий, морально-ціннісний, когнітивний

Ключові слова: розвиток самостійності дітей, дошкільний вік, ігрова діяльність.

Sarenkova K. O. The development of children's independence features in preschool age.

Summary: The author made a conclusion that the education of independence as a person's personal qualities is a multicomponent phenomenon in this article. On the basis of the of pedagogical literature's analysis, there are four components of independence singled out: the volitional, the behavioral, the moral-value, the cognitive.

Keywords: development of children's independence, preschool age, game activity.

Актуальність. Стрімка динаміка суспільних змін, потреби високотехнологічного та інформаційного розвитку у світі висувають нові вимоги до адаптації дитини в довкіллі. Зміна поглядів на освітньо-виховний процес сьогодення визначає головною метою не лише формування гармонійної, усебічно розвиненої особистості, а й забезпечення підростаючому поколінню можливості самореалізуватись, успішно функціонувати в різних умовах життєдіяльності. Завданням педагога постає надання дітям допомоги в набутті цього цінного досвіду – допомогти зрозуміти отримані враження, задати їм потрібний напрям, знайти відповідні слова.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Розвиток самостійності як особистісної якості, характер її виявлення в ранньому онтогенезі мають свій відбиток у

низці вітчизняних та зарубіжних досліджень (Є. Акулова, Д. Ельконін, та інші.).

Окремі аспекти впливу родини та дошкільного навчального закладу на становлення самостійності в дитини (психолого-педагогічні умови, виховна позиція дорослих, характер сімейного життя) розкрито у працях З. Гуріної, К. Кругій, Г. Люблінської та інші.

Специфіка виховання самостійності в дітей раннього та дошкільного віку вивчалася дослідниками в контексті різних видів діяльності: у грі (Л. Артемова, Ю. Демидова та інші.), у спілкуванні (В. Кузьменко та інші.), у продуктивних видах діяльності (В. Зінченко, О. Удіна та інші.).

Мета статті полягає у виокремленні особливостей розвитку самостійності дітей у дошкільному віці.

Виклад основного матеріалу. Особливості розвитку самостійності в дітей раннього та молодшого дошкільного віку

були предметом досліджень З. Власової, З. Гуріної, Т. Гуськової, О. Денисюк та інші. [1; 3; 4; 5].

Згідно з позицією О. Денисюк, самостійність у діяльності дитини раннього віку з'являється за умови активного пізнання довкілля. При цьому відзначається важливість впливу на цю активність родини, у якій зростає дитина. Батьки, які стимулюють вияви активності дитини в задоволенні життєвих потреб, в ознайомленні з довкіллям через спостереження, створюють умови для виникнення та розвитку ігрової діяльності. Тим самим вони сприяють виникненню перших виявів самостійності в дитини [5].

З. Гуріна розглядала самостійність дітей раннього віку як стійке особистісне утворення, тенденцію поведінки, вияв активності, що набуває сталої форми, перетворюється на особистісну якість, засвідчує повторюваність певного стилю і стратегії. Серед критеріїв, що визначають процес становлення самостійності дитини раннього віку, дослідниця виділила незалежність, ініціативну активність, оптимістичне ставлення до труднощів. Крім того, вона відзначила різницю у виявах самостійності дітей раннього віку залежно від їхньої статі. Під час дослідження було зафіксовано, що хлопчики раннього віку мають вищі показники виявів самостійності, що пояснюється їхньою більшою активністю у власних предметно-маніпулятивних діях, умінням активно відстоювати в ігровій діяльності побудовані власні конструкції. У дівчат ці показники нижчі, що пояснюється їхньою орієнтацією на спілкування, соціальне схвалення, намагання частіше звертатися по допомогу до дорослого [3].

Т. Гуськовою було виділено етапи розвитку самостійності дитини раннього віку. Перший етап – це виникнення здатності самостійно планувати свої дії, що виявляється в позиції “Я сам” і поширюється на все більшу кількість предметних дій малюка. Другий етап – становлення справжньої самостійності, що виявляється в цілеспрямованому, наполегливому досягненні поставленої мети, яке супроводжується розвитком посидючості й цілеспрямованості в дитини. Третій етап, що виникає після трьох років, характеризується здатністю до

самоконтролю та самооцінки результату власної діяльності і своїх дій у ній [4].

Важливою для розуміння сутності зазначеного феномена є думка З. Власової. Вона зазначила, що більшість психологів вважає дитячу самостійність здатністю дитини до незалежних дій та суджень, до здійснення будь-якої діяльності без сторонньої допомоги. Вивчаючи вияви самостійності дітей трьох-чотирьох років, учена погодилася з думкою інших психологів про кризу трьох років як феномен, що веде до самостійності. Дослідниця визначила, що самостійність у дитячому віці може розвиватись у різних формах: побутова, поведінкова (реальний поведінковий вибір), комунікативна та пізнавальна (вміння цілеспрямовано організовувати свою пізнавальну діяльність).

Досліджуючи різноманітні форми самостійності в період кризи трьох років і їх взаємозв'язок із розумовим розвитком, пізнавальною і творчою активністю дитини, З. Власовою було виявлено нерівномірність розвитку різних компонентів самостійності дітей. Побутова й поведінкова самостійність яскраво виявляється в більшості дітей трьох-чотирьох років. Комунікативна самостійність є центральним компонентом загальної самостійності і є внутрішньою детермінантою психічного розвитку дитини цього віку. Взаємопов'язаною з усіма компонентами психічного розвитку виступає пізнавальна самостійність, яка є суттєво важливою для розумового розвитку дитини молодшого дошкільного віку як структурована й цілеспрямована діяльність. На відміну від неї, побутова самостійність є відносно незалежною від пізнавальної і творчої активності [1].

К. Крутій, вивчаючи сутність проблеми розвитку самостійності дітей третього року життя, визначала умови, що впливають на означену якість. Серед них: вплив суспільного виховання, характер орієнтації дорослих на суб'єктивну активність дитини та зміст мотивації досягнень дитини [7].

У дошкільному віці розвиток самостійності набуває істотних змін. У зв'язку з розширенням досвіду, самостійність та ініціативність дошкільника виявляються більш широко та різноманітно, тим самим впливаючи на зміст й особливості

спілкування з довкіллям, змінюється їх спрямованість і характер вияву.

Самостійність набуває нових форм та змісту на кожному віковому етапі, але найбільш оптимальним періодом для виховання самостійності визначено старший дошкільний вік. Розвиток мотиваційної сфери, підпорядкування в ній соціально прийнятним нормам та правилам є умовами для виховання основ самостійності.

Підкреслено, що у старшого дошкільника розвивається потреба бути активним суб'єктом власного життя, зростає потяг до самостійності у своїх діях. Змінюється характер цілеспрямованої діяльності. Вона набуває складних форм, орієнтується на мотиви соціального порядку. Удосконалюються процеси планування діяльності: здатність вислуховувати запропонований план, утримувати його в пам'яті, добирати все необхідне для роботи за цим планом, діяти за ним. Розвиток та вдосконалення гри, продуктивних видів діяльності в дошкільному віці відіграють значну роль у становленні пізнавального інтересу та цілеспрямованості, адже містять задум, пошук умов його реалізації, добір певних знарядь. Розвиток уяви як головного новоутворення в пізнавальній сфері дозволяє дитині в грі виявити свою креативність та творчість.

Л. Артемова розрізняла три етапи самостійності. На першому етапі в дошкільника з'являється прагнення до незалежності в діях, попри неспроможність досягти самостійно потрібного результату, нести відповідальність за свій вибір. Головним є задоволення від самих спроб самостійних дій. На другому етапі, коли накопичено певний досвід, дитина стає більш цілеспрямованою у своїх діях, реально оцінює свої бажання та вміння – рівень самостійності зростає. Третій етап вирізняється здатністю дитини діяти самостійно в багатьох ситуаціях (обслуговує себе, надає певну допомогу іншим, розуміє свої можливості, може робити побутовий вибір), але ще виявляє нестійкість у моральному виборі, хоч і спирається на суспільні норми [6].

Різноманітність висновків і підходів педагогів та психологів щодо становлення самостійності в дітей дошкільного віку

свідчать, що серед науковців немає однакості в розумінні цього питання. Водночас усі вони відзначили важливість виховання самостійності як базової якості дитини дошкільного віку. Авторами підкреслено значення самостійності для подальшого успішного навчання, трудової діяльності, самореалізації й саморозвитку, спрямованих на становлення життєво компетентної особистості.

Отже, самостійність дітей дошкільного віку визначається як морально-вольова якість, що характеризується свідомим і відповідальним ставленням до діяльності, виявляється в наполегливості, ініціативності та критичності під час розв'язання нового завдання, прагненні діяти без сторонньої допомоги, зверненні за допомогою дорослого лише в разі потреби.

Аналіз різних підходів щодо виховання самостійності як особистісної якості дозволив дійти висновку про те, що це багатокомпонентне явище. У його складі виділяємо такі компоненти: – вольовий (В. Шапар [9] та інші); – поведінковий (О. Денисюк, В. Шапар та інші); – морально-ціннісний (Т. Поніманська [8] та інші); – когнітивний (Н. Гавриш [2] та інші).

Узагальнюючи вищевикреслені позиції, зазначимо, що формуванню моральної поведінки дитини на етапі дошкільного дитинства сприяє виховання самостійності як особистісної якості. Самостійна дитина прагне до самостійного прийняття рішення, до дій без допомоги дорослого, спираючись на засвоєні знання про правила й норми поведінки. Серед складових морально-ціннісного компонента самостійності дослідниками виділяються: 1) почуття обов'язку та відповідальності за власні дії (О. Денисюк); 2) критичність суджень та свідоме ставлення до діяльності (В. Шапар); 3) здатність діяти згідно з правилами моралі з власної ініціативи, а не під чийсь керівництвом (О. Денисюк, Т. Поніманська); 4) уміння самостійно приймати рішення, спираючись на засвоєні знання та вміння щодо правил і норм поведінки (З. Гуріна); 5) самостійні роздуми, оцінки та переживання з опорою на морально-етичні цінності суспільства (Т. Поніманська).

Висновки та перспективи подальшого наукового пошуку. Аналіз психолого-педагогічних досліджень із проблеми виховання самостійності в дітей старшого дошкільного віку засвідчує, що ефективності її розв'язання сприяє організація різних видів діяльності дітей. Беззаперечним залишається той факт, що самостійна діяльність дошкільників є відбитком тих вражень, знань, умінь і навичок, які були отримані під керівництвом дорослого в спеціально організованих формах роботи. Такими можуть бути різні види занять з аплікації, ліплення, малювання, конструювання, трудової, рухливої, музично-ритмічної діяльності, а також у формі пізнавальних бесід, розповідей,

екскурсій та спостережень, показу різних прийомів роботи, праці (самообслуговування, ручної, у природі), свят тощо. Проте, особливого значення надано діяльності, організованій в ігровій формі. Саме гра найбільше сприяє засвоєнню дітьми нових знань, розв'язанню поставлених педагогом завдань, вправлянню у вміннях та навичках.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми виховання самостійності дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у вивченні особливостей становлення самостійності як особистісної якості в інших видах діяльності дітей дошкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Власова З. И. Об общих и специальных проявлениях самостоятельности в период кризиса трех лет / З. И. Власова // Психолог в детском саду. – 2004. – № 4. – С. 52-63.
2. Гавриш Н. Калейдоскоп інформаційно-ігрової творчості дітей. Методичні рекомендації щодо використання коректурних таблиць / Н. Гавриш, О. Безсонова. – К. : Видавничий Дім “Слово”, 2012. – 256 с., 80 с.
3. Гуріна З. Допоможемо малюкові зростати самостійним / З. Гуріна // Дошкільне виховання. – 2006. – № 11. – С. 7-9.
4. Гуськова Т. В. Что такое самостоятельный ребенок? / Т. В. Гуськова // Дошкольное воспитание. – 1988. – № 11. – С. 60-64.
5. Денисюк О. Роль сім'ї у розвитку самостійності дітей раннього віку / Олена Денисюк // Гуманітарний вісник ДВНЗ “Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди” : Науково-теоретичний збірник. – Переяслав-Хмельницький, 2008. – Вип. 14. – С. 63-66.
6. Крок за кроком в Україні : Посібник для батьків дошкільнят та соціальних педагогів / Л. В. Артемова, О. І. Кульчицька, Н. М. Голота, Г. В. Сухорукова; наук. ред. Л. В. Артемової; під заг. ред. С. Чередниченко. – К. : Кобза, 2003. – 384 с.
7. Крутій К. Проблеми формування самостійності дітей третього року життя / Катерина Крутій // Дошкільна освіта. – 2012. – № 4 (38). – С. 30-31.
8. Поніманська Т. І. Виховання людяності (До Базової програми розвитку дитини дошкільного віку “Я у Світі”) : метод. посіб. / Т. І. Поніманська, О. А. Козлюк, Г. В. Марчук – К. : Міленіум, 2008. – 138 с.
9. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник / Віктор Борисович Шапар. – Х. : Прапор, 2007. – 640 с.

Сатур І. В.

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ-СИРИТ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Мільчевська Г. С., кандидат педагогічних наук

Анотація: виклад матеріалу присвячено темі розвитку комунікативних навичок дітей-сирит старшого дошкільного віку. Автор акцентує увагу на означеній проблемі саме через відсутність батьків у такої категорії дітей, що ускладнює загальний процес соціалізації.

Ключові слова: комунікативні навички, діти-сироти, старший дошкільний вік.

Satur I. Development of communicative skills of orphans of the senior preschool age.

Annotation. The presentation of the material is devoted to the topic of development of communicative skills of orphans of the senior preschool age. The author focuses on this problem precisely because of the absence of parents in such a category of children, which complicates the overall process of socialization.

Key words: communicative skills, orphans, senior preschool age.

Актуальність: Мовленнєве спілкування є одним із перших видів діяльності, яким дитина оволодіває в онтогенезі; воно є універсальною умовою розвитку особистості в період дошкільного дитинства. Проблема розвитку комунікативних навичок особливо гостро постає, коли мова йдеться про дітей-сирит. Відсутність родинного спілкування, участі матері, підтримки батьків та інших родичів діти переживають дуже важко. Адже в умовах закладів державного утримання процес розвитку дітьми дошкільного віку мовленнєвих навичок та формування системи цінностей, норм, установок, зразків поведіння, що характерні нашому суспільстві, має дуже складний характер.

Зростання дітей-сирит дошкільного віку в умовах закладів інтернатного типу призводить до ряду проблем в їх емоційному, інтелектуальному, мовленнєвому та фізичному розвитку. Такі діти мають труднощі у спілкуванні та поведінці, що в загальному вигляді характеризується звуженням світогляду та труднощами в особистісному зростанні та подальшій адаптації до нових умов життєдіяльності, соціалізації та інтеграції в суспільство в цілому.

Мета: теоретичний аналіз значення розвитку комунікативних навичок для успішної соціалізації дітей старшого дошкільного віку.

Аналіз наукових досліджень: проблема розвитку комунікативних навичок дошкільників не є новою. Вона досліджувалася класиками наукової думки і сучасними науковцями в різних аспектах: психологічному (Л. С. Виготський, Г. М. Леушина, С. Л. Рубінштейн, І. О. Синиця та інші.); психолінгвістичному (І. О. Зимняя, О. М. Шахнарович та інші.); лінгвістичному (М. П. Кочерган, Т. О. Ладиженська, Л. В. Щерба та інші.); педагогічному (Л. В. Ворошніна, В. Г. Захарченко, А. А. Зрожевська, Е. П. Короткова, Н. П. Орланова та ін); лінгводидактичному (А. М. Богуш, О. М. Біляєв, В. Я. Мельничайко, Л. М. Паламар, М. І. Пентилук та інші.).

Виклад основного матеріалу:

Загальновідомо, що порушення розвитку особистості дитини-сироти виникають на основі дії двох груп несприятливих соціально-психологічних факторів. Першу групу складають фактори, зумовлені недоліками виховання в колишніх родинах: негативна спадковість, безпритульність, бездоглядність і жорстоке ставлення тощо. Наступну групу факторів складають наслідки недосконалої системи виховання в школах-інтернатах: неповноцінне спілкування з дорослими через відсутність достатньої кількості персоналу і його велику плинність; постійне перебування в закладі закритого типу і відсутність контактів з довкіллям; звужене коло

спілкування, регламентація вільного часу режимними моментами тощо.

Звернемо увагу на те, що відсутність досвіду взаємодії з дорослими негативно позначається на розвитку соціальних контактів дитини-сироти із однолітками, вони часто не помічають один одного, не вступають в ігрову взаємодію, не чутливі до ініціативи та емоційного стану однолітків, що призводить до виникнення конфліктів між ними. Інші діти для дитини-сироти являються монотонним фоном їх життя, а якщо і виступають із цього фону, то, скоріше, як конкуренти або суперники, але не як партнери або товариші [2].

З науково-практичних джерел відомо, що діти-сироти старшого дошкільного віку живуть у теперішньому часі, не маючи минулого та майбутнього. Зазвичай, такі діти не вміють фантазувати, мріяти, до чогось прагнути. Їх бажання обмежені потребами, що слід негайно задовольнити, і носять відображення дисциплінарного характеру їх життя (вони бажать бути слухняними, швидко вдягаться, гарно та правильно їсти).

У питаннях щодо перебування дитини у школі-інтернаті вважають, що більшість часу діти проводять у одних тих самих стінах із обмеженою кількістю людей, які з ними спілкуються. Дефіцит уваги доповнюється дефіцитом елементарних сенсорних стимулів, дефіцитом інформаційного потоку в цілому, це вказує на той факт, що діти практично ніде не бувають, їх життєвий простір звужений даним закладом [3].

Однак, дослідження вчених доводять, що перебування дитини у школі-інтернаті має і свої плюси. На думку науковців, дитина перебуває в безпеці, її вихованням займаються фахівці, з'являється шанс до оптимізації умов її життя. Серед кола проблем, що пов'язані з системою організації процесу розвитку комунікативних навичок дітей-сиріт і дітей, які залишились без нагляду батьків в закладах інтернатного типу, важливе місце посідає проблема їх соціально-побутового орієнтування як одного із механізмів їх адаптації.

Вченими визначено наступні наслідки низького рівня розвитку комунікативних навичок дітей-сиріт старшого дошкільного віку: негативний вплив на їх соціалізацію;

формування неадекватної самооцінки; відсутність самостійності в судженнях і поведінці [4].

Під час проходження практики нами було виявлено особливий тип спілкування дитини у школі-інтернаті як із дорослими, так і з однолітками, що значною мірою відрізняється від спілкування дитини, яка знаходиться у звичайному дошкільному закладі. Так, наприклад, діти-сироти старшого дошкільного віку надмірно проявляють інтерес до кожного доброзичливого дорослого. У такому віці вихованці готові виконувати будь-яке прохання дорослих, робити все можливе, для того щоб привернути на себе увагу. Хоча, водночас, у взаєминах із дорослими діти-сироти старшого дошкільного віку бувають грубі, виявляють агресивність, що ображаються на будь-які незначні зауваження, дії дорослих.

Отже, аналіз наукових джерел та педагогічні спостереження доводять наступне: вплив перебування дитини-сироти в установах інтернатного типу та виникнення особливостей та недоліків їх розвитку ускладнено через низький рівень розвитку комунікативних навичок. В даному контексті варто вказати, що дошкільний вік – це сензитивний період для розвитку багатьох людських здібностей, засвоєння знань і умінь. Тому дошкільне навчання та виховання є традиційним і розвиненим напрямком педагогіки. Проте, навчання в дошкільному віці має свою яскраво виражену специфіку: дитина вже може навчатися за програмою, однак лише в міру того, наскільки ця програма є зрозумілою. У зв'язку з тим, що в дошкільному віці провідним видом діяльності є гра, тому форми і методи розвитку комунікативних навичок дітей-сиріт старшого дошкільного віку мають бути обов'язково пов'язані з грою і предметною діяльністю: малювання, ліплення, аплікація, конструювання та інші види діяльності дошкільника, що виявляють особливі вимоги до різних психічних функцій, надають широкі можливості для організації і проведення розвиваючої роботи з дітьми, формуючи при цьому комунікативність дитини.

Висновки: Підбиваючи підсумки, зазначимо, що діти, які виховуються у школі-інтернаті, менш пристосовані до життя, ніж

діти, які виховувалися в родині. Діти, які живуть у родині, мають більше можливостей для розширення свого світогляду, адже в них є більш широкий спектр спілкування, що має значний вплив на процес. Тому перспективу

подальшої роботи вбачаємо у розробленні педагогічних умов та комплексу заходів для розвитку комунікативних навичок у дітей-сиріт старшого дошкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алинкіна Д. Е. Особливості технології розвитку мовленнєвих здібностей дошкільників у різному полікультурному оточенні/ Алинкіна Д. Е. // Теорія та практика оновлення сучасної дошкільної освіти: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., присвяченої 50-тирічному ювілею соц.-пед. ф-ту, 16–17 верес., 2010 р. / Бердян. держ. пед. ун-т, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Донецьк: НОУЛДЖ, Донец. від-ня, 2010. – С. 180–184.
2. Баранова В. В. Дослідження зв'язного мовлення дітей дошкільного віку в сучасній науці / Баранова В. В. // Наук. вісн. Південноукр. нац. пед. ун-ту ім. К. Д. Ушинського: зб. наук. пр. / Держ. закл. «Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського». – Одеса: ПНПУ ім. К. Д. Ушинського, 2012. – №9/10. – С. 77–83.
3. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика: теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навч. закладах: підручник/ Богуш А. М., Гавриш Н. В. ; [відп. за вип. Н. Кальченко] ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України. – 2-ге вид., допов. – Київ: Слово, 2011. – 703 с.
4. Вугрич В. Можливості спілкування: від себе до інших / В. Вугрич // Шкільний світ (Життя в інтернаті: теорія і практика). – 2006. – №45. – С.10–11.

УДК 316.362

Семенюк А. Ю.

ТИПИ СІМЕЙ ТА ЇХ ХАРАКТЕРИСТИКА

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – **Яковенко І. О.**, кандидат педагогічних наук

Анотація: У статті автором розглянуто різні типи сімей. Доведено, що будь-який тип сім'ї різною мірою може нести елементи неблагополуччя. Знання особливостей кожного типу необхідне для вдосконалення соціально-педагогічної роботи з сім'єю, надання їй кваліфікованої допомоги у вирішенні багатьох проблем.

Ключові слова: типи сімей, вплив на дитину, сімейні відносини.

Semenyuk A. The types of family and their characteristics.

Summary: In article the author considers different types of families. It is proved that any type of family may be at a different level to the disadvantages. The knowledge of the features of each type is necessary for improvement of social and pedagogical work with the family, providing it with qualified assistance in solving many problems.

Keywords: types of families, influence to the child, family relationships.

Актуальність. Особлива увага в останнє десятиліття приділяється сім'ї, наголошується на різкому зниженні її виховного впливу в соціалізації дітей та необхідності створення відповідних умов для повноцінного розвитку

й виховання дітей у сім'ї. У зв'язку з цим розроблено і прийнято Закони України “Про дошкільну освіту”, “Про охорону дитинства”, “Сімейний кодекс України”. У нормативно-правових документах ґрунтовно

проаналізовано кризові явища у вихованні дітей у різних освітніх установах; визначено завдання, закони, принципи й основні напрями організації виховання в освітніх установах різного типу, зокрема наголошується на виключному значенні дошкільної освіти.

Зазначимо, що все більше стали виявлятися ознаки кризи української сім'ї як педагогічної системи. Зростає кількість неблагополучних, конфліктних сімей, відтак, і їх розпаду. Значно поширилися такі явища, як соціальне сирітство, бездоглядність, безпритульність дітей. Наслідком цього є зростання девіантної і деліквентної поведінки, збільшення кількості малолітніх правопорушників і злочинців.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Дослідженню психологічних умов розвитку особистості дитини в сім'ї присвятили праці О. Захаров, В. Котирло та інші), принципи, форми, методи роботи з сім'єю і батьками (Ш. Амонашвілі, В. Котирло, С. Ладивір та інші), проблеми неблагополучної сім'ї вивчали А. Захаров, І. Зверева, Т. Колесіна, Н. Щербак.

Мета статті полягає у характеристиці різних типів сімей, що дозволить вдосконалити соціально-педагогічну роботу з сім'єю, надання їй кваліфікованої допомоги у вирішенні багатьох проблем.

Виклад основного матеріалу. Сім'я, внаслідок глибокої специфіки її впливу на дитину, є обов'язковим фактором нормального виховання, передусім процесу соціалізації. Розгляд сім'ї як цілісної системної освіти у процесі соціалізації особистості передбачає аналіз цілої низки її структурних та функціональних характеристик, а також аналіз індивідуальних особливостей членів сім'ї.

У характеристиках сім'ї приховані як ресурсні можливості сім'ї (матеріальні, виховні тощо), так і потенційні фактори соціального ризику. Наприклад, повторність шлюбу заповнює втрачені сімейні та дитячо-батьківські зв'язки, але при цьому може викликати негативні тенденції у стані психічного клімату сім'ї та у вихованні дітей; склад сім'ї створює більш різноманітну картину рольових взаємодій, що визначає більш широке поле соціалізації дитини.

Крім структурних і функціональних характеристик, які відображають стан сім'ї як цілого, для соціально-педагогічної діяльності також важливими є індивідуальні особливості її членів. До них належать соціально-демографічні, фізіологічні, психологічні, патологічні звички дорослих, а також характеристики дитини: вік; рівні фізичного, психічного та мовленнєвого розвитку; інтереси; здібності; успішність спілкування; наявність відхилень у поведінці та патологічних звичок, мовленнєвих і психічних порушень.

Поєднання індивідуальних характеристик членів сім'ї з її структурними та функціональними параметрами складає комплексну характеристику – статус сім'ї. При цьому, аналізуючи дослідження М. Мацьковського, О. Харчева, можна визначити чотири статуси: соціально-економічний, соціально-психологічний, соціокультурний і ситуаційно-рольовий. Зазначені статуси є характеристиками стану сім'ї, її місця у певній сфері життєдіяльності [1, 2].

Визначення статусного стану сім'ї становить інтерес для нашого дослідження у процесі виявлення рівня благополуччя і неблагополуччя в сім'ї як понять відносних. Для оцінки соціально-економічного статусу сім'ї необхідні деякі кількісні та якісні критерії: рівень прибутків сім'ї, її життєві умови, предметне довкілля, а також соціально-демографічні характеристики її членів. При визначенні соціально-психологічного статусу доцільно розділити всі взаємовідносини на окремі сфери за принципом участі в них суб'єктів, як-от: сімейні, дитячо-батьківські та стосунки з близьким довкіллям. У межах цієї градації пропонуються приблизні показники психологічного стану сім'ї: ступінь емоційного комфорту, рівень тривожності, ступінь взаємного розуміння, поваги, підтримки та взаємовпливу.

Сприятливими вважаються стосунки, засновані на принципах співробітництва, рівноправності, поваги до прав кожного члена сім'ї, взаємної прихильності, емоційної близькості, задоволення якістю цих стосунків. Несприятливий психологічний клімат у сім'ї виникає тоді, коли виникають труднощі та

конфлікти. Члени сім'ї починають виявляти тривожність, відчувати емоційний дискомфорт, напругу в стосунках.

Соціально-культурний статус визначає загальну культуру сім'ї, передусім рівень освіти дорослих членів сім'ї, оскільки він є основним фактором у вихованні дітей, а також безпосередньо побутову та діяльну культуру членів сім'ї. Ситуаційно-рольовий статус пов'язаний зі ставленням до дитини в сім'ї. У випадку конструктивного ставлення до дитини, високої культури та активності сім'ї у вирішенні проблем дитини, її ситуаційно-рольовий статус зростає; якщо ж у ставленні до дитини присутні ігнорування і, тим більш, негативне ставлення до неї у поєднанні з низькою культурою та активністю сім'ї, тоді ситуаційно-рольовий статус характеризується як низький.

Вплив сім'ї на соціальний розвиток людини визначається її типом. У сучасній психолого-педагогічній літературі розглядаються різні типології сім'ї. Так, у дослідженнях В. Торохтія розглядається класифікація сімей за такими ознаками: за кількістю дітей, за складом, за структурою, за формою лідерства у сім'ї, за сімейним побутом, сімейним укладом, за однорідністю соціального складу, за сімейним стажем, за якістю стосунків і відповідно до атмосфери в сім'ї, за географічними ознаками, за типом споживацької поведінки, за особливими умовами сімейного життя, за характером проведення дозвілля, за соціальною мобільністю, за ступенем кооперації спільної діяльності, за складом психічного здоров'я [3].

Розглянемо деякі з типів сімей, які, на наш погляд, мають безпосереднє відношення до проблеми дослідження.

Багатодітна сім'я. До такої категорії належать сім'ї, які мають трьох і більше дітей. Таким сім'ям, як показує досвід, притаманні згуртованість, взаємоповага і дбайливість. Однак за умов нашого суспільства більшість багатодітних сімей є бідними, а нерідко – й неблагополучними. Водночас багатодітні сім'ї забезпечують людям різного віку реальну можливість постійно спілкуватися, зменшується небезпека формування таких якостей характеру, як егоїзм, себелюбство, лінощі. Діти звикають дбати про інших, допомагати одне одному, поступатися своїми

інтересами в разі необхідності. При цьому різноманіття інтересів, характерів, стосунків, які виникають у багатодітній сім'ї, сприяють розвиткові дітей, самовдосконаленню батьків. Багатодітна сім'я – це школа колективізму, підготовки кожної дитини до майбутнього самостійного сімейного життя.

Малодітна сім'я. Це дуже поширена категорія сімей, в якій присутні такі позитивні аспекти, як сприятливі умови для формування соціально-психологічних якостей, контроль і відповідальність за свої дії та вчинки. Водночас в одnodітній сім'ї відмічаються й негативні соціально-психологічні моменти, пов'язані з вихованням однієї дитини, в якій обмежені можливості спілкування з однолітками, що призводить до недостатнього розвитку емоційних якостей. Слабо розвиваються в такій дитини й культура спілкування, культура почуттів, вона відчуває свою особливу роль серед близьких і в неї не виникає необхідності піклуватися про когось, відчувати таку потребу в стосунках з братом чи сестрою.

Характерною особливістю такої сім'ї є зміст її предметно-практичної діяльності, основу якої складають дії для реалізації індивідуальних потреб членів сім'ї. Нерідко домінянтою стає задоволення потреб у професійній, навчальній або виховній сферах окремих членів сім'ї та виниклим у зв'язку з цим бажанням підпорядкувати своїм потребам життя всієї сім'ї. За останні роки в нашій державі відмічається зниження рівня добробуту таких сімей.

У міських сім'ях великого розмаху досягнув процес нуклеарації і сегментації сім'ї, характерний для більшості індустріалізованих держав. Нуклеарна сім'я складається з мінімальної кількості її членів: батьків і дітей. Цим підкреслюється, що нуклеарна сім'я являє собою окрему (без родичів) одружену пару з дітьми або без дітей. Оскільки в індустріальному суспільстві не потрібна була велика сім'я, то вона почала "дрібнитися" на частини, які склалися з меншого числа людей. Однак, у такій сім'ї значно ускладнювалися проблеми виховання дітей. Це пов'язано з тим, що у великих (патріархальних) сім'ях у вихованні дітей брали участь усі її члени і провідна роль відводилася старшому поколінню. В

нуклеарній сім'ї батьки через свою професійну зайнятість передоручають виховання своїх дітей різним закладам освіти.

Благополучна сім'я. До такої категорії сімей належать і молоді, і не молоді, й бездітні, малодітні та багатодітні сім'ї. Благополуччя складається як з матеріальної забезпеченості, так і соціально-психологічного компонента життєдіяльності. Таким сім'ям притаманний високий рівень психологічного здоров'я, схожість сімейних цінностей, соціально-рольова адекватність членів сімей, емоційне задоволення в сім'ї, адаптивність у мікросоціальних стосунках. Але слід ураховувати, що будь-яка благополучна сім'я не може існувати автономно від соціуму, а навпаки, частіше є його активною перетворювальною силою і піддається разом з іншими впливу факторів сучасного суспільства.

Складна сім'я. Це сім'я, яка складається з повних сімей кількох поколінь, сімей з двох і більше одружених пар. Важливими особливостями життєдіяльності складної сім'ї є сталі стосунки, добре упорядкований побут, більш сприятливі умови для молодого подружжя у вихованні дітей та реалізації сімейних цінностей і настанов. Однак на тлі стримуваних взаємопереджуваних стосунків у такій сім'ї не все однозначно. Так, спілкування між поколіннями зазнає певних проблем (вибір засобів виховання дитини, ведення домашнього господарства тощо.). Нерідко виникають проблеми, які переходять у галузь сімейних взаємостосунків і стають передумовою для виникнення конфліктних ситуацій. Нерідко це призводить до розпаду сімей.

Змішана сім'я або сім'я повторного шлюбу. Ця, заново утворена, сім'я об'єднує частини наявних сімей і сімей, що розпалися з різних причин. Серед них за таким складом:

- жінка з дітьми, яка вийшла заміж за чоловіка без дітей;
- чоловік з дітьми, який одружився з жінкою без дітей;
- чоловік і жінка, які мають дітей від попередніх партнерів.

Змішана сім'я благополучно живе та розвивається лише за умови, якщо кожен її член вважається потрібним сім'ї. Водночас

особливістю нової сім'ї є те, що в кожного члена сім'ї було минуле життя, яке впливає на сьогодення.

Позашлюбна сім'я ("конкубінат") - це юридично неоформлений шлюбний союз чоловіка і жінки, що існує тривалий час, які не збираються офіційно закріплювати свої стосунки.

Неповна сім'я. Такі форми сімей виникають найчастіше після розпаду повної сім'ї, або з ініціативи самотніх жінок ("материнська сім'я"), або в результаті смерті одного з подружжя, іноді під час усиновлення дитини самотнім чоловіком. Останнім часом цей тип сімей зустрічається дедалі частіше передусім унаслідок зростання соціально-економічної незалежності жінки, більш лояльного ставлення суспільства до позашлюбних дітей, певної турботи держави про самотніх матерів.

Однак ніякий соціальний захист не може зняти проблем виховання в таких сім'ях, оскільки вони засновані на однобічному виховному впливі, неврівноваженості батьківських почуттів щодо сім'ї та шлюбу (в результаті відсутності прикладу нормальних стосунків батька й матері), фемінізації (домінуванні жіночого впливу). За такого розкладу обставин неповна сім'я стає сприятливим підґрунтям для формування особистості з відхиленнями в поведінці. Це відбувається внаслідок тривалого впливу на дітей конфліктних ситуацій, напруги в сім'ї у зв'язку з неправильним ставленням її членів до того, що відбувається. До того ж виникають ситуації емоційного голоду, аморальної поведінки батьків, матеріально-побутових труднощів, невміння вибрати педагогічно спрямований стиль взаємовідносин у сім'ї.

"Материнська" сім'я (сім'я матері-одиначки). Це різновид неповної сім'ї, від початку позашлюбної. Галузь життєвих інтересів суттєво обмежена, – турбота про бюджет і виховання дитини є найважливішою метою.

Неповна сім'я як наслідок розлучення. Після розлучення сім'я не довго залишається в такому стані. Розлучення та розпад глибоко відбиваються на психіці дитини і травмують її, порушують взаємовідносини матері й дитини. Для цього типу сімей характерне

підвищення інтересу до внутрішньосімейних проблем та втрата його на певний час до представника протилежної статі. Активізація господарчо-побутової та виховної функцій сім'ї в післярозлучний період також нетривала, виховні функції з часом втрачають свою значущість. Життєві цілі визначаються в основному ставленням до перспектив повторного шлюбу і реальної можливості його здійснити.

Неповна сім'я, яка виникає в результаті овдовіння. Овдовіла на будь-якій стадії життєдіяльності сім'ї переживає великі труднощі, які позначаються практично на всіх її функціях, частина з яких знижує колишню значущість, а деякі з них втрачають будь-який сенс. Утрата інтересу до життя одного з овдовілих батьків відбивається на способі життя дитини, її соціалізації. Поновлення соціальної активності членів такої сім'ї своїми силами дуже утруднене.

Неповна сім'я, яка утворилася при офіційному усиновленні дитини. Характерною особливістю такої сім'ї є підвищений інтерес до життя. Це наслідок альтруїстської спрямованості батьків або наслідок глибоких переживань в силу різних причин, при цьому може розвиватися низка психогенних відхилень типу “надмірна опіка” або “фобія втрати” дитини, які з часом зникають і виникають усталені батьківські стосунки.

Дистантна сім'я. Ця сім'я, в якій життя здебільшого проходить для кожного з одружених окремо, через специфіку професії. Думки вчених про стабільність “дистантних” сімей суперечливі: одні вважають, що сама специфіка робить такі сім'ї нестійкими. Інші зазначають, що такі сім'ї – одні з найбільш міцних та стійких сімей. Але і ті, й інші визнають наявність проблем з розвитком та вихованням дітей.

Різномірні сім'я (соціально-гетерогенна). У такій сім'ї подружжя має різний рівень освіти і професійної орієнтації. Такій сім'ї здебільшого притаманна відсутність загальних інтересів, нестабільність у підтриманні цілісності поглядів, настанов і перспектив, конфліктність. Сім'я постійно перебуває в підвищеному нервово-емоційному стані, що утворює тло, яке з часом стає нормою, і від нього вимірюються

всі соціально-психологічні явища, у тому числі й конфлікти.

Міжнаціональна сім'я. Такі сім'ї виникають переважно в нестандартних обставинах з представників різних націй. На їх формування значно впливають етнографічні особливості соціуму. Це найбільш тривожний тип сімей, склад яких за сучасних умов визначається нестабільністю їхнього соціального статусу в тій чи іншій державі і певним рівнем конфліктності. Для них також, як і для різних сімей, характерними є підвищені нервово-емоційні взаємовідносини. В Україні більше поширені міжнаціональні сім'ї, які складаються з представників народів, що мешкають у межах колишнього Союзу. Уклад життя міжнаціональних сімей практично має ті самі особливості, що й уклад звичайної української сім'ї. Основна відміна – у змісті морально-психологічної атмосфери, яка відображає інтеграцію національних традицій, міжособистісних стосунків між батьками і дітьми. На внутрішньосімейні взаємовідносини впливають національно-психологічні особливості кожного з подружжя: темперамент, риси характеру, звички. При цьому коло такої сім'ї визначається характером підтримки зв'язків одружених зі своєю нацією.

Сім'я – “маленька мама”. В історії людства були періоди, коли народження дитини жінками, котрі не були повнолітніми, вважалось нормою життя. В сучасному суспільстві ця категорія сімей розглядається як порушення шлюбно-сімейних норм. Водночас число неповнолітніх мам зростає, тому виникає необхідність створення заходів щодо соціального захисту та допомоги їм з боку держави й суспільства.

Наше дослідження досвідчило, що крім зазначених типів сімей сучасні педагогіки-практики у своїй роботі зустрічаються ще з такими різновидами сімей: сім'ї біженців; сім'ї військових; сім'ї емігрантів; сім'ї віруючих; сім'ї, де дитина хвора або інвалід; сім'ї студентів; сім'ї, де батьки наркомани, п'яниці, мати повія; 8) сім'ї, де батьки повернулися з ув'язнення тощо.

З огляду на зазначене вище, слід відзначити, що у процесі своєї

життєдіяльності сім'я може змінювати місце в подальшій класифікації сімей.

Висновки та перспективи подальшого наукового пошуку. На основі вище викладеного матеріалу суттєвим вважаємо те, що будь-який тип сім'ї різною мірою може нести елементи неблагополуччя. Знання особливостей кожного типу необхідне для вдосконалення соціально-педагогічної роботи

з сім'єю, надання їй кваліфікованої допомоги у вирішенні багатьох проблем.

Проведене дослідження не претендує на остаточне і вичерпне вирішення зазначеного питання. Більш детального вивчення потребує виявлення специфіки взаємодії з дітьми з неблагополучних сімей у школах і дошкільних навчальних закладах різного типу й урахування її у процесі професійної підготовки вихователів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мацковский М. С. Социология семьи. Проблемы теории методологии и методики / М. С. Мацковский. – М.: Наука, 1989. – 378 с.
2. Радужкевич Л. Я. Особенности творчества преподавателя высшей школы в консультировании учебной информации: дис. ... канд. пед. наук. – Л., 1978. – 180 с.
3. Торохтий В. С. Психология социальной работы с семьей / В. С. Торохтий. – М.: УСП РАО, 1996. – 218 с.

УДК 94(477)(1-0740),,1941/1944“

Скоркіна В.

ОСОБЛИВОСТІ НІМЕЦЬКОГО ОКУПАЦІЙНОГО РЕЖИМУ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Полякова Л. І., кандидат історичних наук, доцент кафедри історії

Анотація: У статті автором розглядаються питання особливостей німецького окупаційного режиму в Україні під час Другої світової війни. Була проаналізована соціально-економічна політика окупаційного уряду та каральних органів.

Ключові слова: окупаційний режим, Друга світова війни, політика.

Scorkina V. The Features of the German Occupation Regime in Ukraine during the Second World War.

Annotation: The questions of the features of the German occupation regime in Ukraine during the Second World War are considered by the author. The socio-economic policy of the occupation government and punitive bodies were analyzed.

Key words: occupation regime, the Second World War, politics.

Гітлерівська Німеччина проводила загарбницьку агресивну політику, скеровану на розширення життєвого простору для “вищої раси”. Завойовані народи мали бути знищені цілком (євреї, цигани, поляки, росіяни) або частково (українці, білоруси та інші.), у кращому випадку переселені або ж перетворені на дешеву робочу силу. Виходячи з цього, гітлерівське керівництво могло

використовувати національно-визвольний рух підкорених іншими державами народів у своїх інтересах, але тільки до певної межі. Власне, у загарбаних народів не було іншого вибору. Однак прихід третьої сили (у даному випадку німців) давав їм певний шанс на реалізацію кінцевої мети національно-визвольної боротьби: здобуття незалежної держави.

Серед нацистського керівництва були прихильники, такі як Розенберг, створення українцями їхньої незалежної держави, але сам Гітлер та більшість з його оточення дотримувалися іншої думки, яку й почали реалізовувати. В Україні їм насамперед були необхідні промислові об'єкти, родючі землі й дешева робоча сила. Не випадково ідеологи “третього рейху” розглядали Україну як “німецьку Індію”. На нараді 16 липня 1941 р. Гітлер так окреслив суть своїх планів щодо України: “Тепер перед нами стоїть завдання розчленувати територію так, як це нам потрібно, з тим, щоб зуміти, по-перше, панувати над нею, по-друге – управляти нею, по-третє – експлуатувати її”. Належно до цих установ було розроблено план “Ост”, який передбачав перетворити Україну у колонію Німеччини. Перш за все її було поділено на дві основні частини: “Рейхскомісаріат Україна” з центром у Рівному і “дистрикт (область) Галичина”, причому останню було приєднано до генерал-губернаторства, основною частиною якого були польські землі з центром у Кракові. “Рейхскомісаріатом” управляв гауляйтер Еріх Кох, а “дистриктом” – генерал-губернатор Ганс Франк. Прифронтові області перебували в безпосередньому управлінні військового командування. [2, с. 36]

Частина українських земель (Закарпаття, яке угорці завоювали у 1939 р. і назвали підкарпатською територією) була передана Угорщині, а також Румунії як винагорода за співпрацю з Німеччиною і компенсація за втрату Трансільванії (яка у 1940 р. була передана Угорщині). 19 липня 1941 р. румунська влада почала панувати в Північній Буковині, Бессарабії та на українських землях до Південного Бугу включно з Одесою. За Дністром було створено генерал-губернаторство “Трансністрія” (Задністров'я), яке поділялося на 13 повітів.

І румунська, й угорська влади на окупованих територіях запроваджували поліцейський терор і колоніальний визиск. Спостерігалось чітке прагнення пануючих кіл зденаціоналізувати українців, перетворити їх на румунів чи угорців [1, с. 103].

Українці, як і білоруси та литовці, землі яких майже повністю були окуповані вже влітку 1941 р., не мали вибору. Пам'ятаючи

кривавий більшовицький режим, в умовах приголомшуючих успіхів вермахту породжувало ілюзії на краще. На перших порах окупанти з тактичних міркувань здійснили певні кроки в цьому напрямі. Зловісна ж суть прихованих планів верхівки “третього рейху” розкрилася пізніше, а в повному обсязі – тільки під час Нюрнберзького процесу 1946 р. Влітку ж 1941 р. навіть на Донбасі українське населення поставилося до приходу німецьких військ більш-менш лояльно. Що вже казати про Галичину, де добре пам'ятали про ліберальну політику Австро-Угорщини і сподівалися на її продовження, плекали надію, що нова влада принаймні не перешкоджатиме прагненню українців відродити незалежну державу [2, с. 57].

Після того як у 1941 р. майже вся Україна була завойована німецько-фашистськими військами, на її території було встановлено окупаційний режим в особливо жорстокій формі. Його здійснювали і таємна поліція (гестапо), і служба безпеки (СБ), і спеціальні війська, насамперед з числа есесівців. Окупанти швидко пристосувались до пограбування України, створили систему потужної експлуатації українського народу. З лютого 1942 р. розпочалося примусове вивезення української молоді на роботи до Німеччини як остарбайтерів – найупослідженішу категорію іноземних робітників. Загалом було вивезено 2,5 млн молодих громадян України, більшість з яких загинули в результаті тяжкої праці, втратили здоров'я, в кращому випадку залишилися на Заході. Ті, хто потім повернувся, зазнавали дискримінації, їх заарештовували й ув'язнювали у радянських концтаборах, відправляли на заслання.

Гітлерівці ставили за мету знищити всіх євреїв, циган та психічно-хворих людей. Якщо на Західній та частково на Правобережній Україні нацисти створили гетто, то на Сході України вони проводили масові одноразові винищувальні акції. Тільки восени 1941 р. гітлерівці нещадно розстріляли в Україні майже 1 млн. євреїв. Що стосується комуністів, то, всупереч поширеному міфу, їх звичайно ставили на облік у гестапо і не переслідували, якщо тільки для цього не було особливих підстав [3, с. 78].

Дуже тяжка доля випала військовополоненим Червоної армії. Тільки в 1941 р. до німецького полону потрапило понад 3,6 млн. радянських солдат і офіцерів (65% кадрової армії), які були приречені на повільну смерть від голоду та хвороб, у кращому випадку – на каторжну працю [2, с. 59].

Отже, злодійська діяльність окупантів призвела до того, що Україна та народ зазнала важких як людських так і економічних втрат. Ще ніколи не зазнавала вона таких нечуваних мук, як під час фашистського лихоліття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дніпропетровська область в роки Великої Вітчизняної війни (1941-1945). Збірник документів і матеріалів. Дніпропетровськ, 1962. – 407 с.
2. Звірства і злочини німецько-фашистських загарбників. Збірник документів. – Харків, 1977. – 105с.
3. Король В. Ю. Трагедія військовополонених. Свідчать архіви / В. Ю. Король // Трибуна. – 1992. – № 9. – 136 с.
4. Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. – К., 1963. – 77 с.
5. Україна в другій світовій війні: Уроки історії та сучасність. Матеріали міжнародної наукової конференції (27-28 жовтня 1944 р.) – К., 1995, – 140 с.

УДК 372.212

Славінська Є. В.

ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЯК БАЗОВОЇ ЯКОСТІ У ДОШКІЛЬНОМУ ДИТИНСТВІ

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – **Мільчевська Г. С.**, кандидат педагогічних наук

Анотація: Дана публікація висвітлює важливість формування відповідальності у дітей старшого дошкільного віку. Подано стислу характеристику змін, що відбуваються у період старого дошкільного віку. Відповідно цього автор аналізує класифікацію тих знань, що виступають основою процесі формування відповідальності у дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова: відповідальність, діти старшого дошкільного віку.

Slavinskaya E. Formation of responsibility in children of the senior preschool age.

Annotation. This publication highlights the importance of forming responsibility in children of the senior preschool age. A brief description of the changes occurring in the period of the old preschool age is presented. Accordingly, the author analyzes the classification of the knowledge that serves as the basis for the process of forming responsibility in children of senior preschool age.

Key words: responsibility, children of the senior preschool age

Актуальність: Найбільшої актуальності процес формування відповідальності набуває саме у період старшого дошкільного віку, що пояснюється переходом до наступної ланки освітнього процесу – до навчання у школі. В цей період перед майбутнім першокласником висувається цілий ряд вимог: він повинен

виконувати вимоги вчителя, неухильно дотримуватися режиму, підкорятися правилам поведінки. Однак через недостатню довільність і несформованість вольових якостей більшість дітей, які пішли до першого класу стикаються з рядом проблем: складність

у підкоренні власної поведінки та не бажання діяти згідно встановлених правил тощо.

Мета статті полягає у дослідженні процесу формування відповідальності у дітей старшого дошкільного віку.

Аналіз наукових праць: дослідженню почуття відповідальності у дітей дошкільного віку присвячені роботи таких авторів як І. Беха, О. Кононко, В. Нечай, Д. Сергєєвої та інші. Корисним для нашого дослідження є також і праці вчених, що присвячені проблеми формування вольових якостей дітей, а саме праці Л. Божович, Г. Ващенко, Г. Костюка, І. Дубровіної, М. Лисіної та інші.

Постійний науковий інтерес до дошкільного дитинства виник лише у XVII столітті (ще у працях чеського педагога Я. Коменського). На початку наукових пошуків вчені досліджували особливості формування у дітей моральних якостей, пройшовши у своїх пошуках шлях від виховання в них слухняності й дисциплінованості до формування самостійності й надання свободи вибору. Вітчизняна педагогіка свідчить про два підходи до вирішення цього питання. Перший пов'язаний з ім'ям відомого педагога – А. Макаренка. Згідно його концепції відповідальність особистості формується у колективі і через колектив за рахунок сильного емоційного переживання. Це відповідальність залежності, у якій власні почуття людини мотивують її діяльність. А от другий підхід був запропонований і реалізований В. Сухомлинським. Педагог зазначав, що дитину слід вчити жити за законами добра, розвивати емпатію, формуючи у неї такі якості як милосердя, вміння розуміти іншого, сердечність, людяність із самого раннього дитинства.

Виклад основного матеріалу: Відповідальність є базовою якістю особистості. Формування відповідальності починається з того моменту, коли дитина здатна виконати короткотривале доручення дорослого. Найбільш інтенсивно формування відповідальності відбувається у віці від 5 до до 10 років, коли дитина активно засвоює знання і будує взаємини з оточуючими.

Для дослідження вказаної теми варто проаналізувати особливості старшого дошкільного віку. По-перше, в цей період

відбуваються ряд змін у соціальній ситуації розвитку дитини. У зв'язку з необхідністю підготовки до шкільного навчання з боку дорослих зростають вимоги до дитини-дошкільника як до суб'єкта різних видів предметно-практичної діяльності і спілкування.

Найбільш суттєві зміни, що охоплюють різні психічні сфери дітей старшого дошкільного віку – пізнавальну, вольову, емоційну – свідчать про те, що цей вік є переломним, багатим на такі новоутворення, що забезпечують перехід дитини до систематичного шкільного навчання.

Знання дітей, що виступають основою формування відповідальності дітей старшого дошкільного віку, умовно можна поділити на декілька груп:

– знання про норми поведінки серед людей (необхідність дотримання правил поведінки, прийнятих в родині, дошкільному закладі, транспорті, громадських місцях; значення і способи вітання, ви- яву поваги, надання допомоги тощо).

– знання про правила організації та здійснення різних видів діяльності (визначення мети діяльності, планування, передбачення результату, добір необхідних матеріалів та знаряддя, правила побудови співпраці, дотримання охайності, необхідність доводити розпочату справу до кінця).

– знання про емоції та емоційні стани людей, що виникають в результаті взаємодії з іншими людьми, причини їх виникнення (словом, діяльністю чи бездіяльністю можна викликати в оточуючих радість і сум, можна образити, можна підняти настрій тощо).

– знання про працю дорослих, обов'язки людей в соціумі, взаємозв'язок і взаємозалежність членів суспільства (професії дорослих, обов'язки членів родини, працівників дошкільного закладу, інших установ, суспільну значущість праці, необхідність, користь та радість від праці).

За результатами педагогічних спостережень зауважимо, що в період старшого дошкільного віку вже утворюється “дитяча спільність” (механізм дії якої подібний до функціонування громадської думки). Взаємодія дітей у таких групах активно формує оцінне ставлення кожної дитини до себе. При цьому оцінне ставлення

членів дитячої групи до окремої дитини може не збігатися з оцінним ставленням до неї дорослих. Найбільш вдалим засобом збагачення індивідуального й суспільного досвіду, у ході чого формується відповідальність дитини, є гра. Під час ігрової діяльності дитина бере на себе відповідальність за дотримання правил гри, бо саме це є запорукою успішної ігрової діяльності дітей. Мотивом до виконання правил гри є бажання дитини бути включеною до колективу дітей, а також – прагнення старших дошкільників до визнання однолітками; зацікавленість у розгортанні сюжету гри; намагання уникнути конфліктів у її ході.

Висновки: Таким чином, засвоєння дитиною під впливом цілеспрямованої педагогічної роботи правил і норм співжиття у колективі, загальнолюдських моральних цінностей як регуляторів соціально належної поведінки приводить наприкінці старшого

дошкільного віку до ґрунтовних якісних змін у психіці дітей. Про що свідчить їх рівень розвитку відповідальності.

На основі зазначених змін формується довільність поведінки і нове ставлення дитини до себе, до своїх можливостей та вчинків. Оволодіння вмінням керувати собою, регулювати власні наміри, дії та вчинки виділяється як окреме завдання. Дитина вже більш-менш реально оцінює свої можливості щодо здійснення того чи іншого завдання: «можу», «не можу», «це у мене не вийде» тощо. Створюється відповідний ґрунт для усвідомлення дитиною своїх особистих властивостей, що формуються у неї в процесі різних видів діяльності і спілкування під впливом оцінного ставлення оточуючих.

У подальшій науковій роботі плануємо розробити методичні рекомендації для вихователів дітей старшого дошкільного віку з приводу формування відповідальності як базової якості дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти / нова редакція / Керівник авторського колективу Богуш А. М. – К.: МОН, 2012. – 21 с.
2. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку : навч. посіб / І. Д. Бех. – К.: Академвидав, 2012. – 256 с. – (Серія «Альма-матер»).
3. Кононко О. Л. Виховуємо соціально компетентного дошкільника. – К.: Світич, 2009. – 208 с.
4. Сухомлинський В. О. Виховання обов'язку / В. О. Сухомлинський: Вибр. тв.: В 5 т. – К.: Рад. шко-ла, 1977. – Т.5. – С. 472–488.
6. Фасолько Т. С. Виховання відповідальної поведінки у дітей старшого дошкільного віку: Автореф. дис... канд. пед.наук: 13.00.08. – дошкільна освіта / Т. С. Фасолько; Ін-т пробл. виховання АПН України. – К., 2000. – 18 с.

УДК 373.2.015.3:005.32

Славова О. Г.

СУТНІСТЬ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ, ЇЇ СТРУКТУРА, ОСНОВНІ ФОРМИ ПРОЯВУ

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Яковенко І. О., кандидат педагогічних наук

Анотація: У статті автором схарактеризовано сутність пізнавальної активності дошкільників. На основі аналізу психолого-педагогічних праць дослідником виокремлено структуру пізнавальної активності дошкільників.

Ключові слова: пізнавальна активність, структура пізнавальної активності дошкільників.

Slavova O. G. The essence of knowledge of elementary schools pupils activity, its structure, main forms of production.

Summary: In the article the author describes the essence of cognitive preschool children's activity. Based on the analysis of psychological and pedagogical scientist work, the researcher outlines the of preschoolers' cognitive activity structure.

Keywords: cognitive activity, structure of preschoolers' cognitive activity.

Актуальність. З переосмисленням пріоритетів, цілей і завдань навчання та виховання дітей дошкільного віку актуальною стає проблема становлення дитячої особистості, виявлення та розвиток її здібностей, набуття досвіду пізнання.

Такий підхід висвітлений у державних документах, розроблених в Україні. Зокрема, Національна доктрина розвитку освіти в Україні у ХХІ ст. визначає головну мету діяльності дошкільних закладів, яка полягає у створенні умов для розвитку і самореалізації кожної особистості, формуванні покоління, здатного навчатися впродовж життя. У законі “Про дошкільну освіту” і Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні визнається пріоритетна роль дошкільної освіти у формуванні особистості дитини, розвитку її творчих здібностей.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Сучасні психолого-педагогічні праці у контексті проблеми формування пізнавальної активності дітей дошкільного віку розкривають сутність пізнавальної активності (М. Лісіна, К. Щербакова та інші), її структур – типи, види, компоненти, основні форми прояву, критерії, показники та рівні (М. Лісіна, К. Крутій, та інші), індивідуальне зростання пізнавальної активності дітей (С. Ладивір та інші), виокремлюють низку засобів (Л. Артемова, Л. Буркова та інші).

Мета статті полягає в визначенні сутності пізнавальної активності дошкільників, виокремленні її структури.

Виклад основного матеріалу. Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що розвиток пізнавальної діяльності, розумової працездатності є важливою стороною діяльності людини, здійснюваної протягом всього її життя.

Вченими філософами, психологами та педагогами (неодноразово підкреслювалася

необхідність прийняття суб'єктом активної позиції щодо пізнання навколишнього світу.

Перш ніж визначити сутність поняття “пізнавальна активність”, розглянемо поняття, тісно з ним пов'язане – “активність”.

Розширюючи тлумачення цього терміну у лінгвістичній літературі, знаходимо такі синонімічні ряди: “активний, діяльний, енергійний, ініціативний, заповзятливий”; “активність, енергія, ініціатива, заповзятість” [1].

Як бачимо, у тлумаченнях активності скрізь присутній діяльнісний компонент. Підтвердження зв'язку активності та діяльності знаходимо також у роботах філософів.

У філософії термін “активність” застосовується, як правило, у тісному зв'язку із тлумаченням поняття “діяльність”. Діяльність – специфічно людська форма активного ставлення до оточуючого світу, зміст якої складає цілеспрямоване змінення і перетворення, осягнення, набуття знань, розпізнання, пізнання закономірностей об'єктивного світу; сукупність знань у якій-небудь галузі. Вчені часто відзначають взаємозалежність даних понять (оскільки пізнання це активна діяльність індивіда), посилення одного поняття іншим: “активність пізнання”, “пізнавальна діяльність”, “пізнання, спрямоване на пошук невідомого”

Отже, у роботах філософів зазначається, що активність пізнання тісно пов'язана з пізнавальною діяльністю, вони є взаємозалежними і людина отримує знання, тобто пізнає, активно діючи.

Психологічний аспект активності людини у пізнавальній діяльності можна знайти у роботах Д. Богоявленської [2], М. Лісіної [4] та багатьох інших.

Аналіз робіт психологів виявив, що разом з поняттям “активність” вони вживають щонайменше чотири додаткових визначення: “психічна активність”, “розумова активність”,

“інтелектуальна активність”, “пізнавальна активність”. Визначення цих термінів схожі, але мають відмінності, вони тісно пов’язані з інтелектом та його розвитком протягом людського життя.

Поняття “розумова активність” має більш вузьке значення, порівняно з попереднім терміном, розкривається як потреба у розумовій діяльності (Д. Богоявленська), вона здебільшого виражається природно обумовленою потребою у розумових враженнях та розумових зусиллях.

“Інтелектуальна активність” визначається як мислительна діяльність, що розгортається у своєрідних умовах і є інтегральною властивістю деякої гіпотетичної системи, основними компонентами якої виступають інтелектуальні (загальні розумові здібності) та неінтелектуальні (перш за все мотиваційні) фактори розумового розвитку (Д. Богоявленська, М. Лісіна).

Інформаційними у контексті нашого дослідження є роботи психологів, які визначають сутність, особливості розвитку, різноманітність активності людини протягом усього життя [6; 7]. Ш. Надірашвілі, враховуючи теорію установки та класифікацію форм активності, розроблені Д. Узнадзе, дає власну, вдосконалену класифікацію форм активності людини, в якій простежується тенденція розвитку пізнавальної активності від задоволення допитливості у більш ранні роки життя, навчання на більш високому рівні розвитку у шкільні роки і, врешті-решт, – до розумової праці на найвищому щабелі розвитку особистості.

Більшість дослідників поняття “пізнавальна активність” пов’язують з розглядом діяльності, в якій, пізнаючи навколишній світ, дитина як активний суб’єкт прагне показати свою самостійність, індивідуальність, спрямувати енергію, волю, дії на досягнення позитивного результату.

Отже, виходячи з аналізу чисельних досліджень, підтримуючи визначення сутності пізнавальної активності, сформульоване В. Лозовою, під пізнавальною активністю будемо розуміти рису особистості, яка виявляється у її ставленні до пізнавальної діяльності, що передбачає стан готовності, прагнення до самостійної діяльності,

спрямованої на засвоєння індивідом соціального досвіду, накопичених людством знань і способів діяльності, а також знаходить вияв у якості пізнавальної діяльності.

У психолого-педагогічній літературі поряд з визначенням сутності пізнавальної активності вченими дається її структура: типи, види, компоненти, основні форми та показники прояву, рівні (В. Лозова [5], К. Щербаківа [8] та інші).

Таким чином, пізнавальна активність має адаптивний або продуктивний характер, який, завдяки створенню відповідних умов, має впливати на розвиток особистості, що має значення для дослідження пізнавальної активності дітей дошкільного віку.

У психолого-педагогічній літературі визначаються види пізнавальної активності. Так, В. Лозова серед них виділяє: потенційну і функціонуючу; нормативно-гетерономну та ініціативно-автономну; зовнішню та внутрішню; імпульсивну і усвідомлену; ситуативну та інтегральну; репродуктивну, реконструктивну і творчу пізнавальну активність. Кожен з названих видів активності має ступінь та рівні виявлення [5, с. 42].

У роботах науково-методичного характеру також можна зустріти визначення видів пізнавальної активності дошкільників (К. Крутій):

– перцептивно-мнемічна активність (головним чином це активність сприйняття і запам’ятовування знань);

– наочно-практична активність (різновид перцептивно-мнемічної активності, що виявляється у процесі сприймання наочних посібників і практичних дій з предметами, що вивчаються);

– операційно-дієва активність (пов’язана з виконанням різних видів розумових дій у внутрішньому плані);

– творчо-пізнавальна активність (передбачає розвиток творчої діяльності);

– мотиваційна активність (це стимуляція різних видів пізнавальної активності, формування позитивного ставлення до засвоєння матеріалу, вироблення умінь та навичок) [3].

Аналіз робіт науковців, присвячених розкриттю структури пізнавальної активності, дає змогу визначити її компоненти та елементи. Під компонентами будемо розуміти

складові частини пізнавальної активності, під елементами – деякі частини, ознаки компонентів пізнавальної активності.

Серед основних складових компонентів пізнавальної активності психологи виділяють: пізнавальні потреби та саморегуляцію пошукової діяльності, а також їх елементи. У педагогічних роботах серед компонентів пізнавальної активності визначено змістовний, процесуальний, мотиваційний та емоційний; змістовний, оперативний та результативний.

Визначені компоненти певною мірою конкретизують специфіку функціонування, механізм протікання та розвитку пізнавальної активності. Поряд з цим, як показують чисельні дослідження, пізнавальна активність має безліч форм прояву у процесі діяльності людини.

Так, К. Щербакова виділяє такі форми прояву пізнавальної активності:

- уміння бачити і самостійно формулювати пізнавальну задачу;
- уміння складати план, обирати засоби вирішення задачі з використанням надійних та ефективних прийомів;
- уміння досягати результат і зрозуміти необхідність його перевірки [8].

Г. Щукіна зазначає, що прояви пізнавальної самостійності та пізнавальної активності дуже різноманітні. Вони виражаються:

- у цілеспрямованості пізнавальних дій, їх доцільності, яка мотивується;
- характері знань, умінь, способів діяльності, мобільності їх застосування, змістовності запитань, які звернені до вчителя;
- у бажанні поширити, поглибити пізнавальну діяльність за рахунок джерел

соціальної комунікації, через широке коло читання, телебачення, радіо [9].

За визначенням Г. Щукіної, активність та самостійність виражаються і у психологічному настрої діяльності школярів: зосередженості, увазі, мислительних процесах, інтересі до діяльності, особистій ініціативі.

Поряд з різноманітними формами прояву пізнавальної активності ученими визначаються показники прояву пізнавальної активності. Їх виділення дає можливість більш глибокого та ґрунтовного розкриття особливостей пізнавальної активності дітей різного віку.

Висновки та перспективи подальшого наукового пошуку. Виходячи з аналізу наукової літератури та особливостей розвитку дітей старшого дошкільного віку, вважатимемо пізнавальну активність дітей дошкільного віку як таку активність, яка формується і розвивається на основі пізнавальної потреби у різних видах діяльності, забезпечує формування цілісного уявлення про оточуючий світ, характеризується наявною пізнавальною орієнтацією, ініціативністю, самостійністю дитини, інтересом та оригінальністю. Пізнавальна активність є складним і багатогранним явищем, яке має свою структуру (типи, види, компоненти та елементи), основні форми прояву, критерії та показники.

Дослідження не вичерпує всієї проблематики теми. Спеціального вивчення, зокрема, потребує визначення перспектив педагогіки творчості дошкільників у різних видах діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александрова З. Е. Словарь синонимов русского языка: Практический справочник / З. Е. Александрова – 6-е изд., перераб. и доп. – М.: Русский язык, 1989. – 495 с.
2. Богоявленская Д. Б. Метод исследования уровней интеллектуальной активности / Д. Б. Богоявленская // Вопросы психологии. – 1997. – № 1. – С. 144.
3. Крутій К. Л. Концепція та методичні засади програми «Дитина в дошкільні роки» / К. Л. Крутій. – Запоріжжя: ЛПДС, 2000. – 230 с.
4. Лисина М. И. Развитие познавательной активности в ходе общения со взрослыми и сверстниками / М. И. Лисина // Вопросы психологии. – 1982. – № 4. – С. 18–35.

5. Лозова В. І. Цілісний підхід до формування пізнавальної активності школярів / В. І. Лозова // Харківський державний педагогічний університет ім. Г.С.Сковороди. – 2-е вид., доп. – Х.: “ОВС”, 2000. – 164 с.
6. Надирашвили Ш. А. Классификация форм активности в свете теории установки / Ш. А. Надирашвили // Психология личности и образ жизни. Под ред. Е. Е. Шороховой. – М.: Наука, 1987. – С. 23–27.
7. Узнадзе Д. Н. Психология установки: различные стороны психической жизни человека / Д. Н. Узнадзе. – СПб.: Питер, 2001. – 414 с.
8. Щербакова Е. О некоторых особенностях познавательной активности в процессе обучения математике / Е. Щербакова // Дошкольное воспитание. – 1983. – № 9. – С. 42–45.
9. Щукина Г. И. Активизация познавательной деятельности учащихся в учебном процессе: учеб. пос. для студ. пед. ин-тов / Г. И. Щукина. – М.: Просвещение, 1979. – 160 с.

УДК 373.2.015.3:159.922.72

Суворова Л. Ю.

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ ВПЕВНЕНОСТІ В СОБІ В ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Яковенко І. О., кандидат педагогічних наук

Анотація: У ході дослідження з'ясовано, що впевненість у собі формується протягом життя суб'єкта та знаходить вияв у вмінні вирішувати складні життєві ситуації, усвідомленні власних дій. Визначено, що причини виникнення впевненості/непевненості у собі криються у дошкільному дитинстві.

Ключові слова: впевненість у собі, адаптація, відкритість.

Suvorova L. The problem of formation children's self- enhancement in a psychological-pedagogical research.

Summary: During researching work it was found that self-confidence is formed during the subject's life and finds expression in the ability to solve difficult life situations, awareness of their own actions. It is determined that the reasons for the emergence of confidence / not confidence in themselves depend in the preschool child.

Keywords: self-confidence, adaptation, openness.

Актуальність. Суперечливі процеси становлення української держави висувають особливі вимоги до її суб'єктів – особистостей з активною життєвою позицією й оптимістичним ставленням до майбутнього, спроможних гнучко адаптуватися до суспільних змін і мобільно вирішувати складні життєві проблеми, що невід'ємно від упевненості людини у своїх силах. Фундамент формування такої особистості закладається в сім'ї і постає як важливе завдання освітньої діяльності дошкільних навчальних закладів (ДНЗ).

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Питання впевненості у собі досліджується вченими в різних ракурсах, зокрема вивчається специфіка процесу формування впевненості в собі (І. Вайнер, Б. Висоцький та інші); упевненість як соціально-психологічна характеристика особистості (О. Папір, В. Ромек, Є. Смаглій та інші).

Окремі аспекти виховання впевненості у дітей шести-семи років розглянуто у працях І. Волкова, М. Мішечкіної, Н. Молостової, Т. Поніманської та інших науковців.

Мета статті полягає у характеристиці впевненості у собі як соціальної передумови формування гармонійно розвиненої особистості.

Виклад основного матеріалу. У період становлення Української держави набуває особливого значення формування особистості, спроможної адаптуватися до змін у суспільному житті, виявляти активну життєву позицію й творче ставлення до вирішення складних життєвих проблем.

Дошкільні навчальні заклади і сім'я становить платформу виховання підростаючого покоління. Саме тому створення належних організаційно-педагогічних умов для формування впевненості дитини в собі, реалізації її творчих вмінь і здібностей, оптимістичного ставлення до майбутнього є головним завданням педагогічних колективів дошкільних навчальних закладів. Формування активної, впевненої в собі особистості дошкільника можливе лише за умов навчання й виховання, спрямованих на розвиток її цінностей, етичної орієнтації, емоційної відкритості, комунікабельності, інтуїції тощо.

Тлумачний словник подає зміст поняття “впевненість у собі” як віру в щось, відчуття впевненості у власних силах та оточення; відчуття суб'єктом власних можливостей як адекватних тим завданням, які стоять перед ним у житті, та тим, які він ставить перед собою [1]. У словниковій дефініції стверджується, що впевненість у собі може виявлятися в окремих видах діяльності, ставленні суб'єкта до дійсності, може стати стійкою якістю особистості. Формування впевненості в собі полягає у вихованні в людини адекватних відповідних її можливостям прагнень і самооцінки.

У дослідженнях В. Іванніков [5] впевненість у собі названа вольовою якістю особистості.

Близької позиції дотримується П. Рудик, який вважає, що “впевненість у собі знаходить вияв у рішучості, сміливості, ініціативності, наполегливості, вона є компонентом волі” [9]. Відтак, на думку дослідника, впевненість у собі є вольовою властивістю особистості, яка залежить від виховних впливів, що здійснювались на суб'єкта протягом його життя.

Отже, дослідники наголошують, що впевненість у собі формується протягом життя суб'єкта та знаходить вияв у вмінні вирішувати складні життєві ситуації, усвідомленні власних дій тощо. Упевненість у собі – це особливий вольовий стан, що формується під дією виховних впливів.

На підставі аналізу наукових джерел можемо констатувати, що проблема формування впевненості в собі схарактеризована дослідниками як така, що пов'язана із вольовою та когнітивною сферою особистості. Вагомою у контексті нашого наукового дослідження є позиція учених (Є. Ільїна [6], М. Левітова [7] та інших), на думку яких, впевненість слід розглядати разом з невпевненістю, оскільки в особистості поєднані стани вольової активності й пасивності, рішучість та нерішучість, а виділення якогось одного з компонентів нівелює цілісний підхід до проблеми особистості. Дослідник, розглядаючи впевненість у собі як комплексну вольову характеристику, наголошує на тому, що “при впевненості зазвичай виявляється ясний, об'єктивний погляд на стан справ, чітке розуміння завдання, а іноді й засобів його досягнення та, що особливо характерно, передбачення успіху, частіше в такій концентрованій формі, як інтуїція” [7, с. 169].

Тож впевненість в собі не є окремим елементом, а включена в цілісну структуру особистості. Тому, цей феномен потрібно досліджувати у взаємозв'язку з іншими компонентами особистості.

Так, у своїй праці Є. Ільїн [6] також стверджує, що категорії “впевненість” або “невпевненість” слід з'ясовувати комплексно з інтелектуальною діяльністю особистості, із прогнозуванням успіху або невдачі. На думку дослідника “невпевненість – це сумнів, впевненість – відсутність сумнівів під час необхідності здійснення будь-якої діяльності або у тому, що відбудеться та чи та подія”. “Упевненість, – за висновками автора, – це імовірнісна характеристика, пов'язана з оцінною діяльністю людини, яка може, при значущості бажаного результату діяльності, викликати в людини певні стани (тривожності, рішучості – нерішучості, радісного передчуття тощо), але сама не є станом” [6, с. 124].

Найчастіше в педагогічній і психологічній літературі невпевненість у собі на рівні зовнішніх поведінкових описана як некомунікабельність, сором'язливість, затурканість, тобто як гіпоактивність. Якщо ж невпевненість розуміти на глибинному особистісному рівні вважати невпевненістю в собі, у своїй доцільності в соціумі, конфліктом індивідуального й соціального, то її може бути і гіперактивність у вигляді неслухняності й агресивності. І те й інше – гіперактивність і гіпоактивність – часто є формами неадекватних захисних механізмів соціально невпевнених

дітей.

Узагальнення наукових поглядів на розкриття проблеми невпевненості дозволило виокремити основні ознаки, що характеризують соціальну невпевненість дитини на вербальному та невербальному рівні. Вербальний рівень невпевненості презентують такі ознаки:

- мовлення дуже тихе, невиразне, з довгими паузами, часто з повторенням одного і того ж слова або, навпаки, гучне, швидке, плутане, незв'язне;

- діти розповідають дуже мало або взагалі нічого не говорять “слова не витягнеш”;

- часто вони не можуть визначити свій емоційний стан;

- викликають труднощі прохання назвати себе на ім'я, ласкаво;

На невербальному рівні невпевненість у собі може виявлятися так:

- знижена моторна активність, діти сидять тихо, прагнуть не привертати уваги;

- вони часто плаксиві й апатичні;

- міміка обличчя може гаму суперечливих емоцій, бути млявою, відсутньою, або, часто виражати збентежену;

- не можуть встановлювати контакт поглядом, не дивляться на партнера, відводять очі.

Крім того, невпевненість може виявлятися також на рівні соціальних контактів. Про це свідчать такі ознаки:

- небажання приєднатися до групи дітей, які граються;

- різні форми відмови від контактів з незнайомими, чужими людьми;

- небажання розлучатися з батьками або іншими близькими дорослими;

- небажання покинути домівку, спілкуватися з друзями;

- невміння самостверджуватися – висунути конкретні вимоги до тих, хто оточує, за потреби сказати “ні”, висловити свою думку, критичне зауваження, піти на компроміс;

- безпорадність, паніка у ситуаціях.

Слід вказати на те, що невпевненість у собі в науковій літературі визначають як острах суб'єкта показувати себе таким, яким він є. Зокрема, серед виявів невпевненості в собі дошкільника Ф. Зімбардо [4] називає такі: труднощі в знайомстві з людьми, у формуванні нових відносин; негативні емоційні стани (тривожність, депресія, самотність); недостатня наполегливість, труднощі в вираженні власної думки; надмірна стриманість; невміння себе представити; труднощі в спілкуванні та в міркуваннях, якщо присутні інші люди; надмірна рефлексивність, зосередженість на собі. Таким чином, невпевненість у собі пов'язана зі страхом виявляти свої думки, почуття, ініціативність.

Отже, все вищесказане дозволяє констатувати, що проблему впевненості науковці розглядають разом із проблемою невпевненості. Домінування тих чи тих проявів впевненості/невпевненості характеризують внутрішній стан особистості.

Важливим для нашого дослідження є положення Л. Орбан-Лембрик [8]. Відповідно до них самооцінка – це оцінка особистістю самої себе, своїх якостей, життєвих можливостей, ставлення інших до себе і свого місця серед них. Самооцінка є складовою частиною “Я-концепції”, “Я-образу”, виявом суб'єктивної активності особистості.

Психологи стверджують, що самооцінка є постійним елементом структури особистості, вона базована на якостях і властивостях, які у визначений віковий період мають відносно стійкий характер. Переживання суб'єктом поетапних досягнень та успіхів у повторюваних умовах сприяє підвищенню рівня самооцінки, що, беззаперечно, впливатиме на формування в особистості впевненості в собі. Упевненість у собі пов'язана із самооцінкою суб'єкта, формування якої залежить від минулого досвіду суб'єкта, його вікових особливостей,

емоційного клімату в сім'ї та оцінки дорослими його успіхів і невдач: “Самооцінка дітьми власних учинків, умінь та інших якостей формується на основі оцінних суджень дорослих. Діти спершу просто повторюють думку дорослих про себе, а потім асимілюють її настільки, що вона стає їхньою власною оцінкою, зберігаючи у своїй основі першоджерело” [1, с.135].

Упевненість у собі як соціальна зрілість особистості розкрита в дослідженнях А. Захарової [3]. Упевненість у собі, зазначає дослідниця, це стан, коли особистість оцінює себе в різних галузях, це усвідомлення власної ідентичності, гармонійності. Така упевненість – це показник особистісної дорослості, що знаходить вияв у психологічній стійкості, реалізмі, життєствердності.

Дослідник Б. Висоцький [2] визначає упевненість у собі як прийняття особистістю своїх дій, рішень, прийняття самої себе. Він виокремлює такі складники впевненості в собі: упевненість у правильності того чи того вирішення завдання та власне впевненість у собі. Переконаність у правильності того чи того рішення є похідною від впевненості у собі та не залежить від реальних досягнень суб'єкта.

Отже, впевненість у собі, на переконання дослідника, означає здатність індивіда втілювати в життя цілі, домагання, інтереси та почуття.

Отже, упевненість у собі презентована й на поведінковому рівні, що є провідним аспектом адаптації людини до соціального життя тощо.

Тож можна стверджувати, що впевненість у собі визначають як вияв адаптаційних можливостей суб'єкта, а відтак її можна вважати основою соціальної компетентності, репрезентованої на вербальному та невербальному рівнях, а її формування може розкрити, підсилити відчуття самоповаги, внутрішньої сили та гармонії.

До складових частин упевненості в собі можна зарахувати: здатність розраховувати на себе, оптимістичне ставлення до труднощів, адекватну самооцінку. При цьому авторка зазначає, що “вік визначає діапазон можливостей дитини, якісні характеристики, а індивідуальний досвід – стабільність та

інтенсивність проявів її упевненої поведінки. У дошкільному віці впевненість у собі найвішша за своєю формою, неусвідомлювана, значно залежить від оцінок авторитетних дорослих”; стаття дитини визначає вияв впевненості у собі: для хлопчиків характерна самостійність, рішучість, незалежність, дівчатка орієнтовані на соціальне схвалення, дотримання вимог дорослих тощо.

На важливості виховних впливів у дитячому віці як провідного чинника формування впевненості в собі акцентує увагу й О. Серебрякова [10]. За твердженням дослідниці, така впевненість сприяє успішному вирішенню суб'єктом життєвих завдань. Упевненість, що повноцінно сформувалась як якість, актуалізується в тих видах діяльності, у яких особистість не має досвіду, забезпечує їй максимальне використання власних сил та можливостей. Основою впевненості є вміння правильно оцінити свої сили та можливості відповідно до конкретних вимог, вважає О. Серебрякова, і вводить категорію “адекватна впевненість”, яку можна сформулювати за допомогою високої зовнішньої оцінки дитини, що заснована на результатах конкретної діяльності. З огляду на це, вважаємо важливим у контексті проблематики нашого дослідження поняття “адекватна впевненість”, що характеризує успішну, активну особистість.

З огляду на все вищезазначене, маємо підсумувати: упевненість у собі залежить від виховних впливів, що сприяють, насамперед, набуттю дитиною віри в себе, формують адекватну самооцінку, оптимістичний погляд у майбутнє. Упевненість у собі дошкільником є неусвідомленою, вона залежить від оточення, тому важливими є підтримка, похвала, підбадьорення, віра в дитину, як з боку батьків, так і вихователів.

Висновки та перспективи подальшого наукового пошуку. У науковій літературі зазначено, що впевненість в собі та неупевненість можуть виявлятися водночас. Тож проблему впевненості в собі ми аналізуємо разом з неупевненістю, що сприятиме більш глибокому розумінню механізмів її формування в дітей старшого дошкільного віку.

Проведене дослідження не вичерпує потенціалу зазначеної теми. Подальшого

вивчення потребує дослідження вплив стилів впевненості у собі дітей дошкільного віку. батьківського виховання на формування

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Венгер А. Л. Программа “Развитие” / А. Л. Венгер. – Москва: Просвещение, 1992. – 185 с.
2. Высоцкий Б. В. Личностные и процессуальные условия формирования уверенности в правильности решения задачи: автореф. канд. психол. наук / Высоцкий Б. В. – Москва: ИП РАН, 2001. – 22 с.
3. Захарова А. В. Особенности формирования оценки и самооценки: условия формирования адекватной самооценки в младшем школьном возрасте / А. В. Захарова, Т. Ю. Андрущенко // Новые исследования в психологии. – 1981. – № 1. – С. 43–47.
4. Зимбардо Ф. Застенчивый ребенок: как преодолеть детскую застенчивость и предупредить ее развитие / Ф. Зимбардо, Ш. Редл; пер. с англ. Е. Долинской. – Москва: Астрель, 2005. – 294 с.
5. Иванников В. А. Психологические механизмы волевой регуляции. / В. А. Иванников – Изд. 2-е, испр. и доп. – Москва: Изд-во УРАО, 1998. – 144 с.
6. Ильин Е. П. Психология воли / Е. П. Ильин. – 2-е изд. – СПб.: Питер, 2009. – 368 с.
7. Левитов Н. Д. О психических состояниях человека / Н. Д. Левитов. – Москва: Просвещение, 1964. – 360 с.
8. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: навч. посіб. / Л. Е. Орбан-Лембрик . – Київ : Академвидав, 2005. – 448 с.
9. Рудик П. А. Психология / П. А. Рудик. – Москва : Физкультура и спорт, 1964. – 462 с.
10. Серебрякова Е. А. Уверенность в себе и условия ее формирования у школьников : автореф. ... канд. пед. наук / Серебрякова Е. А. – Москва, 1955. – 129 с.

УДК 316.6

Сурган О. С.

РОБОТА З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Єрмак Г. В., кандидат педагогічних наук

Анотація: представлена стаття присвячена вивченню особливостей людей похилого віку. Автор описує проблеми та потреби людей похилого віку, обґрунтовуючи важливість не лише матеріальних питань, а й рівня морального розвитку.

Ключові слова: люди похилого віку.

Surgan O. Work with elderly people as a socio-pedagogical problem.

Annotation. The presented article is devoted to the study of the characteristics of the elderly. The author describes the problems and needs of the elderly, substantiating the importance of not only material issues, but also the level of moral development.

Key words: elderly people.

Актуальність: одним з головних завдань державної політики в Україні є створення гідних умов для життєдіяльності особистості у суспільстві. Соціальна робота з людьми похилого віку посідає пріоритетне місце в системі соціальної роботи України. Щороку 1 жовтня Україна разом з іншими державами відзначає день людей похилого віку.

Натомість, згадування про дану категорію населення лише один раз на рік – вважаємо неприпустимим явищем.

Мета статті: дослідити специфіку соціально-педагогічної роботи з людьми похилого віку.

Аналіз наукових досліджень і публікацій: під час вивчення науково-педагогічної літератури ми аналізували стан соціальної роботи з людьми похилого віку в Україні. Важливими для нашої роботи є праці Ю. Волкова, С. Шаталіна та інші., які зазначали що до сфер соціальної роботи в контексті соціальної політики варто відносити не лише питання матеріального забезпечення населення, а й підвищення рівня культури та моральної свідомості.

Схожу думку знаходимо у роботі О. Якуби, який пов'язує можливість вирішення соціальних проблем завдяки змінам у свідомості українського суспільства.

Виклад основного матеріалу: В руслі вивчення теми, варто вказати, що поняття “людина похилого віку” в Україні порівнюється з настанням пенсійного віку, що становить 55 років для жінок і 60 – для чоловіків. Більш уживаним є термін “літні люди”, що в більшості випадків має те ж саме значення, що і люди похилого віку.

Підкреслимо, що соціальна робота з людьми похилого віку в своїй основі стикається з таким поняттям, як старіння (невід’ємний елемент розвитку особистості). В онтогенезі людини виділяють періоди дитинства, юності, зрілості та старості (пізньої дорослості). Межа між періодом зрілості та початком старості майже неловима, що обумовлює розбіжності в визначенні віку, з якого починається старість.

Старіння є невід’ємним розвитком особистості, а від так – діяльність фахівців соціальної сфери перебуває у постійному розвитку та пошуку способів надання відповідної підтримки

Для об’єктивнішого розуміння старіння його можна розглядати як процес, що складається з трьох компонентів: біологічне старіння – зростання вразливості організму і підвищення ймовірності смерті; соціальне старіння – зміна патернів поведінки, статусів, ролей; психологічне старіння – вибір способу

адаптації до процесів старіння, нових стратегій подолання труднощів [3].

Аналізуючи специфіку життєдіяльності людей похилого віку, варто відзначити, що з виходом на пенсію ці люди, відірвавшись від роботи та звичайного кола спілкування, ризикують стати ізольованими від зовнішнього світу.

Під час проведення нашого дослідження було виявлено, що одночасно з процесами старіння населення відбувається й трансформація сучасної сім’ї і відокремлення її поколінь за місцем проживання. За даними Міністерства праці і соціальної політики, в Україні окремо від дітей проживає біля 2 млн. подружніх пар у віці 60 років і старше, а також понад 2 млн. громадян похилого віку, що мешкають самотньо. Так, наприклад, серед 754 тис. Людей похилого віку в Україні потребують різних видів побутової допомоги (у тому числі у віці 75-80 років) понад 300 тис. осіб [2].

Проблеми людей похилого віку, особливо самотніх, загострюються на тлі низьких пенсійних виплат та дефіциту дешевих товарів, зростання цін на комунальні послуги і продовольчі товари, нерозвинутої сфери побуту, незадовільної медичної допомоги, втрати суспільством почуття милосердя. Такі дані свідчать про наявність ряду як матеріальних, так і духовних потреб.

На підставі теоретичного вивчення літератури виявлено позитивні і негативні уявлення про людей похилого віку, що впливають на ставлення до них суспільства. Ці стереотипи заважають сприймати людей похилого віку деференційовано, як індивідумів, які дійсно мають між собою певні розбіжності.

До негативних стереотипів належить уявлення про те, що більшість людей похилого віку – бідні; більшість таких людей не можуть звести кінці з кінцями через інфляцію; у більшості людей похилого віку є житлові проблеми; такі люди, як правило, слабкі і хворі; більшість людей похилого віку живуть в соціальній ізоляції і страждають від самотності, утримуються в будинках для престарілих.

Так само, серед суспільства існують і протилежні стереотипи, наприклад про те, що всі люди похилого віку є досить заможними,

адже працюючи члени суспільства щедро забезпечують їх пенсіями і допомогами.

Для формування відчуття себе повноцінними членами суспільства, в рамках державної соціальної політики для людей похилого віку створено ряд організацій та центрів, покликаних сприяти підтримці такої категорії людей.

До різновиду соціальної підтримки людей похилого віку належить соціальна робота, медично-соціальна, соціально-просвітницька робота, а також – культурно-дозвілєва [1].

Соціальна робота в контексті нашого дослідження – це допомога малозабезпеченим людям похилого віку, що передбачає допомогу фахівців у вирішенні житлових питань, гуманітарної допомоги, пільг тощо.

Медично-соціальна робота – це безкоштовна медична допомога, що надається медичним персоналом за сприяння фахівців соціальної сфери (пільги на медикаменти, санаторно-курортне та профілактичне лікування, будинки та інтернати для людей похилого віку; комісії по інвалідності тощо).

Соціально-просвітницька робота – це робота в умовах закладів соціальної підтримки (в територіальних центрах, у центрах соціальних служб тощо), що включає в себе огляд преси, роз'яснення ситуацій в державі, конференції, мітинги, тощо.

Культурно-дозвілєва робота – це спеціально-організована діяльність фахівців соціальної сфери із залученням діячів культурно-масових заходів (вечори відпочинку, святкові заходи, конкурси, екскурсії, тренінгові зустрічі тощо) [4].

Для більш детального розкриття означеної проблематики нами розроблено комплекс соціально-виховних заходів для людей похилого віку “Територія успіху”.

Визначенню найбільш ефективних форм і методів роботи з людьми похилого віку передувало попереднє анкетування з приводу того, як люди похилого віку відчують себе у статусі пенсіонерів, літніх людей, людей поважного віку тощо; які труднощі відчують та що саме хотіли б покращити. В анкетуванні взяли участь 42 респонденти. Окрім відповідей про матеріально-побутові труднощі, нами були отримані такі відповіді: про важливу для себе проблему, що пов'язана з обмеженістю кола спілкування вказали 32 особи – 76%. Також, не менш хвилюючим питанням для людей похилого віку є відсутність заходів, які б проводились з літніми людьми у вільний час, про це зазначили 39 осіб – 92%; про відсутність повсякденної зайнятості було вказано у відповідях 37 осіб – 88%.

Для проведення експериментального дослідження нами було розроблено комплекс соціально-дозвілєвих заходів для проведення в умовах Територіального центру соціального обслуговування. До складу даного комплексу увійшли тренінгові вправи та пізнавальні теми для людей похилого віку.

Висновки: результати дослідження дають підстави стверджувати, що обрані зміст, форми та методи роботи з людьми похилого віку, що представлено у комплексі соціально-дозвілєвих заходів “Територія успіху” є актуальними. Результати дослідження опрацьовано на основі проведення експериментальної роботи та позитивно схвалені фахівцями соціальної сфери (Територіального центру соціального обслуговування Мелітопольської міської ради).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Савчин М. В., Василенко Л. П. Психологічна допомога людям похилого віку, або практикум з геронтопсихології. Вікова психологія: Навчальний посібник. – К.: Академвидав., 2005. – 360 с.
2. Соціальна робота (теорія і практика). Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: ВМУРОЛ «Україна», 2004. – 408 с.
3. Соціальна робота: Короткий енциклопедичний словник. – К.: УДЦССМ, 2004.
4. Тюптя Л. Т., Іванова І. Б. Соціальна робота (теорія і практика). – К.: Ун-т «Україна», 2004.

Таран А. Г.

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ЯК НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Мільчевська Г. С., кандидат педагогічних наук

Анотація: статтю присвячено одній з важливих тем – розвитку мовлення дітей дошкільного віку. У викладених матеріалах наведено опис етапів розвитку зв'язного мовлення дошкільників. Автор наголошує на важливості даного процесу, звертає увагу на провідну роль у цьому як батьків, так і вихователів.

Ключові слова: розвиток мовлення, діти старшого дошкільного віку

Taran A. Development of broadcasting of preschool children as a scientific and pedagogical problem.

Annotation. The article is devoted to one of the important topics - development of speech of children of preschool age. In the presented materials the description of stages of development of coherent speech of preschoolers is described. The author emphasizes the importance of this process, draws attention to the leading role in this, both parents and educators.

Key words: speech development, children of the senior preschool age

Актуальність. У дошкільному віці дуже інтенсивно розвиваються комунікативні форми і функції мовної діяльності, удосконалюються практичні мовні навички, суттєво змінюється словниковий обсяг мовлення, відбувається усвідомлення мовної діяльності загалом.

Дитина дошкільного віку активно засвоює мовлення, оскільки це зумовлює її потреби дізнатись, розповісти, вплинути на себе й на інших.

Оволодіваючи мовою у процесі спілкування з дорослими, дитина отримує не лише засіб ефективного спілкування з оточенням, а й засіб успішного керування власною поведінкою. За допомогою мови дитина може сформулювати мету своїх дій, спланувати їх послідовність, а також зіставити зміст і цілі діяльності.

Аналіз наукових праць. Проблема розвитку зв'язного мовлення була і залишається в центрі уваги психологів, лінгвістів, психолінгвістів (Л. С. Виготський, С. Л. Рубінштейн, А. В. Запорожець, Д. Б. Ельконін та інші.). Вагомими для нашої роботи є також погляди класичних педагогів. Першим, хто порушив проблему розвитку мовлення дітей був К. Д. Ушинський (кінші. XIX століття). Проте найбільшого розквіту

методика розвитку мовлення загалом і розвиток зв'язного мовлення зокрема досягли у другій половині XX століття. Наприклад, з'явилося багато праць, де уточнювалася класифікація дитячих оповідань, методика навчання різних видів розповідання у вікових групах (Н. А. Орланова, О. І. Коненко, Е. П. Коротковата інші.).

Основний виклад матеріалу. Мовлення є основним засобом спілкування. Так, у своїх працях С. Аксаков писав: "Слово є перша ознака свідомого, розумного життя. Слово є відтворення усередині себе світу". Відтворення це йде все життя, але особливо інтенсивно – у перші роки життя. І дуже важливо допомогти дитині якомога успішніше оволодіти прекрасним даром. Але дитина повинна чути правильну, виразну, багату мову. Без помилок і недоліків.

Треба зазначити, що наявна двомовність нашого сучасного середовища може позначитися на мовленні дитини або позитивно, або негативно. Якщо дорослі, які її оточують, говорять чистою, правильною мовою, вона перейме це від них, а якщо спотвореною, перевантаженою грубими формами висловлювань, жаргонізмами, – відповідний буде й результат. Проте самого наслідування і запам'ятовування для

оволодіння умінням говорити не досить. Потрібна цілеспрямована послідовна робота з розвитку усного мовлення.

Особливість розвитку дітей дошкільного віку – це поява елементів навчальної та трудової діяльності. Навчальна діяльність проявляється в умінні дошкільника чути і слухати дорослих, дотримуватися їхніх порад, діяти за певними зразкам і правилам. Праця дитини полягає у виконанні різних доручень дорослих, дитячий інтерес до яких вони повинні всіляко заохочувати. Від критики краще утриматися – важливо підтримувати бажання дошкільника трудитися і направляти його прагнення правильне русло [1].

У дошкільному віці значні зміни відбуваються також у пізнавальній сфері дітей. Образне мислення допомагає їм, ґрунтуючись на безпосередніх враженнях, встановлювати зв'язки між предметами. Формуються навички навчальної діяльності – вони допоможуть у майбутній шкільного життя. Однак уміння читати, рахувати й писати не гарантує успіху в школі. Важливо, щоб майбутній першокласник в день першого дзвоника не тільки знайшов зрілість у фізичному і соціальному відношенні, але також досяг відповідного рівня емоційно-вольової та інтелектуального розвитку.

Усі психічні функції розвиваються за безпосереднього впливу мовлення, що стимулює і поглиблює розвиток. Розвиток мовлення продовжує здійснюватись за активної участі дорослих. Завдання дошкільної освіти полягає у розробленні програм та проведенні навчально-виховного процесу відповідно до вікових особливостей розвитку дитини [3].

Важливо пам'ятати, що після оволодіння мовою та мовленням дитина здатна спрямувати свої дії чи утримуватися від виконання деяких із них. У дошкільному віці процес оволодіння основами мовлення зазвичай завершується.

Наступним кроком розвитку дитини є використання мовлення під час всіх видів діяльності дошкільника, відбувається встановлення соціальних контактів, мовлення стає ефективним інструментом мислення. Таким чином, зміст і форми дитячих висловлювань залежать від розвинених форм спілкування саме з дошкільного віку.

У розвитку зв'язного мовлення у дошкільників можна виділити деякі закономірності, вони проявляються, насамперед, у поетапності процесу. Умовно в процесі можна виділити декілька етапів.

Перший етап – підготовчий, в ході чого відбувається розвиток відділів мовного апарату малюка: центрального відділу – головний мозок дитини, і периферичного – органи слуху і органи, які беруть участь у відтворенні звукового ряду (дихання, голос, артикуляція).

Другий етап – розуміння, осмислення мовлення, на основі чого дитина вчиться вимовляти свої перші усвідомлені слова. З розвитком словникового запасу до необхідного мінімуму відбувається перехід до використання словосполучень, фраз.

Останній етап – розвиток лексичного запасу у дошкільника, який тепер вміє використовувати грамотно монологічне мовлення, чітко і виразно вимовляє різні слова і словосполучення [2].

Величезне значення в цей період мають заняття з вихователем у дитячому садку, в ході чого вихователі надають допомогу дошкільникам у розвитку навичок чіткої вимови звуків і слів, з коректним використанням інтонаційних засобів виразності. Вихователь вчить дітей вимовляти слова голосно, не поспішаючи, допомагає розвинути фонематичний і дитячий мовний слух. Однак не варто забувати, що дитина багато часу знаходиться поза стінами дитячого навчального закладу: в колі сім'ї, граючи з однолітками та інші. Саме в процесі спілкування з іншими людьми збагачується словниковий запас дитини. Дитина вчиться правильно вимовляти слова, складати з них речення, висловлювати власну точку зору з того чи іншого приводу. Словниковий запас дитини дошкільного віку збільшується величезними темпами за рахунок дієслів, займенників, прикметників, числівників і сполучних слів та інших частин мови. Виключно важливо не тільки розвиток та поповнення словникового запасу дитини, а і здатність дитини паралельно освоювати навички об'єднання слів у грамотні словосполучення і речення.

Висновки: Таким чином, у період старшого дошкільного віку діти засвоюють

морфологічну систему мови, вчать складати складні речення, сполучні частини. У цей період дошкільнята починають дуже легко утворювати слова, змінювати їх зміст, шляхом додавання різних суфіксів. Тому перспективу

подальшого дослідження вбачаємо у розробленні занять з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку та експериментальній перевірці їх ефективності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бенера В. Є. Теорія та методика розвитку рідної мови дітей: навч.-метод. посіб. / В. Є. Бенера, Н. В. Маліновська. – Київ: Слово, 2014. – 382 с.
2. Богуш А. М., Орланова Н. П., Зеленко Н. І., Лихолетова В. Н. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі. – К.: Вища школа, 1992. – 414 с.
3. Гавриш Н. В. Розвиток мовленнєвої творчості в дошкільному віці. – Донецьк: ТОВ «Лебідь», 2001. – 218 с.
4. Луцан Н. І. Мовленнєвий розвиток дітей старшого дошкільного віку // Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка. – 2000. – Вип. 3. – С.29–38.

УДК 316.362-055.62-058.34

Черноморець О. В.

ОСОБЛИВОСТІ ДІТЕЙ З МАЛОЗАБЕЗПЕЧЕНИХ СІМЕЙ

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Єрмак Г. В., кандидат педагогічних наук

Анотація: у статті розглядається поняття “сім’я” у соціально-педагогічному аспекті; надається характеристика дітей з малозабезпечених сімей.

Ключові слова: дитина, малозабезпечена сім’я, соціальний працівник, специфічні характеристики.

Chernomorets O. Features of children from low-income families.

Abstract. the article deals with the “family” concept in the socio-pedagogical aspect; characteristics of children from low-income families are provided.

Keywords: child, low-income family, social worker, specific characteristics.

Актуальність. Розвиток та стабільність українського суспільства залежить від економічного, соціального та духовного здоров’я сім’ї. Сім’я виконує найважливіші соціальні функції, відіграє значну роль у житті людини, її захисті та забезпеченні соціалізації. Соціальне становище сім’ї знаходиться у безпосередній залежності від ставлення держави до її проблем, потреб та інтересів. Сучасна ситуація в Україні значно загострила проблеми сім’ї, що обумовило у значної частини сімей погіршення умов реалізації основних соціальних і особистісних функцій, вони виявилися у складних життєвих обставинах. Саме тому, одним з основних

напрямів роботи соціальних служб є здійснення системи комплексних заходів щодо тривалої допомоги членам сім’ї з метою її збереження, відновлення родинних стосунків, захисту і реалізації прав членів сім’ї у родині і прав сім’ї у суспільстві. Напрямок державної політики у цієї галузі сформульовані у Конституції України, Кодексі про шлюб і сім’ю (1969 р.) зі змінами та доповненнями (1992, 1996 р.р.), Законах України “Про державну допомогу сім’ям з дітьми” (1992 р.), “Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім’ям” (2000 р.) з останніми поправками і змінами (2015 р.), “Про державні соціальні стандарти та

державні соціальні гарантії” (2000 р.), “Про охорону дитинства” (2001 р.), “Про соціальну роботу з сім’ями, дітьми та молоддю” (2001 р.), “Про соціальні послуги” (2003 р.); Указах президента щодо “Основних напрямках соціальної політики на період до 2004 року” (2000 р.), “Про додаткові заходи щодо посилення соціального захисту багатодітних родин і неповних сімей” (2000 р.), “Про додаткові заходи щодо посилення соціального захисту багатодітних родин і неповних сімей” (2000 р.) та інші.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Такі вітчизняні дослідники як І. Зверева, А. Капська, Л. Коваль, Л. Міщик, Н. Сейко та інші займалися особливостями соціально-педагогічної роботи з сім’ями. Науковець З. Зайцева опікувалася функціями та параметрами сучасної сім’ї, типологіями сімей, основними напрямками та формами соціально-педагогічної роботи з сім’ями різних типів. Орієнтація майбутнього педагога на ціннісну взаємодію із сім’єю стала об’єктом пильної уваги І. Власюк. Відомі науковці О. Арсенєва, О. Гуляр, Т. Гущина та інші розглядали особливості організації роботи з неблагополучними та неповними сім’ями. Міжособистісними відносинами між подружжям у сім’ї, займалися А. Вітек, Е. Калмикова, С. Ковальов, В. Штільбанс та інші.

Аналіз наукових праць дає можливість стверджувати про наявність досить широкого спектру різносторонніх наукових праць, присвячених предмету вивчення. Проте дослідження щодо особливостей роботи соціального працівника з малозабезпеченими сім’ями в Україні залишається в науково-педагогічних розробках дефіцитарним.

Мета статті – окреслити специфічні характеристики дітей з малозабезпечених сімей.

Виклад основного матеріалу. В останні роки в соціально-педагогічній літературі активно розробляється проблема соціальної роботи з малозабезпеченими сім’ями. Актуальним це стало зараз і для нашої країни, де за останні роки відбулися глобальні зміни соціально-політичної ситуації.

У соціально-педагогічній літературі існує багато визначень поняття «сім’я», які розглядають її у теорії соціальної роботи як

соціальний інститут, малу групу й систему взаємовідносин.

Сім’я – соціальне утворення, що має в кожному конкретно-історичному типі суспільства свою специфіку, свої традиції в національній культурі. Сучасна сім’я визначається як соціальна група, яка складається з чоловіка та жінки, котрі перебувають у шлюбі, їх дітей (власних або прийомних) та інших осіб, поєднаних родинними зв’язками з подружжям, кровних родичів і здійснює свою життєдіяльність на основі спільного економічного, побутового, морально-психологічного укладу, взаємної відповідальності, виховання дітей [1].

У соціолого-педагогічному словнику ми можемо знайти визначення терміну сім’я у соціологічному аспекті, це – мала соціальна група людей, об’єднана кровними зв’язками, члени якої пов’язані спільним побутом, взаємною матеріальною та моральною відповідальністю [4, с. 203].

Визначення терміну “сім’я” у соціальному аспекті, за визначенням І. Трубавіної, – це соціально-педагогічний інститут та особлива соціальна система. Вона є підсистемою суспільства і включає в себе інші підсистеми (членів сім’ї), це мала соціальна група, первинний контактний колектив, який має такі ознаки, як: шлюбні, міжпоколінні, кровні, установлені зв’язки між членами сім’ї, родинні почуття, почуття безпеки, захищеності, любові, поваги; спільний побут і проживання членів сім’ї; обов’язків членів сім’ї стосовно один одного та відповідальність перед суспільством за своїх членів [3, с. 77].

Проблеми у поведінці дітей, їх розвитку, порушенні їх ціннісних орієнтацій часто буває обумовлено сімейним неблагополуччям. Таким чином, можна стверджувати про те, що малозабезпеченість сім’ї стає причиною специфічних особливостей дитини, яка в ній виховується. Розглянемо особистісні характеристики дітей з малозабезпечених сімей, що дозволить нам зрозуміти їхні особистісні характеристики.

Як правило, особливістю малозабезпечених сімей є напружена обстановка, внаслідок чого відбувається порушення нормального розвитку почуттів

дитини, вона не відчуває почуття любові до себе і сама не має можливості його проявляти.

З дітей з малозабезпечених сімей частіше виростають малоосвічені, неактивні та нетовариські дорослі, які найчастіше нездатні витримувати ризик і тиск конкурентного суспільства. Характерною особливістю дітей з малозабезпечених сімей є й те, що вони частіше демонструють занижену самооцінку на відміну від однолітків з більш забезпечених сімей. Їм також притаманні неадекватні уявлення про власну значимість, образа, пригніченість і почуття власної неповноцінності.

Характерними особливостями дітей з малозабезпеченої сім'ї є її схильність морально-психологічного тиску з боку однолітків з благополучних сімей, що призводить до формування почуття невпевненості, озлобленості, агресивності.

Окрім того, сімейні конфлікти і скандали, свідком яких могла бути дитина, ще більш ускладнює формування її особистості. Подібне положення ускладнює соціальну адаптацію, породжує тривожність і песимізм, невпевненість у собі, сором через свою малозабезпеченість, більш гостре відчуття глузування з боку однолітків.

Отже, ми можемо окреслити специфічні характеристики, які притаманні дітям з малозабезпечених сімей, а саме:

- невміння спілкуватися з людьми, труднощі встановлення контактів з дорослими

- і однолітками, відчуженість і недовіра до людей, відстороненість від них [2, с. 68–69];

- порушення в розвитку почуттів, що не дозволяють розуміти інших, приймати їх, опора лише на свої бажання і почуття;

- низький рівень соціального інтелекту, що заважає розуміти суспільні норми, правила, необхідність відповідати їм;

- невпевненість в собі, низька самооцінка, відсутність постійних друзів і підтримки з їхнього боку;

- несформованість вольової сфери, відсутність цілеспрямованості, спрямованої на майбутнє життя;

- схильність до саморуйнівної поведінки та інше.

Висновки та перспективи подальшого наукового пошуку. Таким чином, сім'я розглядається як особлива соціальна система, члени якої пов'язані спільним побутом, взаємною матеріальною та моральною відповідальністю.

Особливості малозабезпечених сімей стають причиною формування специфічних характеристик дітей, які в них виховуються. Результати дослідження проблеми особливостей дітей з малозабезпечених сімей, їх специфічні характеристики, можуть бути використані у практичній діяльності соціального працівника у загальноосвітніх навчальних закладах та в інших сферах роботи працівників соціальної сфери.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Особливості роботи соціального педагога з різними типами сімей [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.virtual.ks.ua/students/4749-features-of-social-pedagogy-with-different-types-of-families.html> (дата звернення: 22. 09. 2017).
2. Социально-педагогическая поддержка детей группы риска : учеб.пособие для студ. высш. учеб. заведений / Л. Я. Олиференко, Т. И. Шульга, И. Ф. Дементьева. – 3-е изд., испр. и доп. – М. : Издательский центр «Академия», 2008. – 256 с.
3. Соціальна робота з різними категоріями клієнтів: науково-навчально-методичний посібник для студентів, магістрантів, аспірантів та спеціалістів у галузі соціальної педагогіки, соціальної роботи / Харченко С. Я., Кратінов М. С., Ваховський Л. Ц., Кратінова В. О., Песоцька О. П., Караман О. Л. – Луганськ: «Альма-матер», 2003. – 198 с.
4. Соціолого-педагогічний словник / Уклад.: С. У. Гончаренко, В. В. Радул, М. М. Дубінка та інші.; За ред. В. В. Радула. – К., 2004. – 326 с.

Чухно А. В.

МОРАЛЬНИЙ ВИБІР ДОШКІЛЬНИКІВ У КОНТЕКСТІ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Яковенко І. О., кандидат педагогічних наук

Анотація: У статті автором доведено, що зміст і організація спільних ігор, праці, навчання, а також ділові та реальні взаємини дітей з однолітками та дорослими є провідними засобами виховання моральної поведінки.

Ключові слова: взаємини дитини з вихователем, емоційна сфера, моральний вибір дошкільника.
Chukhno A. The moral choice of primary schools' children at the context of moral behavior problem's psycho-pedagogical studies.

Summary: The author has proved that the content and organization of joint games, labor, learning, as well as business and real relationships between children and adults are the leading means of moral education in the article.

Keywords: relationship between child and teacher, emotional sphere, moral choice of pre-school teacher.

Актуальність. На сучасному етапі розвитку суспільства гостро постають проблеми у сфері духовного життя. Спостерігається деформація моральних основ, поширюється байдужість і жорстокість. Протидіяти розповсюдженню негативних явищ, утверджувати загальнолюдські цінності спроможні люди, для яких морально значущі способи поведінки стали особистою потребою. Отже, актуальним соціальним завданням, яке вимагає концентрації суспільних зусиль, є моральне виховання молодого покоління. Тому рядом державних документів, зокрема Законами України “Про освіту”, “Про дошкільну освіту”, Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні та іншими однією з основ функціонування освіти, в тому числі, дошкільної визначено пріоритетність морально-соціального розвитку дітей, духовних цінностей людини та суспільства.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. У філософії поширене розуміння морального вибору особистості як акту її діяльності (С. Анісімов, А. Гусейнов, О. Титаренко та інші). Розвиток моральної поведінки дошкільників обумовлюється змістом та способами організації їх діяльності – гри, праці, навчання, а також особливостями

побудови взаємин з ровесниками та дорослими (Л. Артемова, Р. Буре, Т. Поніманська та інші).

Мета статті полягає у визначенні провідних засобів виховання моральної поведінки дошкільників.

Виклад основного матеріалу. Вивчення філософських та психологічних аспектів досліджуваної проблеми дозволяє вважати, що моральний вибір дітей дошкільного віку – це акт їх поведінки, який включає комплекс емоційних, когнітивних та дійових компонентів. Їх становлення та розвиток відбувається завдяки самостійному моральному вибору вихованців у реальних ситуаціях (їхній поведінці). З цих позицій було проаналізовано психологічні та педагогічні дослідження моральної поведінки дошкільників.

Відомо, що одним із визначальних факторів її розвитку є моральне виховання – “цілеспрямований вплив дорослого на формування у дітей моральних почуттів і якостей, засвоєння ними певних норм і правил, розвиток відповідних мотивів і звичок поведінки” [6, с. 270].

О. Запорожцем було започатковано ряд експериментальних робіт присвячених вивченню соціальних і моральних емоцій

дошкільників [7, с. 148]. У ході, досліджень психологами доведено, що формування у дітей дошкільного віку позитивного емоційного ставлення один до одного обумовлюється спільним характером їх діяльності. Найбільш сприятливою в цьому плані є така її організація, коли на тлі позитивних взаємин виникає необхідність кооперації зусиль та надання допомоги один одному.

Дослідження особливостей поведінки дошкільників у змодельованих під час ігор ситуацій морального вибору дозволило їй зробити висновок, що “емоційне ставлення дитини до однолітків є достатньо могутнім регулятором практичної діяльності дітей, який визначає її спрямованість, динаміку і результати” [8, с. 63]. Воно сприяє засвоєнню дітьми відповідних зразків-еталонів поведінки, які регулюють виникнення стереотипних форм поведінки дитини в різних життєвих ситуаціях.

Організована вихователем, взаємодія дошкільника з однолітками викликає у нього переживання, на яких базується емоційно-ціннісне ставлення до себе як до суб'єкта гуманних стосунків. Воно обумовлюється оцінними впливами дорослих. Дієвість таких впливів, як і будь-яких педагогічних дій, залежить від особливостей взаємин дорослих і дітей, зокрема [9, с. 83]. Таким чином, розвиток просоціальних мотивів на основі позитивних емоційних переживань найбільш інтенсивно відбувається за умов такого стилю керівництва з боку дорослого, при якому дитина стає рівноправним учасником діяльності і, при досягненні спільної мети, отримує можливість бути самостійною та проявляти ініціативу.

Висновки досліджень соціальних та моральних емоцій дошкільників дозволяють вважати, що становлення морального вибору дітей безпосередньо пов'язане з розвитком у них емоційної спрямованості на інших людей та ціннісного ставлення до себе як суб'єкта гуманних взаємин, тобто як суб'єкта моральної поведінки. Воно обумовлюється особливостями організації спільної діяльності вихованців та характером спілкування і взаємодії дітей та дорослих.

Аналіз літературних джерел свідчить, що предметом численних досліджень з

дошкільної педагогіки було вивчення особливостей виховної роботи в процесі гри, праці, навчання. Різні види діяльності визнано ефективними засобами виховання моральної поведінки дітей в умовах дошкільного закладу. Акцентується на спілкуванні дітей як на специфічному виді діяльності і важливому засобу виховання.

Значний потенціал для виховання в дітей моральних рис та якостей, засвоєння дітьми моральних норм та практичного їх дотримання містить трудова діяльність дітей. Дослідження морального виховання дітей у процесі трудової діяльності здійснювали С. Буре, Т. Поніманська та інші. Педагоги вважають, що важливий вплив на формування особистості мають мотиви трудової діяльності та їх зв'язок зі змістом праці. Дослідниками було показано, що для виховання стійкого позитивного ставлення до трудової діяльності необхідно, щоб діти, по-перше, усвідомлювали суспільне значення тієї роботи, яку виконують; по-друге, володіли трудовими вміннями та навичками, необхідними для досягнення поставленої мети; по-третє, під час праці вступали у відповідно організовані взаємини один з одним.

С. Буре [3] встановила, що в процесі спільної діяльності в дітей старшого дошкільного віку можуть бути сформовані моральні взаємини. Зокрема, у ході колективної праці створюються умови, що допомагають дитині засвоїти правильну поведінку, узгоджуючи її з вимогами оточуючих людей. Під впливом дій вихователя і однолітків поступово складається стійка система вчинків, яка в подальшому виявляється навіть при відсутності зовнішніх впливів, тобто вимоги оточуючих людей, виражені в правилах поведінки, стають змістом внутрішніх спонук дитини. Таким чином, у процесі трудової діяльності цілеспрямований вплив вихователя забезпечує формування в дітей позитивного ставлення до праці та моральних взаємин між ними.

Виникнення в спільній діяльності диференційованих моральних вимог дітей один до одного, за даними Т. Поніманської [6], є одним із важливих показників засвоєння дошкільниками моральних норм. Зміст цих

вимог відображує оцінку, яку діти дають роботі один одного під час виконання спільного завдання. За формою ця діяльність є елементом колективної думки: поради з посиленням на необхідність правильної поведінки (мотив – користь спільної справи), спільне доброзичливе обговорення вчинків тощо [6; 20].

Найбільш регламентованим видом діяльності дітей є навчання. Воно має сприяти збагаченню моральних уявлень дітей, розвитку в них таких якостей, як організованість, дисциплінованість, уміння довільно керувати своєю поведінкою. З огляду на це увага дослідників зосереджувалася не лише на змісті засвоєних знань про моральні норми, а й на особливостях засвоєння і дотримання дітьми правил поведінки під час групових занять.

Викладене дає підстави вважати, що так само, як і в психології, у педагогічних дослідженнях взаємини дитини з вихователем, з ровесниками, які виникають у процесі різних видів діяльності (гри, праці, навчання), однак визначаються важливим фактором становлення її моральної поведінки. Таким чином, спілкування є необхідним потужним засобом виховання моральної поведінки дошкільників.

Це положення теоретично та експериментально доведено результатами досліджень Л. Артемової [1], у ході яких розроблена концепція педагогічної організації спілкування з метою вирішення завдань морального виховання. Педагогом виявлено і теоретично обґрунтовано виховний потенціал міжособистісного спілкування дошкільників та визначено ті шляхи його організації, які забезпечують дітям одночасно позицію суб'єкта та об'єкта моральних норм. Цим досягається нормативно відповідне оцінне ставлення один до одного та самооцінка – важливий механізм саморегуляції поведінки. Запропонована Л. Артемовою система навчально-виховної роботи полягає в комплексній побудові педагогічного процесу, який забезпечує органічне поєднання природного введення педагогом у спілкування дітей морального змісту через посередництво регламентованої діяльності (занять) та подальшої організації його невимушеного активного втілення дітьми у

взаєминах один з одним, що спонукаються їх самостійною діяльністю (ігровою, трудовою, побутовою, зображувальною та інші.) [1].

Вивчення можливостей використання спілкування в педагогічних цілях здійснено Л. Артемовою в контексті сюжетно-рольової гри, як найбільш значимого для дошкільників виду діяльності. Дослідниця вказує, що і гра, і спілкування “мають самодіяльний характер, передбачають достатню свободу дитини у виборі цілі діяльності і способів її здійснення. Це забезпечує певну самостійність і усвідомленість в реалізації дітьми засвоєного змісту моральної спрямованості у взаєминах один з одним” [2, с. 28].

Таким чином, держані результати дають підстави вважати, що спілкування дітей з дорослими та однолітками є провідним засобом виховання моральної поведінки та стимулювання морального вибору дошкільників.

Слід відмітити ряд робіт, предметом вивчення яких стали педагогічні умови розвитку окремих аспектів моральної поведінки. Це роботи С. Дуднікової та інших.

С. Дудніковою [4] було показано можливість формування в дітей старшого дошкільного віку самоконтролю в поведінці. Педагогічними умовами формування в дітей початків самоконтролю названо: усвідомлення необхідності регуляції власної поведінки на основі засвоєних правил; уміння передбачати наслідки свого вчинку; усвідомлення особистісної значимості вчинків.

На завершення аналізу педагогічних досліджень слід зазначити, що в умовах авторитарної педагогіки коли діяла схема “вимога дорослого – сприймання дитини – дія”, при вихованні моральної поведінки не забезпечувалась належна активність дітей, що не сприяло розвитку їх морального вибору. Однак в роботах за останні роки все більшого поширення набуває особистісно-орієнтована модель виховання дітей, яка є альтернативною пануючому до цього часу нормативному, чи директивному, підходу. У сфері дошкільної освіти цей підхід був задекларований Концепцією дошкільного виховання в Україні (1993 р.). Зокрема, у цьому документі зазначено: “Дошкільник у педагогічному процесі – не тільки об'єкт, а й

суб'єкт процесу пізнання, морально-емоційної атмосфери в групі, взаємного впливу в середовищі дітей, індикатор педагогічних зусиль, партнер у співробітництві з дорослими й однолітками, старшими, молодшими дітьми" [5, с. 11–12]. Надалі особистісно-орієнтована модель освіти стала однією з основних засад створення Базового компоненту дошкільної освіти в Україні (1999).

Аналіз літературних джерел дозволяє нам зробити висновок щодо стану проблеми морального вибору в психологічних та педагогічних дослідженнях моральної поведінки дошкільників. Найбільш цінними вбачаються висновки про визначальну роль різних видів спільної суспільно-мотивованої діяльності дітей, яка має вільний, самостійний

характер; про особливий вплив спілкування з дорослими та однолітками; про вирішальне значення характеру взаємин дорослих і дітей; про пріоритетність розвитку емоційної сфери та формування у дітей усвідомлення себе суб'єктами моральної поведінки.

Висновки та перспективи подальшого наукового пошуку. Встановлено, що зміст і організація спільних ігор, праці, навчання, а також ділові та реальні взаємини дітей з однолітками та дорослими є провідними засобами виховання моральної поведінки.

Перспективами розвитку теми нашого дослідження є питання вивчення психолого-педагогічних особливостей поведінки в ситуаціях морального вибору дітей молодшого, середнього дошкільного та молодшого шкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артемова Л. В. Виховання поведінки дітей в іграх / Л. В. Артемова. – К. : Рад. школа, 1964. – 31 с.
2. Артемова Л. В. Формирование общественной направленности ребенка-дошкольника в игре / Л. В. Артемова. – К. : Вища школа, 1988. – 160 с.
3. Воспитание нравственных чувств у старших дошкольников / [Р. С. Буре, Г. Н. Година, А. Д. Шатова и др.]; Под ред. А. М. Виноградовой. – М. : Просвещение, 1989. – 96 с.
4. Дудникова С. А. Педагогические условия формирования самоконтроля в поведении детей старшего дошкольного возраста: автореф. дис ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Дудникова С. А.. – М., 1984. – 16 с.
5. Концепція дошкільного виховання в Україні (проект). – К. : Освіта, 1993. – 16 с.
6. Поніманська Т. І. Основи дошкільної педагогіки / Поніманська Т. І. – К., 1998. – 447 с.
7. Психология личности и деятельности дошкольника / Под. ред. А. В. Запорожца, Д. Б. Эльконина. – М., 1965. – 296 с.
8. Развитие социальных эмоций у детей дошкольного возраста: Психологические исследования / Под. ред. А. В. Запорожца, Я. З. Неверович. – М. : Педагогика, 1986. – 172 с.
9. Формирование взаимоотношений дошкольников в детском саду и семье / В. К. Котырло, Т. М. Титаренко, Ю. А. Приходько. – М. : Педагогика, 1987. – 144 с.

*Ширвані М.***ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ
В УМОВАХ ДИТЯЧОГО САДУ**

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Житник Т. С., кандидат педагогічних наук

Анотація: В статті приведена загальна характеристика видів естетичного виховання дошкільників в умовах дитячого саду. Висвітлені питання виховання дошкільників у дитячому садку.

Ключові слова: дошкільник, дошкільний вік, виховання, естетичне виховання, розвиток, засоби розвитку, здібності.

Shirvani M. Aesthetic upbringing of preschoolers in a kindergarten.

Abstract. The article provides General characteristics of the types of aesthetic education of preschool children in the kindergarten. The issues of education of preschool children in kindergarten.

Keywords: preschooler, preschool age, education, aesthetic education, development, funds development, ability.

Актуальність. Робота по естетичному вихованню в дитячому садку, тісно пов'язана з усіма сторонами виховного процесу. форми організації її дуже різні, а результати проявляються в різних видах діяльності. Робота така передбачає виховання естетичного відношення до оточуючої діяльності через ознайомлення загально прийнятими явленнями біту, в процесі праці, гри та засобів мистецтва.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Проблему естетичного виховання дошкільників в умовах дитячого саду, вивчали такі дослідники, як А. Р. Агапова, А. П. Богоявленкська, О. М. Дудченко та інші. Сучасні вчені А. В. Запорожець, Н. Л. Ігнатов, А. Р. Квенко, Л. С. Кисленко, А. С. Маляренко, А. С. Скляр активно займаються питанням естетичного виховання дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Для того щоб правильно організувати роботу по естетичному вихованню, доцільно намітити приблизний зміст, визначити конкретні вимоги, що відповідають загальним завданням виховання для дітей кожної вікової групи. Це дозволить уникнути випадковостей, стихійності, однобічності в доборі засобів і методів естетичного виховання, допоможе педагогам – практикам, планувати роботу, розташовувати матеріал у певній послідовності, бачити її кінцеві цілі [7, с. 45].

Програма естетичного виховання спрямована на формування сприйняття, уяви, пам'яті і на розвиток інтересів, почуттів, нахилів і здібностей, які сприяють виникненню активного ставлення до життя. Прояв цих якостей та їх розвиток важче простежити, ніж конкретні результати навчання знанням і навичкам,

Важливо визначити послідовність цього розвитку. Естетичне виховання – процес складний. Тому іноді ми дотримуємося таких формулювань, як привчати дітей емоційно сприймати, відчувати задоволення, любити і прагнути, проявляти здібності та інше, конкретизуючи, однак, в чому саме це проявляється. Наприклад, виникає вимога проявляти музичний і поетичний слух і тут же пояснюється, як можна це перевірити і що вимагається від дітей: чисто інтонувати, визначати на слух, чи правильно проспівано пісню, розрізняти високі і низькі звуки, їх силу й висоту, зміну темпів у співанні, читанні віршів [1, с. 12].

Естетичне виховання не є ізольованим від загального педагогічного процесу. Пронизуючи багато сторін життя дитини, воно тісно пов'язане з моральним, розумовим, фізичним розвитком дітей і реалізується в основних формах: організації їх діяльності, у грі, заняттях, побуті, праці, на святах і розвагах [6, с. 32].

Серед програмних вимог названі також навички культурної поведінки – акуратно одягатися і роздягатися, стежити за чистотою і зовнішнім виглядом та інше. Ці вимоги відносяться і до фізичного розвитку, придбання культурно – гігієнічних навичок. Органічне поєднання естетичного і етичного найбільш наочно проявляється у ставленні до праці, до суспільного життя.

В дошкільному дитинстві естетичне ставлення до навколишнього виявляється у своєрідних формах, поступово, часом малопомітно [2, с. 41]. Наприклад, якщо трирічні малюки вступають в сюжетну гру з ініціативи вихователя і грають з його допомогою, то дітям чотирьох років вихователь пропонує грати самостійно, і вони можуть навіть придумати сюжет, п'ятирічним пропонується самостійно знайти сюжет і розгорнути дії, а старші роблять це з власної ініціативи.

Починаючи з доступних і простих, поступово ускладнюються вимоги. Так, у молодшій групі діти, граючи з будівельним матеріалом, розставляють кубики рівно, один до іншого. Більш старші розставляють кубики симетрично за формою і кольором, укладаючи їх акуратно і красиво. Деякі відхиляються від симетрії, проявляючи ініціативу і винахідливість у поєднанні ліній і фарб. Таким чином, в результаті виконання найпростіших вимог у дітей раннього віку формується почуття ритму, форми, кольору [5, с. 74].

Естетичне виховання дошкільнят являє собою процес, в результаті якого у дитини розвивається здатність помічати красу навколишнього середовища, любити мистецтво і бути до нього причетним. Вплив на особистість дитини починається вже з першого року життя, воно повинно бути цілеспрямованим і систематичним.

Творча уява виражається і у свідомому об'єднанні різних сюжетів. Побачене по телевізору або почуте з розповідей, діти доповнюють театральними постановками або знаннями, отриманими з інших джерел. Можна сказати, діти комбінують свої знання і

вміння з враженнями від реальних подій або вигаданих історій. Фантазія малюків безмежна і вони дуже часто доповнюють сюжетну лінію неіснуючими в реальності героями або подіями [3, с. 93].

Естетичний розвиток смаку у дітей дошкільного віку ґрунтується не тільки на духовній насолоді творами мистецтва, задоволення від зустрічі з усім прекрасним. Воно полягає і в розумінні природної краси, глибоке усвідомлення необхідності праці, гармонійному оформленні побуту і умінні красиво одягатися. Виховання допомагає сформувати правильні тенденції розвитку естетичного смаку у дітей [4, с. 79].

Висновки. Отже, сприйняття прекрасного у дитини нерозривно пов'язане зі здатністю захоплюватися формою і змістом об'єкта. Форма – це сукупність фарб, звуків і обрисів. Однак при естетичному вихованні доводиться говорити лише тоді, коли сприйняття краси пов'язано з емоційною складовою, з особистим ставленням і співпереживанням. Відчуття – це основа естетичного виховання дітей дошкільного віку. Важливо розвинути в дитині здатність безкорисливо радіти, відчувати легке світле хвилювання від зустрічі з красою і красою світу мистецтва. Від педагога потрібно чимало терпіння і сил, щоб ненав'язливо прищепити дитині любов до прекрасного, що пронизує все його існування благородними мотивами і прагненнями. Дошкільне виховання складається з безлічі художньо – естетичних прийомів: придумування повістей і оповідань, творів, віршів і пісень, малювання та виготовлення декоративних виробів. Наївне і неймовірно щире відображення дійсної реальності, відсутність корисливих мотивів, безпосередність і віра у все сказане – ось, що характеризує художню діяльність дітей дошкільного віку. Вже на даному етапі спостерігається розвиток творчих здібностей, що виражаються в незвичайній фантазії, бажанні втілити задуману ідею в життя, вміло комбінувати свої знання, вміти отримати враження. Виражені почуття, емоції та думки щирі і чисті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агапова А. Р. Як розвивати дитину у садочку [Текст] / А. Р. Агапова; Київ: Дошкільна література, 2014. – 189 с.

2. Богоявленкська А. П. Естетичне виховання дошкільника [Текст] / А. П. Богоявленкська; СПб.: Свет, 2013. – 497 с.
3. Дудченко О. М. Дошкільний вік [Текст] / О. М. Дудченко; Київ: Дошкільна психологія, 2012. – 561 с.
4. Запорожець А. В. Розвиток дитини дошкільного віку [Текст] / А. В. Запорожець; Київ: Дошкільна література, 1993. – 498 с.
5. Квенко А. Р. Естетичне виховання у дитячому садку [Текст] / А. Р. Квенко; Львів: Дошкільна література, 2010. – 786 с.
6. Маляренко А. С. Естетичне виховання [Текст] / А. С. Маляренко; Львів: Дошкільна література, 2012. – 419 с.
7. Скляр А. В. Виховання дошкільнят у дитячому садку [Текст] / А. В. Скляр; Харків: Дошкільна література, 2012. – 612 с.

УДК 372.3

Щербак М. О.

ЕКОНОМІЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК СУЧАСНА ПОТРЕБА

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Мільчевська Г. С., кандидат педагогічних наук

Анотація: стаття присвячена темі економічного виховання дошкільників як сучасній потребі. Автор обґрунтовує важливість економічного виховання саме в період дошкільного дитинства. У статті наведено приклади економічних ігор для використання в умовах дошкільного закладу.

Ключові слова: економічне виховання, діти старшого дошкільного віку.

Scherbak M. Economic education of senior preschool children as a modern need.

Annotation. The article is devoted to the topic of economic upbringing of preschool children as a modern need. The author substantiates the importance of economic education precisely in the period of preschool childhood. The article presents examples of economic games for use in pre-school establishments.

Key words: economic education, children of the senior preschool age.

Актуальність: у період входження України до європейського простору з'являється потреба у відповідному соціально-економічному розвитку нашого суспільства. Саме через це значно підвищуються вимоги до рівня економічної грамотності не лише дорослих, а й дітей.

Мета: визначити сутність економічного виховання дітей дошкільного віку та проаналізувати його значення для суспільного розвитку в цілому.

Аналіз наукових досліджень: тему економічного виховання дошкільників розкрито у наукових працях М. Васильєвої, Є. Курак, І. Орлової. Про економічне

виховання дітей в сім'ї зазначено у праці І. Сасової та інші. Окремі питання формування економічної грамотності у дітей дошкільного віку, а також підготовці педагогів дошкільного закладу до економічного виховання дітей вивчали Р. Жадан, Н. Грама, Г. Григоренко, А. Сазонова та інші.

Виклад основного матеріалу: Згідно нормативно-правових документів – перші економічні знання діти шкільного віку почали отримувати ще з 1993 року. Про те, в дитячих садках про це мова ще не йшла. Хоч багато науковців піднімали питання економічного

виховання дітей вже з дошкільного віку. Інші – засуджували такий підхід.

Але вже упродовж наступного десятиріччя стало відомо, що в початковій школі дитина добре орієнтувалася в економічних поняттях, що сприяло розвитку даного напрямку вже з 5-6 річного віку, але за умови активного включення у даний процес і батьків дитини.

Основна мета економічного виховання дітей дошкільного віку полягає у формуванні навичок та умінь раціонального використання та інтересу до матеріальних цінностей, у розвитку економічного мислення, у спонуканні до ділової активності, ознайомлення з сучасними ринковими відносинами тощо.

У зв'язку з тим, що пізнавальна активність дітей старшого дошкільного віку відображає певний інтерес до отримання нових знань, умінь і навичок, внутрішню цілеспрямованість і постійну потребу використовувати різні способи дії до накопичення, розширенню знань і світогляду, прийнято вважати цей віковий період як ефективний час економічного виховання дитини.

Економічне виховання дошкільників – це, перш за все, знання про працю та все, що з нею пов'язане. Однак реалізація завдань економічного виховання можлива за умови повноцінного вирішення завдань трудового виховання в усіх вікових групах дитячого садка, адже праця – провідна категорія економічної науки.

Однією з найбільш ефективних форм роботи з дітьми в сфері економічного виховання є економічні ігри. Вони сприяють закріпленню й розширенню знань про економічні сферу діяльності дорослих,

виробленню елементарних практичних навичок у сфері економічних відносин. Окрім завдань загальної цільової спрямованості, ці ігри розвивають психічні процеси, інтелект дитини, удосконалюють особистісні якості, створюють передумови для психологічної підготовленості до залучення до економічної сфери діяльності.

Наведемо приклади ігор економічного спрямування “Розкладіть товар” – мета: навчити дітей класифікувати предмети за спільними ознаками; закріплювати знання малят про різновиди торгових об'єктів. Ще одна гра “Умілі руки”, мета якої – виховувати дбайливе ставлення до предметів, виготовлення яких потребує копіткої праці різних за фахом людей; навчити раціонально використовувати речі, що були в ужитку.

Водночас високий рівень економічної культури забезпечується засвоєнням економічних знань через набуття первинного економічного досвіду, формування якого розпочинається тоді, коли дитина виконує самостійні вольові дії, налагоджує взаємодію з іншими суб'єктами соціальної дійсності та на цій основі засвоює певні знання й опановує вміння. Це стає можливим уже в старшому дошкільному віці, тому що діти починають виділяти себе в системі взаємовідносин завдяки предметно-операційній діяльності.

Висновки: визначаючи економічне виховання як спосіб надання дитині інформації про навколишній предметний світ духовних і матеріальних цінностей, а також – як частини загальнолюдської культури, подальшу роботу плануємо будувати саме в контексті розробки тематичних занять для економічного розвитку дітей старшого дошкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти: нова редакція // Дошкільне виховання. – 2012. – № 7. – С. 4 – 19.
2. Грама Н. Г. Формування економічної грамотності у дітей дошкільного віку: Монографія. / Н. Г. Грама – Одеса, 1997. – 216 с.
3. Жадан Р. П., Григоренко Г. І. Економічна освіта дітей старшого дошкільного віку (перспективно-календарне планування занять з економіки). / Р. П. Жадан і др. – Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2006. – 116 с.
4. Іванова А. В. Економічний досвід – старшим дошкільнятам / А. В. Іванова // Дошкільне виховання. – 2006. – №7. – С. 22 – 25.

5. Шатова А. Д. Экономическое воспитание дошкольников. Учеб.-метод. пособ. / А. Д. Шатова. – М. : Пед. общ. России, 2005. – 256 с.

УДК 373.2.015.31:17.022.1

Ященко В. Ю.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ШАНОБЛИВОГО СТАВЛЕННЯ У ДІТЕЙ 5-ГО РОКУ ЖИТТЯ ДО ДОРΟΣЛИХ

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Яковенко І. О., кандидат педагогічних наук

Анотація: У статті автором доведено, що шанобливе ставлення є інтегральною характеристикою особистості, що об'єднує поняття «ставлення» і «шанобливість». З'ясовано, що за своєю структурою будь-яке ставлення складається з трьох складників: світоглядно-пізнавального, емоційно-вольового, дієвого.

Ключові слова: дошкільне дитинство, моральне виховання дітей, шанобливе ставлення до дорослих.

Yaschenko V. Psychological and pedagogical features of forming a splitive attitude in 5 years old children to adults.

Summary: In the article the author has proved that a respectful attitude is an integral characteristic of the individual, which unites the concept of «attitude» and «respect». It is found out that in its structure any attitude consists of three components: the worldview, the cognitive, the emotional-volitional and effective.

Keywords: pre-school childhood, children's moral education, respectful attitude to adults.

Актуальність. Соціально-культурні процеси, які відбуваються у сучасному суспільстві й активно впливають на стиль людських взаємин, моделі міжособистісної взаємодії, проникають навіть у сферу стосунків дітей дошкільного віку та дорослих (батьків, педагогів та інших близьких дорослих). Батьки, створюючи сімейний мікроклімат, формують у дітей ціннісні орієнтації та моральні норми, виховують у них суспільно значущі особистісні якості і поступово залучають до суспільного життя. Відтак, сім'я потребує педагогічного супроводу з боку найпершої освітньої інституції – дошкільного навчального закладу, зокрема від дошкільного педагога.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Проблема формування шанобливого ставлення дітей до дорослих у філософському, психологічному, педагогічному аспектах розглядалася вченими

минулого і сьогодення (Г. Ващенко, Я. Коменський, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський та інші). Зокрема, науковцями проаналізовано питання цілісного виховання дітей у сім'ї (Т. Алексеєнко, Л. Гураш, М. Машовець та інші); підготовка майбутніх вихователів до формування шанобливого ставлення у дітей дошкільного віку до дорослих (О. Бутенко, О. Козлюк, А. Курчатова та інші).

Мета статті полягає у виокремленні психолого-педагогічних особливостей формування шанобливого ставлення у дітей 5-го року життя до дорослих.

Виклад основного матеріалу. Аналіз психолого-педагогічних досліджень (І. Бех [1], О. Кононко [3], Т. Поніманська [6]) доводять, що період дошкільного дитинства характеризується високою пластичністю нервової системи, здатністю до швидкого утворення умовних рефлексів, підвищеною

емоційністю дошкільника, стартовою позицією для формування життєвого досвіду, відкритістю навколишнім впливам та здатністю до наслідування. Саме ці показники розвитку особистості підтверджують сенситивність даного періоду для формування шани і поваги до дорослих.

Важливим для формування особистості є розвиток рефлексії – здатності аналізувати та осмислювати власні дії, вчинки, мотиви, думки, співвідносити їх з очікуваннями авторитетних для неї інших людей та моральними нормами. Як важливий механізм особистісного зростання, рефлексія сприяє становленню адекватної поведінки дошкільника у різних соціальних ситуаціях. Удосконалюється можливість контролювати виконання своїх дій, формуються позиції одночасно виконавця та контролера, розвивається здатність співвідносити власну поведінку з ідеальним еталоном. Впродовж даного періоду завдяки виникненню ієрархії мотивів, їх супідрядності у дитини складається певна лінія поведінки, розвивається здатність утримуватися від імпульсивних дій, підпорядковувати свої дії та вчинки не лише бажанням, а й необхідності. Формуються пізнавальні мотиви, мотиви соціальної значущості, схвалення, співчуття, підтримки, самоствердження, самолюбності. Особливе місце посідає становлення чуттєвої сфери. Пріоритетного значення набувають здатність управляти емоціями, певна раціоналізація переживань, зміна змісту і динаміки почуттів.

Дитина 5-го року життя починає диференціювати емоційні стани за зовнішніми проявами людини (міміка, жести, поза, інтонація). Предметом уваги дитини дошкільного віку, на думку науковців (Т. Поніманська [6]), стає світ соціальних відносин дорослих людей, в який дитина намагається увійти. Основна потреба – прагнення жити з людьми, що її оточують, спільним життям, входити з ними у безпосередній контакт, постійно перетинатися з проблемами дорослого світу. Особливо цінним в контексті нашого дослідження є визначені психологами вікові новоутворення свідомості та особистості: внутрішні етичні інстанції; супідрядність мотивів; довільна поведінка; особиста свідомість (О. Кононко

[3]). Виникає нова форма спілкування дитини п'ятого року життя з дорослим – позаситуативно-особистісна, що орієнтує дитину на «світ людей». Нерозуміння суті поваги, ролі дорослих в суспільстві і в житті кожної людини, відсутність знань про правила поведінки з батьками, відповідно загально визнаним гуманістичним принципам, нормам моралі робить неможливим сам процес формування моральних якостей по відношенню до дорослих.

Формування шанобливого ставлення до дорослих – складний процес, який передбачає формування моральної поведінки та свідомості дитини, що тісно пов'язано з розвитком етичних уявлень, моральних знань, доступних розумінню дитини.

Для розробки концепцій морального виховання дітей дошкільного віку має значення фундаментальна робота професора Гарвардського університету Луоренса Колберга “Теорія морального розвитку Колберга” (1973 р.) [10, с. 635]. Під час досліджень Л. Колберг пропонував дітям різноманітні історії, герої яких опинялися в ситуаціях морального вибору. Роздуми дітей вчений детально аналізував і прийшов до висновку, що емоційний розвиток дитини тісно пов'язаний з пізнавальними процесами (розвиток пам'яті у дорослого). Чим більше дитина пізнає світ, тим швидше долає особистий егоцентризм, у неї з'являється можливість оцінювати події з урахуванням думок інших людей. Таким чином, на основі проведених досліджень Лоуренс Колберг визначив три рівні і шість стадій морального розвитку людини. Вважаємо доцільним проаналізувати тільки перший рівень, оскільки він найбільш доречний для нашого дослідження.

Перший рівень (вік 4–10 років) – доморальний. Поведінка дитини заснована виключно на принципі зиску і оцінюється виходячи з подальших наслідків [10, с. 641].

Результати психологічних досліджень доводять, що для успішного усвідомлення важливих морально-етичних норм необхідне включення емоційної сфери дитини. Емоційний компонент передбачає особистісний сенс, який надається відносинам; емоційно-позитивні думки про довколишніх людей.

За останніми психологічними дослідженнями (О. Кононко [3]) дитина 5-го року життя характеризується рядом вікових особливостей: мовлення починає виконувати контролюючу функцію, ускладнюються вольові прояви (вміння підпорядковувати свою поведінку правилам), підвищена пізнавальна активність, відбувається рефлексія своїх вчинків через реакцію вчинків іншої людини, поява усвідомленості власних дій.

Діти 4-5 років соціальні норми та правила поведінки все ще не усвідомлюють, однак у них вже починають складатися узагальнені уявлення про те, як треба (не треба поводитися). Тому діти звертаються до однолітка, коли він не дотримується норм і правил, зі словами “так не чинять”, “так не можна”. Діти 5-го року життя не перебивають дорослого, ввічливо звертаються до нього; легко відволікаються на те, що їм більше цікаво, а буває, що дитина добре себе веде тільки в присутності найбільш значущих для нього людей. У цьому віці у дітей з’являються уявлення про те, як належить поводитися дівчаткам, і як – хлопчикам. Діти добре виділяють невідповідність нормам і правилам не тільки в поведінці іншого, але і у своєму власному й емоційно його переживають, що підвищує їх можливості регулювати поведінку. Таким чином, поведінка дитини 4-5 років не настільки імпульсивна й безпосередня, як в 3-4 роки, хоча в деяких ситуаціях їй все ще потрібно нагадування дорослого або однолітків про необхідність дотримуватися тих чи інших норм і правил. До 5 років діти мають уявлення про особливості специфіки поведінки в спілкуванні з іншими людьми, вміють розпізнавати й оцінювати емоційні стани та вчинки дорослих людей. З 4 до 5 років дитина активно освоює світ людських відносин.

У віці 4-5 років переважає репродуктивна уява, що відтворює образи, які описуються у віршах, оповіданнях, казках, мультфільмах. Особливості образів уяви залежать від досвіду дитини й рівня розуміння нею того, що вона чує від дорослих, бачить на картинках. У дітей часто змішується реальне і казкове, фантастичне. Уява допомагає дитині пізнавати навколишній світ, переходити від відомого до невідомого. Однак образи у дитини 4-5 років залежать від мінливих

зовнішніх умов, оскільки ще відсутні цілеспрямовані дії уяви. Дитячі твори ще не можна вважати проявом продуктивної уяви, так як вони в основному не мають ще певної мети й будуються без будь-якого попереднього задуму. Елементи ж продуктивної уяви починають лише закладатися у грі, малюванні, конструюванні.

У цьому віці відбувається розвиток ініціативності та самостійності дитини в спілкуванні з дорослими й однолітками. Діти продовжують співпрацювати з дорослими у практичних справах (спільні ігри), поряд з цим прагнуть до інтелектуального спілкування, що проявляється в численних питаннях (Чому? Навіщо? Для чого?), прагненні отримати від дорослого нову інформацію пізнавального характеру. Можливість встановлювати причинно-наслідкові зв’язки відображається в дитячих відповідях у формі складнопідрядних речень. У дітей спостерігається потреба в повазі до дорослих, їх похвалі, тому на зауваження дорослих дитина 5-го року життя реагує підвищеною уразливістю. В словнику дітей з’являються слова і вирази, що відображають моральні уявлення: слова участі, співчуття. У процесі спілкування з дорослими діти використовують правила мовного етикету: слова вітання, прощання, подяки, ввічливого прохання, співпереживання. За допомогою дорослого діти 5-го року життя можуть переказувати короткі літературні твори, розповідати по картинці, описувати іграшку, передавати своїми словами враження з особистого досвіду. Якщо близькі дорослі (батьки) постійно читають дітям дитячі книжки, казки, читання може стати стійкою потребою. У цих умовах діти охоче відповідають на запитання, пов’язані з аналізом твору, дають пояснення вчинкам героїв. Значну роль в накопиченні читацького досвіду грають ілюстрації.

У віці 4-5 років діти здатні довго розглядати книгу, розповідати по картинці про її зміст. Улюблену книгу вони легко знаходять серед інших, можуть запам’ятати назву твору, автора, проте швидко забувають їх і підміняють добре відомими. У зв’язку з розвитком емоційної сфери дітей значно поглиблюються їх переживання від прочитаного. Вони прагнуть перенести

книжкові ситуації в життя, наслідують героїв творів, із задоволенням грають в рольові ігри, засновані на сюжетах казок, оповідань. Діти виявляють творчу ініціативу і придумують власні сюжетні повороти. Свої пропозиції вони вносять і при інсценуванні окремих уривків прочитаних творів [2, с. 183, 8, с. 192].

Дитина 5-го року життя здатна широко й глибоко прожитися радістю, задоволенням, обуренням, які переживає інша людина і передусім близька їй. Вона глибоко переживає задоволення, радість, сором, смуток, коли дорослі хвалять її за хороший вчинок, за виявлену доброту, чуйність у ставленні до інших або ж дорікають за негідні вчинки, за безсердечність, черствість. Позитивні оцінки дорослого сприяють тому, що дитина поступово звикає прислуховуватися до настроїв іншої людини, радіти її успіхам, співчувати і допомагати в біді. Морально чутлива дитина не лише знає моральні вимоги, правила поведінки, але й переживає їх як щось конче необхідне, значуще. Вони стають для неї тими внутрішніми “треба” та “не можна”, завдяки яким виникає прагнення стати хорошим не тільки в очах оточуючих людей, а й у своїх власних. На цій основі поступово формується совість, яка значною мірою зумовлює дієвість моральних переконань. Таким чином, неодмінною умовою формування у дитини переконань є наявність у неї системи позитивних моральних звичок, вихованість її моральних почуттів. Виникнення морального переконання, як уже зазначалося, передбачає глибоке оволодіння дитиною знаннями про моральні вимоги суспільства, правила і норми життя.

У вітчизняній психології поняття “ставлення” пов’язано насамперед з ім’ям В. М’ясищева, який через цю категорію розкриває соціально-психологічний зміст зв’язків особистості із середовищем, простежує взаємодію мотиваційних компонентів психіки у їхній внутрішній єдності. Зокрема, йому належить визначення поняття “ставлення” як об’єктивованого принципу активності особистості, у якому суб’єктивні ставлення є концентрацією мотиваційних утворень особистості та впливів середовища, суспільної дійсності [5, с. 16].

Зауважимо, що у формуванні такої моральної якості, як шана до дорослих, потрібен органічний зв’язок знань, тобто правильних уявлень і понять та оцінних відношень (добре, погано, благородно і т.ін.), адже, як свідчать результати досліджень, оцінні ставлення та судження є первинним регулятором моральних дій дитини [4, с. 74], тому найбільш живий емоційний відгук у дитини викликають емоційні засоби, серед яких провідне місце займає казка.

Результати досліджень доводять, що діти 5-го року життя здатні самостійно помічати настрої, емоційний стан близьких їм людей і відповідно поводити себе в тій чи іншій ситуації. Оцінка вчинку, наголошує Л. Островська – один з найбільш дієвих методів морального виховання, вона повинна даватися у найкритичніший і найдоступніший для дитини формі, тоді навіть малюк, при правильному ставленні до його дій, здатен зрозуміти, схвалюють чи засуджують його вчинок, таким чином у дитини поступово накопичується життєвий досвід, формується моральна свідомість. Діти 5-го року життя, при правильному оцінному ставленні дорослих до поведінки самої дитини, починають самостійно оцінювати свої вчинки з погляду оточуючих: дитині стає незручно, соромно, коли вона відчуває, що її засуджують. Ці твердження дають підставу зробити висновок про зародження такого утворення як моральна самооцінка.

У дослідженнях С. Якобсона [9] доведено, що рушійною силою в подоланні поведінки, яка не відповідає моральним нормам, є протиріччя між уявленнями дитини про себе як хорошу та усвідомленням свого вчинку як негативного; а також визначено роль оцінки й самооцінки в моральному розвитку дитини.

Результати психолого-педагогічних досліджень переконують у наявності психологічної готовності дітей дошкільного віку до моральної дії. Ця готовність визначається знанням моральної норми та емоційним ставленням до неї. Для того щоб знання про моральне ставлення до дорослих набули морального значення, вони повинні впливати на почуття, переживатися дитиною та втілюватися у її власній поведінці [7, с. 194].

Аналіз наукових досліджень дозволив зробити висновки, що психолого-педагогічними особливостями формування шанобливого ставлення у дітей 5-го року життя до дорослих є: формування моральної свідомості дитини, наявність певних знань, уявлень та суджень стосовно ролі дорослих, правил поведінки з ними, що регулюються суспільними нормами (когнітивний компонент); розвиток певних особистісних якостей, що зумовлюють моральну поведінку стосовно дорослих, розуміння власних емоційних станів, причин, з ними пов'язаних; моральні мотиви, потреби, самооцінка дитини (емоційний компонент); діяльнісна категорія поняття "шанобливе ставлення" до дорослих та вияв моральних вчинків дітей стосовно дорослих: наявність у дитини навичок моральної поведінки шанобливого ставлення по відношенню до дорослих, здатність регулювати власну поведінку, прагнення діяти відповідно до суспільних морально-етичних норм (практичний компонент).

Отже, з'ясовано, що ставлення є ключовою категорією у формуванні і

розвитку особистості. За своєю структурою будь-яке ставлення складається з трьох складників: світоглядно-пізнавального, емоційно-вольового, дієвого.

Висновки та перспективи подальшого наукового пошуку. Вищезазначене дозволило нам зробити висновки, що формування шанобливого ставлення у дітей 5-го року життя до дорослих потребує розробки та апробації методики роботи, яка повинна вестися у трьох паралельних напрямках: накопичення елементарного гностичного морального досвіду, утвердження практичного досвіду моральної поведінки у спілкуванні з дорослими та формування моральних мотивів поведінки.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів досліджуваної проблеми. Подальшого наукового вивчення потребують питання спеціальної підготовки вихователів з метою підвищення рівня їхньої педагогічної компетентності з проблем морального виховання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Виховання особистості / У 2 кн. Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: Теоретико-технологічні засади / І. Д. Бех. – К: Либідь, 2003. – 280 с.
2. Дитина. Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років / Наук. керів. В. О. Огнев'юк – К. : Київ.ун-т ім.Б. Грінченка, 2012. – 492 с.
3. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (у дошкільному дитинстві) навч. посіб. для вузів / О. Л. Кононко. – К. : Освіта, 1998. – 255 с.
4. Люблинская А. А. Система отношений – основа нравственной воспитанности личности. / А. А. Люблинская // Вопросы психологии. – 1983. – № 2. – С. 74–79.
5. Мясичев В. Н. Психология отношений / В. Н. Мясичев [под ред. А. А. Бодалева]. – М. : Ин-т практ. психологии; Воронеж: НПО «МОДЭК», 1995. – 356 с.
6. Поніманська Т. І. Моральне виховання дошкільників /Т. І. Поніманська– К. : Вища школа, 1993. – 111 с.
7. Сухомлинский В. А. О воспитании / В. А. Сухомлинский. – М. : Политиздат, 1973. – 272 с.
8. Титаренко Т. М. Психологические факторы, влияющие на эмоциональное отношение дошкольников к моральным нормам. // Формирование взаимоотношений дошкольников в детском саду и семье / Т. М. Титаренко. – М. : Педагогика, 1987. – С. 22–39.
9. Якобсон П. М. Психология художественного восприятия / П. М. Якобсон. – М. : Искусство, 1964. – 86 с.
10. Kohlberg L. He Claim to Moral Adequacy of a Highest Stage of Moral Judgment. – Journal of Philosophi. – 1973. – Vol. 70. – № 18. – S. 630 – 646.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Антонов О. О. – магістрант (спеціальність: Дошкільна освіта) кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Басок Л. А. – студентка III курсу (спеціальність: Дошкільна освіта. Початкова освіта) кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Брянцева Г. В. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри інформатики і кібернетики факультету інформатики, математики та економіки Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Будовська О. О. – магістрант (спеціальність: Дошкільна освіта) кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Варава Т. С. – магістрант (спеціальність: Дошкільна освіта) кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Васільєва Б. О. – магістрант (спеціальність: Дошкільна освіта) кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Волкова В. А. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Воробйова О. М. – магістрант (спеціальність: Середня освіта (Інформатика) кафедри інформатики і кібернетики факультету інформатики, математики та економіки Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Дрондіна О. К. – магістрант (спеціальність: Дошкільна освіта) кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Єрмак Г. В. – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Єрєміна Л. Є. – асистент кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Житнік Т. С. – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Журавель К. А. – студентка III курсу (спеціальність: Дошкільна освіта) кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-

педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Зайцева У. О. – магістрант (спеціальність: Історія) кафедри історії природничо-географічного факультету Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Зубова К. П. – магістрант (спеціальність: Дошкільна освіта) кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Казімірова А. О. – магістрант (спеціальність: Середня освіта (Інформатика) кафедри інформатики і кібернетики факультету інформатики, математики та економіки Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Ковч Ю. В. – магістрант (спеціальність: Дошкільна освіта) кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Кокменова О. Г. – магістрант (спеціальність: Дошкільна освіта) кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Колесник О. П. – магістрант (спеціальність: Дошкільна освіта) кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Котова Л. М. – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри інструментального виконавства та музичного мистецтва естради Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Кривошесва М. Л. – студентка III курсу (спеціальність: Дошкільна освіта) кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Мартинюк І. О. – магістрант (спеціальність: Історія) кафедри історії природничо-географічного факультету Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Мільчевська Г. С. – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Москальова Л. Ю. – доктор педагогічних наук, професор кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Овсяннікова Ю. О. – магістрант (спеціальність: Соціальна робота) кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Петрів В. В. – магістрант (спеціальність: Історія) кафедри історії природничо-географічного факультету Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Чухно А. В. – магістрант (спеціальність: Дошкільна освіта) кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Ширвані М. Є. – студентка III курсу (спеціальність: Дошкільна освіта) кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Щербак М. О. – магістрант (спеціальність: Дошкільна освіта) кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Яковенко І. О. – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Яценко В. Ю. – магістрант (спеціальність: Дошкільна освіта) кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь).

Міністерство освіти і науки України
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького
Рада молодих вчених
Наукове товариство студентів і молодих вчених

Шановні молоді науковці!

Запрошуємо вас до публікації у науково-практичному журналі “Єврика”. Для розміщення приймаються наукові статті українською, англійською та російською мовами підготовлені школярами, студентами, аспірантами та молодими науковцями одноосібно або у співавторстві.

Умови публікації

1. Ви заповнюєте таблицю “Відомості про автора” (Додаток 1).
2. Періодичність видання – 2 рази на рік. Статті приймаються у термін: до **01 червня та до 01 грудня відповідно**. Надсилайте статтю та копію квитанції про сплату вартості публікації наукової статті на електронну адресу: mdpu.evrika@gmail.com.
3. Статті публікуються за наявності рецензії керівника (Додаток 2) або співавтора з науковим ступенем.
4. Додатковий екземпляр журналу (наприклад, якщо стаття була подана у співавторстві) коштуватиме 70 грн.

Увага! Автори, які подали матеріали для публікації, погоджуються з наступними положеннями:

- ✓ до друку приймаються статті, які раніше ніде не друкувались;
- ✓ автор несе відповідальність за достовірність поданої інформації в своїй роботі.

Обов’язкові елементи статті (з дотриманням вказаної послідовності) (Додаток 3)

1. УДК (*за відсутності звертатись до редакції)
2. Назва статті
3. Відомості про автора (прізвище, ініціали, навчальний заклад, місто; якщо авторів декілька, відомості про кожного подаються окремими рядками).
4. Відомості про наукового керівника (прізвище, ініціали, вчене звання і вчений ступінь).
5. Анотація мовою оригіналу (не більше 50 слів).
6. Ключові слова мовою оригіналу (4-5 слів).
7. Анотація та ключові слова англійською мовою. **Анотації з використанням комп’ютерного англійського перекладу не приймаються!**
8. Текст статті, структурований наступним чином:
 - актуальність;
 - аналіз останніх досліджень і публікацій;
 - мета статті;
 - виклад основного матеріалу;
 - висновки та перспективи подальших досліджень.
 - Список джерел, складений відповідно до вимог ДСТУ ГОСТ 83.02.:2015.

Вимоги до оформлення:

- матеріали подаються в електронному варіанті створеного за допомогою текстового редактора Microsoft Word. Формат файлу – .doc;
- тип шрифту Times New Roman, розмір шрифту 14, міжрядковий інтервал 1,5;
- поля на сторінці ліве – 3 см, праве – 1,5 см, верхнє та нижнє по 2 см, абзац 1,25 см;
- ілюстрації мають бути виконані з використанням стандартних програм пакету MS Office, вставлені у текст як малюнок та згруповані (поміщати в разі крайньої потреби);
- посилання на літературне джерело є обов’язковим і наводиться у квадратних дужках;
- граничні обсяги наукової статті становлять 0,25 – 0,5 друк. арк. (10 000 – 20 000 знаків з врахуванням пробілів), що приблизно відповідає обсягу тексту на 5-12 сторінках.

Умови оплати

Вартість публікації становить **25 грн.** за 1 сторінку, для учнів шкіл – **20 грн.** за 1 сторінку.

Оплата на карту ПриватБанка № 5168 7572 8109 1811, Одержувач – Житник Тетяна Сергіївна. При перерахуванні коштів **ОБОВ’ЯЗКОВО** вказувати ПІБ платника!!!

При перерахунку коштів вказати прізвище відправника з поміткою “Оплата за публікацію”.

За додатковою інформацією звертатись до редакції:

Житник Тетяна Сергіївна моб.: (098) 32-26-267

Чорна Вікторія Володимирівна моб.: (099) 344-53-81

* – тільки для учнів шкіл

Відомості про автора

Прізвище, ім'я по батькові (повністю) автора	
Місце навчання (роботи) факультет, курс) – без скорочень	
Науковий керівник (Прізвище, ім'я по батькові, науковий ступінь, вчене звання, посада та місце роботи) – без скорочень	
Назва статті	
Адреса для відправлення журналу (вулиця, номер будинку, квартири, місто, індекс), або адреса відділення “Нова Пошта”	
Електронна пошта	
Контактний телефон	
Чи потрібен додатковий екземпляр журналу	

**РЕЦЕНЗІЯ
на наукову статтю**

(автор(и), прізвище та ініціали)

« _____ »

(назва статті)

Наукові положення, які знайшли своє відображення в рецензованій статті, достатньо повно досліджені та обґрунтовані, про що свідчать її структурна побудова, логічність, завершеність, обґрунтованість наукових положень та висновків, грамотність та сучасний науковий стиль подачі матеріалу.

Тематика статті повністю відповідає специфіці журналу, вона оформлена відповідно до встановлених редакційною колегією вимог.

Стаття написана науковою мовою, в ній відсутні граматичні та стилістичні помилки.

В даній роботі немає відомостей, що суперечать Законам України „Про державну таємницю” від 21.01.1994 № 3855-ХІІ із змінами і доповненнями від 24.03.2004 р.

Розглянуті матеріали не містять відомостей, які включені до „Зводу відомостей, що становлять державну таємницю України”, затвердженого наказом Голови Служби безпеки України 12.08.2005 № 440 із змінами і доповненнями від 12.10.2006 р.

В даній роботі немає відомостей, що включені до „Переліку конфіденційної інформації, що є власністю держави в системі Міністерства освіти і науки України”, затвердженого наказом Міністра освіти і науки України 14.02.2002 р. № 5 ДСК.

Рецензована стаття не містить даних про неоформлені результати інтелектуальної творчої діяльності на об’єкти права інтелектуальної власності, визначені Цивільним кодексом України, 2004 р.

Виходячи з цього, рецензована стаття заслуговує схвальної оцінки та може бути рекомендована до друку у науковому-практичному журналі “Еврика”

Посада, науковий ступінь, прізвище та ініціали

Підпис

УДК 373.3:78

**НАВЧАЛЬНИЙ РЕСУРС УРОКІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ
У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ****Земляченко К. В.**Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник:

Іванов С.П.

кандидат педагогічних наук, доцент

Анотація: У статті автором розглядаються питання формування чуттєвої сфери дітей молодшого шкільного віку. Було проаналізовано нормативні та навчально-методичні документи, що дало змогу виявити навчальний потенціал уроків трудового навчання для формування тактильних відчуттів дитини. Автором зроблено висновок, що на уроках трудового навчання є певний ресурс, але він недостатній і потребує удосконалення.

Ключові слова: дотикове сприймання, початкове навчання, уроки трудового навчання, молодший школяр.

Zemlyachenko K. The learning resources of labor lessons in elementary schools.

Summary. The article's author showed the formation of the of primary school age children's sensory areas. It analyzes the regulatory and educational documents which helped identify potential learning lessons of labor training to create tactile of child. The author concluded that the lessons of labor studies is some resource, but it is insufficient and needs improvement.

Keywords: tactile perception, primary education, labor training lessons, pupils of elementary school.

Актуальність. Початкова школа, як ланка безперервної освіти, орієнтована на оволодіння учнями компетентностей, які передбачені програмою, що орієнтовані на загальний психічний, зокрема сенсорний розвиток. На досягнення поставленої мети вчителів спрямовують „Державний стандарт початкової загальної освіти” (2011), „Навчальні програми для загальноосвітніх закладів. 1–4 класи” (2012). Перцепція, з одного боку, є фундаментом загального розумового розвитку дитини, з іншого – має самостійне значення, адже повноцінне сприймання необхідне для успішного навчання дитини у дитячому садку, у школі, і для багатьох видів праці. Тому вивчення шляхів формування перцептивної сфери дитини молодшого шкільного віку є актуальним.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Проблемою формування окремих аспектів чуттєвої сфери учнів початкової сфери займалося багато учених, зокрема....

Мета статті полягає у визначенні наявності навчальних ресурсів для дотикового сприймання учнів у початковій школі.

Виклад основного матеріалу. Аналіз сучасної наукової психолого-педагогічної літератури дає можливість констатувати, що питанню сенсорного виховання приділяється достатня увага у сучасній педагогіці початкової освіти...

Висновки та перспективи подальшого наукового пошуку. Проаналізувавши нормативно-навчальну базу уроків трудового навчання у початковій школі, ми зробили висновок, що уроки мають навчальний потенціал для формування дотикової перцепції, адже під час вивчення окремих тем діти оволодівають теоретичними знаннями та певним практичним досвідом. Проте необхідно додати, що на наш погляд, існуючого потенціалу недостатньо, це питання може стати предметом нашого подальшого дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Веремійчик І. М. Трудове навчання : підруч. для 2-го кл. загальноосвіт. навч. закл. / І. М. Веремійчик, В. П. Тименко. – К. : Генеза, 2012. – 160 с.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / Семен Устимович Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
3. Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти. Постанова Кабінету Міністрів України № 462 від 20.04.2011 [Електронний ресурс] / Режим доступу : http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/17911

Науково-практичний журнал

ЕВРИКА, 2017. — № 2(6). — 120 с.

**Підписано до друку 30.01.2018 р. Формат 60х90/8. Папір офсетний. Друк цифровий.
Ум. друк. акр. 13,72. Тираж 300 примірників**

Видавець

**Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького**

Адреса: 72312, м. Мелітополь, вул. Гетьманська, 20

Тел. +38 (0619) 44 04 64

**Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виробників і розповсюджувачів видавничої продукції
від 16.05.2012 р. серія ДК № 4324**

Надруковано ФО-П Однорог Т.В.

72313, м. Мелітополь, вул. Героїв Сталінграду, 3а

Тел. +38 (067) 61 20 700

**Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виробників і розповсюджувачів видавничої продукції
від 29.01.2013 р. серія ДК № 4477**